

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

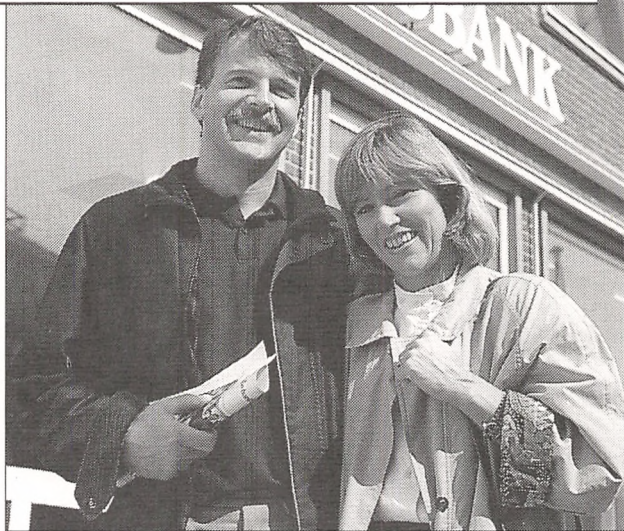
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sprogforeningens
ALMANAK
1993

100. ÅRGANG
1894 - 1993

Planlæg fremtiden med skattefordel

En god pensionsopsparing giver tryghed i dagligdagen under alle omstændigheder og et godt skattefradrag på selvangivelsen. Lad os rådgive Dem rigtigt – kom ind til os og få et tilbud, der er til at forstå.

SYDBANK
Sønderjylland

SPROGFORENINGENS ALMANAK FOR 1993

100. ÅRGANG

Udgivet af Sprogforeningen – Redaktion: Ingolf Haase

DY-PO BOGFORLAG - SØNDERBORG 1992

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kalenderen	4	MINDEORD:	
Solens opgang og nedgang	28	Hans Brinkmann, Slesvig	134
Højvandet ved vestkysten	29	Knud Fanø, Flensborg	133
Ferieplan for skolerne		Marten Refslund Hansen, Skast ..	136
i Sydslesvig	29	Kai Edvard Larsen, Sønderborg ..	139
Stjernesked	30	Villy Leick, Tønder	138
Formærkelser i året 1993	31	Ingwer Lorenzen, Bredsted	135
Planeterne i 1993	31	Jens Sørensen, Flensborg	140
Sprogforeningens Almanak	33	Peter A. Thyssen, Toftlund	143
Inge Adriansen: Dybbøllærken		Cai Vagn-Hansen, Aabenraa	141
– håbets budbringer	34	Johannes Vollertsen, Slesvig	137
Claes Johansen:		HÅNDBOG:	
Litteraturens 1864	57	Det danske Kongehus	146
Claes Johansen: Usårlig	65	Regering og Folketing	147
Eske K. Mathiesen:		Amt og kommuner	151
Ved Højer sluse	70	Foreninger, organisationer,	
Jens Lampe: Carl Beuck		Institutioner	156
en modig hjemmetsker	72	Museer, biblioteker, lokal-	
Dorthea Petersen:		historiske samlinger og arkiver ..	168
En konfirmationsfest i 1931	78	Skoler og undervisning	178
Sigfred Andresen: Æ Almanak	82	Land- og skovbrug	180
Peter Petersen:		Handel, håndværk og industri	187
Et fristed under Treårskrigen	84	Finansiering	191
Hans Chr. Fogtmann Lauridsen:		Danske og frisiske institutioner	
Sangen flyver vidt omkring	95	i Sydslesvig	193
Arne G. Larsen: En fynbos		Jagt og vildtforvaltning	200
uforglemmelige møde		Markedsfortegnelse	204
med Sønderjylland	97		
Ingolf Haase: Dansk grøde			
I det »tyske« Tønder	114		
Hans Chr. Fogtmann Lauridsen:			
Huskeseddel i Prag	122		
Günther Hintze: Præstehistorier ..	123		
Jørgen Mågård:			
Fra min almanaktid	126		
Marle Jessen:			
Naue, dæ angæe voss åldl	132		

JANUAR 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 ^h 4 ^m og tiltager i månedens løb 1 ^h 32 ^m			Sol		Måne		
			Op	Ned	Op	Ned	
Uge 53			h m	h m	h m	h m	
F.	1	Nytår <i>Jesu navn, Luk. 2,21. 2'række, Matth. 6,5-13.</i> L. 2 Abel S. 3 S.e. nytår	Solens radius 16' 18" ☉ F.kv. 4 ^h 38 ^m Vega kulm. midn. mod nord	8 41	15 46	11 12	0 37
Uge 1							
M.	4	Methusalem Ti. 5 Simeon O. 6 Hellig 3 konger To 7 Knud Hertug	Jorden nærmest Solen Sirius kulm. midn. Tusmørket varer 48 ^m	8 40	15 49	12 17	4 18
F.	8	Erhardt	☉ F.m. 13 ^h 37 ^m Mars i opp. til Solen	38	55	16 20	8 12
L.	9	Julianus	☾ nærmest Jorden	37	57	17 49	8 43
S.	10	I.s.e.h.3 k.	Paul eremit ☾ nærmest Jorden	36	59	19 20	9 6
Uge 2							
M.	11	Hyginus	Tusmørket varer 47 ^m	8 36	16 0	20 50	9 26
Ti.	12	Reinhold	☉ S.kv. 5 ^h 1 ^m	35	2	22 19	9 43
O.	13	Hilarius	☾ nærmest Jorden	34	4	23 46	9 59
To.	14	Felix	Castor kulm. midn.	33	5	-	10 16
F.	15	Maurus	Antonius	32	7	1 11	10 35
L.	16	Marcellus	Procyon kulm. midn.	30	9	2 35	10 59
S.	17	2.s.e.h.3 k.	Tusmørket varer 45 ^m	29	11	3 54	11 30
Uge 3							
M.	18	Prisca	Venus st. østl. elong.	8 28	16 13	5 5	12 10
Ti.	19	Pontianus	Pollux kulm. midn.	27	15	6 4	13 2
O.	20	Fabian og Sebastian	☉ N.m. 19 ^h 27 ^m	25	17	6 51	14 4
To.	21	Agnes	Tusmørket varer 44 ^m	24	19	7 26	15 13
F.	22	Vincentius	Valerius	22	21	7 51	16 26
L.	23	Emerentius	Timotheus	21	23	8 11	17 39
S.	24	3.s.e.h.3 k.	Tusmørket varer 44 ^m	19	25	8 27	18 51
Uge 4							
M.	25	Pauli omv.	☉ F.kv. 0 ^h 20 ^m	8 18	16 27	8 41	20 1
Ti.	26	Polycarpus	☾ fjernest jorden	16	29	8 54	21 11
O.	27	Chrysostomus	Tusmørket varer 44 ^m	14	31	9 6	22 21
To.	28	Fred. 6.s. føds.	Carolus Magnus	13	33	9 20	23 32
F.	29	Chr. 7.s føds.	Valerius	11	35	9 35	-
L.	30	Adelgunde	Vigilius	9	38	9 53	0 44
S.	31	4.s.e.h.3 k.	☉ F.kv. 0 ^h 20 ^m	7	40	10 17	1 57
Uge 5							
<i>Stormen på søen, Matth. 8,23-27. 2'række, Matth. 14,22-23.</i>							

Januar 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	7.15	19.59
2.	8.03	20.54
3.	9.06	21.57
4.	10.17	23.02
5.	11.24	-
6.	0.03	12.29
7.	1.04	13.28
8.	1.56	14.20
9.	2.44	15.08
10.	3.29	15.54
11.	4.12	16.39
12.	4.55	17.24
13.	5.37	18.09
14.	6.22	18.57
15.	7.10	19.50
16.	8.04	20.49
17.	9.12	21.58
18.	10.29	23.13
19.	11.51	-
20.	0.25	12.58
21.	1.24	13.52
22.	2.10	14.35
23.	2.51	15.15
24.	3.26	15.50
25.	3.58	16.24
26.	4.29	16.55
27.	5.00	17.27
28.	5.31	17.59
29.	6.03	18.33
30.	6.39	19.10
31.	7.17	19.53

FEBRUAR 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8 ^h 36 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 4 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 5			h m	h m	h m	h m
M.	1	Brigida	8 5	16 42	10 50	3 8
Ti.	2	Kyndelmisse	4	44	11 34	4 16
O.	3	Blasius	2	46	12 33	5 15
To.	4	Veronica	0	48	13 47	6 2
F.	5	Agathe	7 58	51	15 13	6 39
L.	6	Dorothea	56	53	16 44	7 6
S.	7	Septuagesima	54	55	18 17	7 28
Richard ☉ F.m. 0 ^h 55 ^m ☾ nærmest Jorden						
<i>Arbejderne i vingården, Matth. 20,1-16.</i> 2'række, Matth. 25,14-30						
Uge 6			7 51	16 57	19 50	7 47
M.	8	Corintha	49	59	21 21	8 5
Ti.	9	Apollonia	47	17 1	22 50	8 22
O.	10	Scholastica	45	4	-	8 42
To.	11	Euphrosyne	43	6	0 18	9 5
F.	12	Eulalia	41	8	1 40	9 34
L.	13	Benignus	38	10	2 55	10 11
S.	14	Sexagesima				
☉ S.kv. 15 ^h 57 ^m Valentinus						
<i>De fire slags sædejord, Luk. 8,4-15.</i> 2'række, Mark. 4,26-32.						
Uge 7			7 36	17 12	3 59	11 0
M.	15	Faustinus	34	15	4 49	11 58
Ti.	16	Juliane	32	17	5 27	13 5
O.	17	Findanus	29	19	5 56	14 15
To.	18	Concordia	27	21	6 18	15 27
F.	19	Ammon	25	23	6 35	16 39
L.	20	Eucharis				
S.	21	Fæstelavn	22	25	6 50	17 49
Quinquagesima. Esto mihi Samuel ● N.m. 14 ^h 5 ^m Merkur st. østl. elong.						
<i>Jesu ddb, Matth. 3,13 til enden</i> 2'række, Luk. 18,31 til enden.						
Uge 8			7 20	17 27	7 3	18 59
M.	22	Peters stol	17	30	7 16	20 9
Ti.	23	Hvide Tirsdag				
O.	24	Aske Onsdag	15	32	7 29	21 19
Matthias Tusmørket varer 39 ^m Regulus kulm. midn. Venus lyser klarest						
To.	25	Victorinus	13	34	7 43	22 30
F.	26	Inger	10	36	8 1	23 42
L.	27	Leander	8	38	8 22	-
S.	28	1.s.i fasten	5	40	8 51	0 53
Quadragesima. Invocavit Øllegaard						
<i>Jesus fristes af Djævelen, Matth. 4,1-11.</i> 2'række, Luk. 22,24-32.						

Februar 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	8.07	20.51
2.	9.17	22.38
3.	10.40	23.27
4.	12.01	-
5.	0.39	13.10
6.	1.38	14.04
7.	2.27	14.54
8.	3.12	15.39
9.	3.54	16.22
10.	4.36	17.07
11.	5.18	17.48
12.	6.01	18.33
13.	6.47	19.19
14.	7.38	20.13
15.	8.41	21.16
16.	9.57	22.35
17.	11.28	-
18.	0.01	12.40
19.	1.02	13.33
20.	1.50	14.17
21.	2.30	14.55
22.	3.05	15.27
23.	3.36	15.57
24.	4.04	16.26
25.	4.32	16.56
26.	5.03	17.25
27.	5.34	17.58
28.	6.08	18.33

MARTS 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 ^h 40 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 23 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 9			h m	h m	h m	h m
M. 1	Albinus	Solens radius 16' 10" ☉ F.kv. 16 ^h 46 ^m	7 3	17 42	9 29	2 0
Ti. 2	Simplicius		0	44	10 19	3 1
O. 3	Tamperdag	Kunigunde Tusmørket varer 39 ^m	6 58	47	11 24	3 52
To. 4	Adrianus		55	49	12 41	4 32
F. 5	Theophilus		53	51	14 7	5 3
L. 6	Gotfred		50	53	15 38	5 28
S. 7	2.s.i fasten	Reminiscere Perpetua	48	55	17 11	5 49
Den kananæiske kvinde, Matth. 15,21-28. 2'række, Mark. 9,17-29.						
M. 8	Beata	☉ F.m. 10 ^h 46 ^m ☾ nærmest Jorden	6 45	17 57	18 44	6 7
Ti. 9	40 riddere		43	59	20 16	6 25
O. 10	Ædel	Tusmørket varer 39 ^m	40	18 1	21 48	6 45
To. 11	Fred. 9.s føds.	Thala	37	3	23 16	7 7
F. 12	Gregorius		35	5	-	7 35
L. 13	Macedonius		32	7	0 37	8 10
S. 14	3.s. i fasten	Oculi Eutychius	30	9	1 47	8 56
Jesus uddriver en uren ånd, Luk. 11,14-28.						
2'række, Joh. 8,42-51.						
M. 15	Zacharias	☉ S.kv. 5 ^h 16 ^m	6 27	18 11	2 44	9 52
Ti. 16	Gudmund		24	13	3 27	10 57
O. 17	Gertrud	Tusmørket varer 39 ^m	22	15	3 58	12 7
To. 18	Fred. 3.s føds.	Alexander	19	17	4 22	13 18
F. 19	Joseph		17	19	4 41	14 29
L. 20	Gordius	Jævndøgn 15 ^h 41 ^m	14	21	4 57	15 40
S. 21	Midfaste	Lætare Benedictus ☾ Jernst Jorden	11	24	5 11	16 49
Jesus bespiser 5000, Joh. 6,1-15. 2'række, Joh. 6,35-51.						
M. 22	Paulus		6 9	18 26	5 24	17 59
Ti. 23	Fidelis	☉ N.m. 8 ^h 14 ^m	6	28	5 37	19 9
O. 24	Ulrica	Tusmørket varer 39 ^m	4	30	5 52	20 20
To. 25	Mariæ bebud.		1	32	6 9	21 31
F. 26	Gabriel		5 58	34	6 29	22 42
L. 27	Kastor		56	36	6 55	23 50
S. 28	5.s.i fasten	Judica Dr. Ingrid Eustachius	53	38	7 30	-
Englen Gabriel bebuder Jesu fødsel, Luk. 1,26-38. 2'række, Luk. 1,46-56.						
M. 29	Jonas		5 51	18 40	8 16	0 52
Ti. 30	Quirinus	Jupiter i opp. til Solen	48	42	9 14	1 45
O. 31	Fred. 5.s føds.	Balbina Tusmørket varer 39 ^m ☉ F.kv. 5 ^h 10 ^m	45	44	10 24	2 28

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Marts 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.47	19.12
2.	7.33	20.04
3.	8.40	21.32
4.	10.08	22.52
5.	11.38	-
6.	0.15	12.50
7.	1.15	13.46
8.	2.06	14.34
9.	2.51	15.19
10.	3.33	16.01
11.	4.15	16.43
12.	4.57	17.25
13.	5.41	18.08
14.	6.26	18.50
15.	7.15	19.38
16.	8.14	20.37
17.	9.25	21.51
18.	10.57	23.27
19.	12.15	-
20.	0.34	13.08
21.	1.24	13.52
22.	2.04	14.28
23.	2.38	14.59
24.	3.08	15.17
25.	3.36	15.55
26.	4.04	16.25
27.	4.36	16.65
28.	5.09	17.30
29.	5.45	18.05
30.	6.26	18.46
31.	7.17	19.38

APRIL 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 ^h 3 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 13 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
To. 1	Hugo	Solen radius 16' 2"	5 43	18 46	11 43	3 2
F. 2	Theodosius		40	48	13 8	3 28
L. 3	Nicætas		38	50	14 36	3 50
S. 4	Palmesøndag		35	52	16 7	4 9
<i>Jesu indtog i Jerusalem, Matth. 21,1-9.</i>						
2'række, Mark. 14,3-9. Uge 14						
M. 5	Irene	☾ nærmest Jorden	5 32	18 54	17 38	4 27
Ti. 6	Sixtus	Merkur st. vestl. elong.	30	56	19 10	4 46
O. 7	Egesippus	☉ F.m. 19 ^h 43 ^m	27	58	20 41	5 7
To. 8	Skærtorsdag	Tusmørket varer 40 ^m	25	19 0	22 9	5 33
F. 9	Langfredag	Chr. 9.s føds.	22	2	23 27	6 5
L. 10	Ezechie	Janus	20	4	-	6 48
S. 11	Påskedag	Procopius	17	6	0 31	7 42
<i>Kristi opstandelse, Mark. 16,1-7.</i>						
2'række, Matth. 28,1-8. Uge 15						
M. 12	2. påskedag	☾ Chr. 4.s Føds.	5 15	19 8	1 21	8 45
Ti. 13	Justinus	Julius	12	10	1 58	9 55
O. 14	Tiburtius	☉ S.kv. 20 ^h 39 ^m	10	12	2 25	11 7
To. 15	Chr. 5.s føds.	Tusmørket varer 42 ^m	7	14	2 46	12 18
F. 16	Margrethe 2.s føds.	Olympia	5	16	3 3	13 29
L. 17	Anicetus	Spica kulm. midn.	2	18	3 18	14 39
S. 18	1.s.e. påske	Mariane	0	20	3 31	15 48
<i>Den tvivlende Thomas, Joh. 20,19 til enden</i>						
2'række, Joh. 21,15-19. Uge 16						
M. 19	Daniel	☾ fjerntest Jorden	4 57	19 22	3 45	16 58
Ti. 20	Sulpicius		55	24	3 59	18 8
O. 21	Florentius	Tusmørket varer 43 ^m	52	26	4 15	19 20
To. 22	Cajus	☉ N.m. 0 ^h 49 ^m	50	28	4 35	20 31
F. 23	Georgius		48	30	5 0	21 41
L. 24	Albertus		45	32	5 32	22 45
S. 25	2.s.e. påske	Misericordia Domini	43	34	6 15	23 41
<i>Mark. evang.</i>						
<i>Den gode hyrde, Joh. 10,11-16.</i>						
2'række, Joh. 10,22-30. Uge 17						
M. 26	Cletus	Ananias	4 41	19 36	7 9	-
Ti. 27	Charl. Amalie	Tusmørket varer 45 ^m	38	38	8 15	0 27
O. 28	Vitalis	Arcturus kulm. midn.	36	40	9 30	1 3
To. 29	Peter martyr	☉ F.kv. 13 ^h 40 ^m	34	42	10 51	1 31
F. 30	Severus		31	44	12 15	1 53

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

April 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	8.21	20.52
2.	9.47	22.24
3.	11.16	23.47
4.	12.27	-
5.	0.50	13.24
6.	1.42	14.13
7.	2.28	14.56
8.	3.10	15.39
9.	3.54	16.21
10.	4.38	17.02
11.	5.23	17.44
12.	6.08	18.25
13.	6.55	19.10
14.	7.50	20.03
15.	8.54	21.09
16.	10.11	22.33
17.	11.35	23.56
18.	12.33	-
19.	0.50	13.18
20.	1.31	13.55
21.	2.06	14.27
22.	2.37	14.56
23.	3.06	15.26
24.	3.39	15.58
25.	4.14	16.32
26.	4.50	17.09
27.	5.31	17.47
28.	6.15	18.30
29.	7.07	19.24
30.	8.11	20.32

MAJ 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 ^h 16 ^m og tiltager i månedens løb 1 ^h 47 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
L. 1	Voldermisse	Philip og Jacob Solens radius 15' 54"	4 29	19 46	13 41	2 13
S. 2	3.s.e. påske	Jubilate Athanasius	27	48	15 9	2 31
<i>Jesus forbereder disciplene på sin bortgang til Faderen, Joh. 16,16-22.</i>						
2'række, Joh. 14,1-11.						
M. 3	Korsmisse	Uge 18	4 25	19 50	16 38	2 48
Ti. 4	Florian	☾ nærmest Jorden	23	51	18 8	3 8
O. 5	Danmarks befrielse	☉ Gothard Tusmørket varer 48 ^m De lyse nætter beg.	21	53	19 36	3 31
To. 6	Johannes ante portam	☉ F.m. 4 ^h 34 ^m	18	55	20 59	4 0
F. 7	Bededag	Flavia Venus lyser klarest	16	57	22 12	4 37
L. 8	Stanislaus		14	59	23 10	5 27
S. 9	4.s.e. påske	Cantate Caspar	12	20 1	23 53	6 27
<i>Sandhedens ånd, Joh. 16,5-15.</i>						
2'række, Joh. 8,28-36.						
M. 10	Gordinius	Uge 19	4 10	20 3	-	7 36
Ti. 11	Mamertus		8	5	0 25	8 49
O. 12	Pancratius	Tusmørket varer 50 ^m	6	7	0 49	10 3
To. 13	Ingenuus	☉ S.kv. 13 ^h 20 ^m	5	9	1 8	11 15
F. 14	Kristian	Pluto i opp. til Solen	3	11	1 24	12 25
L. 15	Sophie	☾ fjernest Jorden	1	12	1 38	13 35
S. 16	5.s.e. påske	Rogate Sara	3 59	14	1 51	14 44
<i>Bøn i Jesu navn, Joh. 16,23-28.</i>						
2'række, Joh. 17,1-11						
M. 17	Bruno	Uge 20	3 57	20 16	2 5	15 54
Ti. 18	Erik		56	18	2 21	17 5
O. 19	Potentiana	Tusmørket varer 53 ^m	54	19	2 39	18 17
To. 20	Kr. himmelfart	Angelica	52	21	3 2	19 28
F. 21	Helene	☉ N.m. 15 ^h 6 ^m Solformørkelse	51	23	3 32	20 36
L. 22	Castus		49	25	4 11	21 36
S. 23	6.s.e. påske	Exaudi Desiderius	48	26	5 3	22 25
<i>Åndens vidnesbyrd, Joh. 15,26 til enden og 16,1-4.</i>						
2'række, Joh. 17,20 til enden						
M. 24	Esther	Uge 21	3 46	20 28	6 6	23 5
Ti. 25	Urbanus		45	29	7 20	23 35
O. 26	Kpr. Frederik	Beda Tusmørket varer 57 ^m	43	31	8 40	23 59
To. 27	Lucian		42	32	10 3	-
F. 28	Vilhelm	☉ F.kv. 19 ^h 21 ^m	41	34	11 27	0 19
L. 29	Maximinus		40	35	12 51	0 37
S. 30	Plusedag	Vigand	38	37	14 17	0 54
<i>Helligåndens komme, Joh. 14,23 til enden</i>						
2'række, Joh. 14,15-21.						
M. 31	2. plusedag	Petronella ☾ nærmest Jorden	3 37	20 38	15 44	1 12

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Maj 1993	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	9.30	21.55
2.	10.50	23.16
3.	12.01	-
4.	0.22	13.00
5.	1.18	13.50
6.	2.07	14.35
7.	2.52	15.19
8.	3.37	16.00
9.	4.21	16.42
10.	5.06	17.23
11.	5.51	18.02
12.	6.16	18.43
13.	7.24	19.31
14.	8.18	20.30
15.	9.22	21.39
16.	10.33	22.53
17.	11.42	23.59
18.	12.33	-
19.	0.47	13.14
20.	1.26	13.50
21.	2.03	14.25
22.	2.40	15.02
23.	3.19	15.40
24.	3.58	16.18
25.	4.39	16.56
26.	5.23	17.37
27.	6.09	18.22
28.	7.00	19.12
29.	7.59	20.14
30.	9.08	21.29
31.	10.22	22.45

JUNI 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 ^h 3 ^m og tiltager derefter indtil den 21., hvor den er 17 ^h 27 ^m . Herefter og til månedens ende aftager dagen 6 ^m			Sol		Måne		
			Op	Ned	Op	Ned	
			h m	h m	h m	h m	
Ti. 1	Nikomedes	Solens radius 15' 48" Antares kulm. midn.	3 36	20 39	17 10	1 33	
O. 2	Tamperdag	Marcellinus Tusmørket varer 60 ^m	35	41	18 35	1 58	
To. 3	Fred. 8.s føds.	Erasmus	34	42	19 51	2 31	
F. 4	Optatus	○ F.m. 14 ^h 2 ^m	33	43	20 56	3 14	
L. 5	Grundlovsdag	Kong Hans' føds. Bonifacius	33	44	21 46	4 9	
S. 6	Trinitatis	Norbertus	32	45	22 24	5 15	
<i>Jesus og Nikodemus, Joh. 3,1-15.</i>							
2'række, Matth. 28,18 til enden							
M. 7	Jeremias		Uge 23	3 31	20 46	22 51	6 28
Ti. 8	Medardus		30	47	23 12	7 43	
O. 9	Primus	Tusmørket varer 62 ^m	30	48	23 29	8 57	
To. 10	Onuphrius	Venus st. vestl. elong.	29	49	23 44	10 9	
F. 11	Prins Hearik	Barnabas apostel	29	50	23 58	11 19	
L. 12	Basilius	○ S.kv. 6 ^h 36 ^m ☾ fjernest Jorden	28	51	-	12 29	
S. 13	1.s.e.trin	Cyrrillus Capella kulm. midn. mod nord	28	52	0 12	13 38	
<i>Den rige mand og Lazarus, Luk. 16,19 til enden</i>							
2'række, Luk. 12,13-21.							
M. 14	Rufinus		Uge 24	3 28	20 52	0 26	14 49
Ti. 15	Valdemarsdag	Vitus	28	53	0 43	16 0	
O. 16	Tycho	Tusmørket varer 64 ^m	28	53	1 4	17 11	
To. 17	Botolphus	Merkur st. østl. elong.	27	54	1 31	18 21	
F. 18	Leontius		27	54	2 6	19 25	
L. 19	Gervasius		27	55	2 53	20 20	
S. 20	2.s.e.trin.	Sylverius ● N.m. 2 ^h 52 ^m	28	55	3 53	21 4	
<i>Den store nadver, Luk. 14,16-24.</i>							
2'række, Luk. 14,25 til enden							
M. 21	Albanus	Solhverv 10 ^h 00 ^m , længste dag	Uge 25	3 28	20 55	5 4	21 38
Ti. 22	10000 martyrer		28	55	6 24	22 4	
O. 23	Paulinus	Tusmørket varer 64 ^m	28	55	7 48	22 26	
To. 24	St. Hansdag		29	55	9 13	22 45	
F. 25	Prosper	☾ nærmest Jorden	29	55	10 39	23 2	
L. 26	Pelagius	● F.kv. 23 ^h 43 ^m	29	55	12 4	23 19	
S. 27	3.s.e.trin	Syvsoverdag	30	55	13 29	23 39	
<i>Det tabte får, Luk. 15,1-10.</i>							
2'række, Luk. 15,11 til enden							
M. 28	Carol. Amalie	Eleonora	Uge 26	3 31	20 55	14 54	-
Ti. 29	Petrus Paulus		31	55	16 17	0 2	
O. 30	Lucina	Tusmørket varer 63 ^m	32	54	17 35	0 30	

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juni 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	11.32	23.55
2.	12.36	-
3.	0.57	13.31
4.	1.50	14.18
5.	2.40	15.02
6.	3.25	15.44
7.	4.08	16.24
8.	4.50	17.03
9.	5.32	17.41
10.	6.12	18.17
11.	6.54	18.58
12.	7.40	19.47
13.	8.34	20.47
14.	9.34	21.51
15.	10.35	22.53
16.	11.32	23.51
17.	12.25	-
18.	0.43	13.14
19.	1.32	13.59
20.	2.18	14.42
21.	3.03	15.26
22.	3.47	16.07
23.	4.31	16.47
24.	5.14	17.28
25.	5.59	18.12
26.	6.47	18.58
27.	7.40	19.53
28.	8.42	21.01
29.	9.51	22.15
30.	11.03	23.31

JULI 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 ^h 21 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 24 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
To. 1	Chr. 2.s. føds.	Fred. 2.s føds. Theobaldus Solens radius 15' 45"	3 33	20 54	18 44	1 8
F. 2	Mariæ besøg.		34	53	19 39	1 57
L. 3	Cornelius	Vega kulm. midn. Ulricus	34	53	20 21	2 58
S. 4	4.s.e.trin.	○ F.m. 0 ^h 45 ^m Jorden fjernest Solen	35	52	20 53	4 8
<i>Vær barmhjertige, Luk. 6,36-42.</i>						
2'række, Matth. 5,43 til enden						
M. 5	Anshelmus	Uge 27	3 36	20 51	21 16	5 22
Ti. 6	Dion		37	51	21 35	6 37
O. 7	Villebaldus	Tusmørket varer 60 ^m	39	50	21 51	7 50
To. 8	Kjeld		40	49	22 5	9 2
F. 9	Sostrata		41	48	22 19	10 12
L. 10	Knud, konge	☾ fjernest Jorden	42	47	22 33	11 22
S. 11	5.s.e.trin.	Josva ○ S.kv. 23 ^h 49 ^m	43	46	22 49	12 32
<i>Peters fiskedragt, Luk. 5,1-11.</i>						
2'række, Matth. 16,13-26. Uge 28						
M. 12	Henrik	Uranus i opp. til Solen Neptun i opp. til Solen	3 45	20 45	23 8	13 42
Ti. 13	Margarethe		46	44	23 31	14 52
O. 14	Bonaventura	Tusmørket varer 57 ^m	47	43	-	16 2
To. 15	Apostl. deling		49	42	0 2	17 9
F. 16	Susanne		50	40	0 43	18 8
L. 17	Alexius		52	39	1 36	18 57
S. 18	6.s.e.trin.	Arnolphus	53	38	2 43	19 36
<i>Kristi nye lov, Matth. 5,20-26.</i>						
2'række, Matth. 19,16-26.						
M. 19	Justa	● N.m. 12 ^h 24 ^m Uge 29	3 55	20 36	4 1	20 6
Ti. 20	Elias		56	35	5 25	20 31
O. 21	Evenus	Tusmørket varer 54 ^m Hundredagene beg.	58	33	6 53	20 51
To. 22	Maria Magd.	☾ nærmest Jorden Altair kulm. midn.	4 0	32	8 20	21 9
F. 23	Apollinaris		1	30	9 48	21 27
L. 24	Christina		3	28	11 15	21 46
S. 25	7.s.e.trin.	Jacobus	5	27	12 41	22 8
<i>Jesus bespiser 4000, Mark. 8,1-9.</i>						
2'række, Matth. 10,24-31.						
M. 26	Anna	● F.kv. 4 ^h 25 ^m Uge 30	4 6	20 25	14 5	22 35
Ti. 27	Martha		8	23	15 24	23 9
O. 28	Aurelius	Tusmørket varer 51 ^m	10	21	16 35	23 54
To. 29	Oluf		12	19	17 34	-
F. 30	Abdon		13	18	18 20	0 49
L. 31	Germanus		15	16	18 54	1 55

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juli 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	12.12	-
2.	0.41	13.12
3.	1.39	14.04
4.	2.30	14.49
5.	3.13	15.30
6.	3.54	16.07
7.	4.33	16.43
8.	5.10	17.17
9.	5.45	17.51
10.	6.22	18.26
11.	7.00	19.05
12.	7.43	19.52
13.	8.34	20.48
14.	9.33	21.53
15.	10.55	22.59
16.	11.37	-
17.	0.03	12.40
18.	1.07	13.36
19.	2.00	14.25
20.	2.48	15.10
21.	3.33	15.53
22.	4.17	16.33
23.	5.00	17.14
24.	5.44	17.55
25.	6.31	18.40
26.	7.17	19.31
27.	8.13	20.34
28.	9.19	21.47
29.	10.32	23.10
30.	11.49	-
31.	0.26	12.55

AUGUST 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 ^h 57 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 11 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
S. 1	8.s.e.trin.	Peters fængsel Solen radius 15' 47"	4 17	20 14	19 20	3 6
<i>De falske profeter, Matth. 7,15-21.</i>						
2'række, Matth. 7,22 til enden						
M. 2	Hannibal	○ F.m. 13 ^h 10 ^m Uge 31	4 19	20 12	19 41	4 20
Ti. 3	Nikodemus		21	10	19 58	5 34
O. 4	Dominicus	Tusmørket varer 48 ^m Merkur st. vestl. elong. Deneb kulm. midn.	23	8	20 13	6 46
To. 5	Osvaldus		24	6	20 27	7 57
F. 6	Kristi forkl.		26	3	20 41	9 7
L. 7	Donatus	De lyse nætter ender ☾ fjernest Jorden	28	1	20 56	10 16
S. 8	9.s.e.trin.	Ruth	30	19 59	21 14	11 26
<i>Den utro husholder, Luk. 16,1-9.</i>						
2'række, Luk. 12,32-48.						
M. 9	Romanus	Uge 32	4 32	19 57	21 35	12 35
Ti. 10	Laurentius	● S.kv. 16 ^h 19 ^m	34	55	22 2	13 44
O. 11	Herman	Tusmørket varer 46 ^m	36	53	22 37	14 51
To. 12	Chr. 3.s føds.	Clara	38	50	23 24	15 53
F. 13	Hippolytus		40	48	-	16 46
L. 14	Eusebius		42	46	0 23	17 29
S. 15	10.s.e.trin.	Mariæ himmelfart	43	44	1 35	18 4
<i>Jesus græder over Jerusalem, Luk. 19,41 til enden</i>						
2'række, Matth. 11,16-24						
M. 16	Rochus	Uge 33	4 45	19 41	2 56	18 31
Ti. 17	Anastatius	● N.m. 20 ^h 28 ^m	47	39	4 23	18 54
O. 18	Agapetus	Tusmørket varer 44 ^m	49	36	5 52	19 14
To. 19	Sebaldus	☾ nærmest Jorden Saturn i opp. til Solen	51	34	7 22	19 33
F. 20	Bernhard		53	32	8 52	19 52
L. 21	Salomon		55	29	10 21	20 14
S. 22	11.s.e.trin.	Symphorian	57	27	11 48	20 40
<i>Farisæeren og tolderen, Luk. 18,9-14.</i>						
2'række, Luk. 7,36 til enden Uge 34						
M. 23	Zakæus	Hundredagene ender	4 59	19 24	13 11	21 12
Ti. 24	Bartholomæus	○ F.kv. 10 ^h 57 ^m	5 1	22	14 25	21 54
O. 25	Ludvig	Tusmørket varer 42 ^m	3	20	15 28	22 46
To. 26	Irenæus		5	17	16 18	23 48
F. 27	Gebhardus		7	15	16 56	-
L. 28	Lovise	Augustinus	8	12	17 24	0 57
S. 29	12.s.e.trin.	Joh. halsh.	10	10	17 47	2 9
<i>Jesus helbreder en døvstum, Mark. 7,31 til enden</i>						
2'række, Matth. 12,31-42.						
M. 30	Benjamin	Uge 35	5 12	19 7	18 5	3 22
Ti. 31	Bertha		14	4	18 21	4 34

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

August 1993

Højvande ved
Vestkysten se s. 29

1.	1.28	13.49
2.	2.17	14.34
3.	2.59	15.12
4.	3.37	15.47
5.	4.11	16.19
6.	4.43	16.49
7.	5.14	17.20
8.	5.47	17.54
9.	6.20	18.29
10.	6.57	19.07
11.	7.38	19.53
12.	8.28	20.55
13.	9.37	22.12
14.	10.55	23.31
15.	12.12	-
16.	0.44	13.14
17.	1.40	14.04
18.	2.30	14.49
19.	3.15	15.32
20.	3.57	16.12
21.	4.39	16.53
22.	5.23	17.35
23.	6.06	18.20
24.	6.53	19.11
25.	7.43	20.11
26.	8.45	21.23
27.	9.58	22.47
28.	11.24	-
29.	0.09	12.36
30.	1.10	13.39
31.	1.59	14.13

SEPTEMBER 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 ^h 46 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 16 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
O. 1	Ægidius	Tusmørket varer 41 ^m Solens radius 15' 52" ○ F.m. 3 ^h 33 ^m	5 16	19 2	18 35	5 44
To. 2	Elisa		18	18 59	18 49	6 54
F. 3	Seraphia	☾ fjernest Jorden	20	57	19 5	8 4
L. 4	Juliane Marie	Theodosia	22	54	19 21	9 13
S. 5	13.s.e.trin.	Regina	24	52	19 41	10 22
<i>Den barmhjertige samaritan, Luk. 10,23-37.</i>						
2'række, Matth. 20,20-28.						
M. 6	Magnus	Uge 36	5 26	18 49	20 6	11 30
Ti. 7	Louise	Robert Fomalhaut kulm. midn.	28	46	20 37	12 37
O. 8	Mariæ føds.	Tusmørket varer 40 ^m	30	44	21 18	13 39
To. 9	Gorgonius	● S.kv. 7 ^h 26 ^m	31	41	22 10	14 35
F. 10	Burchhardt		33	39	23 14	15 21
L. 11	Hillebert		35	36	-	15 59
S. 12	14.s.e.trin.	Guido	37	33	0 29	16 29
<i>De ti spedalske, Luk. 17,11-19.</i>						
2'række, Joh. 5,1-15.						
M. 13	Cyprianus	Uge 37	5 39	18 31	1 51	16 54
Ti. 14	† ophøjelse		41	28	3 18	17 15
O. 15	Tamperdag	Eskild Tusmørket varer 39 ^m ● N.m. 4 ^h 10 ^m	43	26	4 47	17 35
To. 16	Euphemia	☾ nærmest Jorden	45	23	6 18	17 55
F. 17	Lambertus		47	20	7 50	18 16
L. 18	Chr. 8.s. føds.	Titus	49	18	9 21	18 41
S. 19	15.s.e.trin.	Constantia	51	15	10 48	19 12
<i>Bekymrer Eder ikke, Matth. 6,24 til enden</i>						
2'række, Luk. 10,38 til enden						
M. 20	Tobias	Uge 38	5 53	18 12	12 9	19 52
Ti. 21	Matthæus		55	10	13 18	20 42
O. 22	Mauritius	Tusmørket varer 39 ^m ● F.kv. 20 ^h 32 ^m	56	7	14 14	21 42
To. 23	Linus	Jævndøgn 1 ^h 22 ^m	58	5	14 56	22 49
F. 24	Tecla		6 0	2	15 27	-
L. 25	Cleophas		2	17 59	15 52	0 1
S. 26	16.s.e.trin.	Chr. 10.s føds. Adolph	4	57	16 11	1 13
<i>Enkens søn fra Nain, Luk. 7,11-17.</i>						
2'række, Joh. 11,19-45.						
M. 27	Cosmus	Uge 39	6 6	17 54	16 28	2 24
Ti. 28	Venceslaus		8	51	16 43	3 35
O. 29	St. Michael	Tusmørket varer 38 ^m	10	49	16 57	4 44
To. 30	Hieronymus	○ F.m. 19 ^h 54 ^m ☾ fjernest Jorden	12	46	17 12	5 53

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

September 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.38	14.51
2.	3.13	15.23
3.	3.44	15.53
4.	4.14	16.19
5.	4.42	16.49
6.	5.11	17.21
7.	5.42	17.56
8.	6.17	18.34
9.	6.55	19.18
10.	7.43	20.16
11.	8.49	21.34
12.	10.17	23.04
13.	11.42	-
14.	0.20	12.48
15.	1.18	13.39
16.	2.07	14.25
17.	2.52	15.08
18.	3.34	15.50
19.	4.17	16.32
20.	5.00	17.16
21.	5.44	18.03
22.	6.29	18.54
23.	7.18	19.50
24.	8.14	20.59
25.	9.25	22.19
26.	10.52	23.44
27.	12.09	-
28.	0.46	13.04
29.	1.33	13.47
30.	2.14	14.24

OKTOBER 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11 ^h 30 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 19 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
F. 1	Remigius	Solens radius 16' 0"	6 14	17 44	17 29	7 2
L. 2	Ditlev		16	41	17 48	8 11
S. 3	17.s.e.trin.	Mette	18	38	18 11	9 20
<i>Jesus som gæst hos farisæeren, Luk. 14,1-11.</i>						
2'række, Mark. 2,14-22						
M. 4	Franciscus	Uge 40	6 20	17 36	18 40	10 27
Ti. 5	Placidus		22	33	19 17	11 30
O. 6	Fred. 7.s føds.	Broderus Tusmørket varer 39 ^m	24	31	20 5	12 27
To. 7	Fred. 1.s føds.	Amalie	26	28	21 3	13 16
F. 8	Ingeborg	☉ S.kv. 20 ^h 35 ^m	28	26	22 11	13 55
L. 9	Dionysius		30	23	23 27	14 28
S. 10	18.s.e.trin.	Gereon	32	20	-	14 54
<i>Det store bud, Matth. 22,34 til enden</i>						
2'række, Joh. 15,1-11.						
M. 11	Fred. 4.s føds.	Uge 41	6 34	17 18	0 49	15 16
Ti. 12	Maximilian		36	15	2 14	15 36
O. 13	Angelus	Tusmørket varer 39 ^m	38	13	3 42	15 56
To. 14	Calixtus	Merkur st. østl. elong. ● N.m. 12 ^h 36 ^m	40	10	5 12	16 16
F. 15	Hedevig	☾ nærmest Jorden	42	8	6 44	16 40
L. 16	Gallus		44	6	8 15	17 8
S. 17	19.s.e.trin.	Florentinus	46	3	9 42	17 45
<i>Den vækbrudne, Matth. 9,1-8.</i>						
2'række, Joh. 1,35 til enden						
M. 18	Lukas evang.	Uge 42	6 48	17 1	10 59	18 32
Ti. 19	Balthasar		50	16 58	12 3	19 30
O. 20	Felicianus	Tusmørket varer 40 ^m	52	56	12 51	20 37
To. 21	11000 jomfr.		54	53	13 27	21 49
F. 22	Cordula	☉ F.kv. 9 ^h 52 ^m	56	51	13 55	23 2
L. 23	Søren		58	49	14 16	-
S. 24	20.s.e.trin.	FN dag Proclus	7 1	46	14 34	0 14
<i>Kongesønnens bryllup, Matth. 22,1-14.</i>						
2'række, Matth. 21,28-44.						
M. 25	Crispinus	Uge 43	7 3	16 44	14 50	1 25
Ti. 26	Amandus		5	42	15 4	2 34
O. 27	Sem	Tusmørket varer 40 ^m	7	39	15 19	3 43
To. 28	Marie Sophie Frederikke	Simon og Judas ☾ fjernest Jorden	9	37	15 35	4 52
F. 29	Narcissus		11	35	15 54	6 1
L. 30	Absalon	☉ F.m. 13 ^h 38 ^m	13	33	16 16	7 10
S. 31	21.s.e.trin.	Reform. beg. Louise	15	31	16 43	8 18
<i>Den kongelige embedsmand, Joh. 4,46-53.</i>						
2'række, Joh. 4,34-42.						

Oktober 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	2.47	14.55
2.	3.16	15.23
3.	3.41	15.51
4.	4.10	16.21
5.	4.39	16.55
6.	5.13	17.31
7.	5.48	18.09
8.	6.26	18.55
9.	7.14	19.52
10.	8.17	21.09
11.	9.44	22.38
12.	11.11	23.54
13.	12.19	-
14.	0.54	13.14
15.	1.45	14.00
16.	2.30	14.45
17.	3.13	15.29
18.	3.55	16.14
19.	4.39	17.00
20.	5.23	17.48
21.	6.08	18.37
22.	6.54	19.31
23.	7.46	20.31
24.	8.51	21.43
25.	0.07.	23.06
26.	11.31	-
27.	0.12	12.32
28.	1.01	13.17
29.	1.40	13.53
30.	2.14	14.25
31.	2.44	14.54

NOVEMBER 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 ^h 11 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 48 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 44			h m	h m	h m	h m
M.	1	Alle helgen	7 17	16 28	17 18	9 23
Ti.	2	Alle sjæle	20	26	18 2	10 22
O.	3	Hubertus	22	24	18 57	11 13
To.	4	Otto	24	22	20 2	11 55
F.	5	Malachias	26	20	21 14	12 29
L.	6	Leonhardus	28	18	22 32	12 56
S.	7	Alle helgens s.	30	16	23 52	13 19
Solens radius 16' 8"						
Tusmørket varer 42 ^m						
Merkur passerer solskiven						
Engelbrecht						
S.kv. 7 ^h 36 ^m						
Saligprisningerne, Matth. 5,1-12.						
2'række, Matth. 5,13-16.						
Uge 45			7 32	16 14	-	13 39
M.	8	Claudius	34	12	1 16	13 58
Ti.	9	Theodor	36	10	2 41	14 18
O.	10	Luther	38	8	4 9	14 39
To.	11	Morten Bisp	41	6	5 39	15 4
F.	12	Torkild	43	5	7 7	15 36
L.	13	Arcadius	45	3	8 31	16 18
S.	14	23.s.e.trin.				
Frederik						
Skattens mønt, Matth. 22,15-22.						
2'række, Mark. 12,41 til enden						
Uge 46			7 47	16 1	9 43	17 11
M.	15	Leopold	49	0	10 40	18 16
Ti.	16	Othenius	51	15 58	11 23	19 29
O.	17	Anianus	53	56	11 55	20 44
To.	18	Hesychius	55	55	12 20	21 58
F.	19	Elisabeth	57	53	12 39	23 11
L.	20	Volkmarus	59	52	12 56	-
S.	21	24.s.e.trin.				
Mariæ ofring						
OF.kv. 3 ^h 3 ^m						
Jairi datter, Matth. 9,18-26.						
2'række, Joh. 5,17-29						
Uge 47			8 1	15 50	13 11	0 22
M.	22	Cecilia	3	49	13 26	1 31
Ti.	23	Clemens	4	48	13 41	2 40
O.	24	Chrysogonus	6	47	13 59	3 48
To.	25	Catharina	8	45	14 19	4 57
F.	26	Conradus	10	44	14 45	6 6
L.	27	Facundus	12	43	15 17	7 13
S.	28	1.s. i advent				
Sophie Magd.						
Jesus i Nazareth synagoge, Luk. 4,16-30.						
1'række, Matth. 21,1-9						
Uge 48			8 13	15 42	15 59	8 15
M.	29	Saturninus	15	41	16 51	9 9
Ti.	30	Chr. 6.s føds.				
OF.m. 7 ^h 31 ^m , måneformørkelse						
Andreas						

November 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.12	15.25
2.	3.43	15.58
3.	4.17	16.35
4.	4.50	17.13
5.	5.27	17.54
6.	6.08	18.41
7.	6.54	19.38
8.	7.55	20.48
9.	9.13	22.11
10.	10.38	23.25
11.	11.48	-
12.	0.27	12.47
13.	1.22	13.39
14.	2.10	14.27
15.	2.54	15.13
16.	3.37	16.00
17.	4.21	16.46
18.	5.04	17.32
19.	5.48	18.19
20.	6.30	19.07
21.	7.17	19.59
22.	8.10	20.59
23.	9.16	22.10
24.	10.32	23.23
25.	11.44	-
26.	0.19	12.37
27.	1.04	13.18
28.	1.40	13.53
29.	2.13	14.28
30.	2.48	15.05

DECEMBER 1993

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 ^h 23 ^m og aftager derefter indtil den 21., hvor den er 6 ^h 56 ^m . Herefter og til månedens ende tiltager dagen 8 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			h m	h m	h m	h m
O. 1	Arnold	Tusmørket varer 47 ^m Solens radius 16' 15"	8 17	15 40	17 53	9 55
To. 2	Bibiana	Aldebaran kulm. midn.	19	39	19 4	10 32
F. 3	Svend		20	39	20 20	11 1
L. 4	Charlotte Frederikke	Barbara	22	38	21 40	11 25
S. 5	2.s. i advent	Sabina	23	37	23 1	11 46
<i>De 10 brudejomfruer, Matth. 25,1-13.</i>						
<i>1'række, Luk. 21,25-36.</i>						
M. 6	Nikolaus	☉ S.kv. 16 ^h 49 ^m Uge 49	8 25	15 37	-	12 4
Ti. 7	Agathon		26	36	0 23	12 23
O. 8	Mariæ undf.	Tusmørket varer 48 ^m	27	36	1 47	12 42
To. 9	Rudolph		29	35	3 12	13 4
F. 10	Judith	☾ nærmest Jorden	30	35	4 39	13 32
L. 11	Damasus		31	35	6 3	14 7
S. 12	3.s. i advent	Epimachus Capella kulm. midn. Rigel kulm. midn.	32	34	7 20	14 54
<i>Zakarias lovsang, Luk. 1,67 til enden</i>						
<i>1'række, Matth. 11,2-10.</i>						
M. 13	Lucia	☉ N.m. 10 ^h 27 ^m Uge 50	8 33	15 34	8 24	15 53
Ti. 14	Crispus		34	34	9 15	17 3
O. 15	Tamperdag	Nikatius Tusmørket varer 49 ^m	35	34	9 53	18 19
To. 16	Lazarus		36	34	10 21	19 35
F. 17	Albina		37	35	10 43	20 51
L. 18	Lovise		38	35	11 1	22 4
S. 19	4.s. i advent	Nemesius	38	35	11 17	23 15
<i>Han bør vokse, men jeg forringes, Joh. 3,25 til enden</i>						
<i>1'række, Joh. 1,19-28.</i>						
M. 20	Abraham	☉ F.kv. 23 ^h 26 ^m Uge 51	8 39	15 35	11 32	-
Ti. 21	Thomas	Solhverv 21 ^h 26 ^m , korteste dag Tusmørket varer 49 ^m	40	36	11 48	0 24
O. 22	Japetus	☾ fjernest Jorden Betelgeuse kulm. midn.	40	36	12 4	1 33
To. 23	Torlacus		41	37	12 23	2 42
F. 24	Alexandrine	Adam	41	38	12 46	3 50
L. 25	Juledag		41	38	13 16	4 58
S. 26	St. Stephan		42	39	13 53	6 2
<i>Martyriet, Matth. 10,32 til enden</i>						
<i>1'række, Matth. 23,34 til enden</i>						
M. 27	Joh. evang.	Uge 52	8 42	15 40	14 41	7 1
Ti. 28	Børnedag		42	41	15 41	7 51
O. 29	Noah	Tusmørket varer 49 ^m ☉ F.m. 0 ^h 5 ^m	42	42	16 50	8 32
To. 30	David		42	43	18 6	9 5
F. 31	Sylvester		42	44	19 26	9 31

December 1993

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.23	15.43
2.	4.01	16.22
3.	4.38	17.03
4.	5.16	17.45
5.	5.56	18.30
6.	6.40	19.22
7.	7.35	20.25
8.	8.44	21.40
9.	10.04	22.55
10.	11.18	-
11.	0.02	12.26
12.	1.01	13.24
13.	1.53	14.16
14.	2.41	15.03
15.	3.25	15.48
16.	4.07	16.32
17.	4.47	17.16
18.	5.27	17.56
19.	6.05	18.39
20.	6.44	19.22
21.	7.31	20.13
22.	8.25	21.12
23.	9.32	22.15
24.	10.38	23.18
25.	11.41	-
26.	0.15	12.36
27.	1.02	13.22
28.	1.46	14.06
29.	2.28	14.49
30.	3.09	15.30
31.	3.50	16.12

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i hosstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Åbenrå og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 3t 38^m. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Åbenrå 17^m, hvorved man får 3t 56^m. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 3t 59^m.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for Månens op- og nedgang.

N. O. Dohn.

	ÅBENRÅ		SLESVIG	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
Dec. II	+ 8	+17	+ 4	+20
Jan. I, Dec. I	+ 9	+17	+ 5	+19
Jan. II, Nov. II	+ 9	+16	+ 6	+18
Febr. I, Nov. I	+10	+15	+ 8	+16
Febr. II, Okt. II	+11	+14	+ 9	+15
Mar. I, Okt. I	+12	+13	+11	+13
Mar. II, Sept. II	+13	+13	+12	+12
Apr. I, Sept. I	+14	+12	+13	+11
Apr. II, Aug. II	+15	+11	+15	+ 9
Maj I, Aug. I	+16	+10	+17	+ 7
Maj II, Juli II	+16	+ 9	+18	+ 6
Juni I, Juli I	+17	+ 8	+20	+ 4
Juni II	+17	+ 8	+20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i omstående tabeller beregnet for Havneby på Rømø. Udgangspunktet for beregningen er højvandet ved London Bridge, som er angivet i den almanak, der udgives af Københavns Universitet (i kommission hos Nyt Nordisk Forlag). Tidsangivelserne er mellemeuropæisk tid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Havneby, må man ved:

Nordslesvig: Rømødæmningen	lægge 10 min. til
Lakolk	trække 30 min. fra
Højer sluse	lægge 33 min. til
Koldby	lægge 30 min. til
Ballum sluse	lægge 15 min. til
Rejsby sluse	lægge 30 min. til
Vester Vedsted	lægge 20 min. til
Fanø/Esbjerg: Nordby, Fanø	lægge 35 min. til
Esbjerg	lægge 20 min. til
Sønderho, Fanø	trække 10 min. fra
Sydslesvig: Dagebøl (forbindelsen til Før)	trække 7 min. fra
Schlüttsiel (forbindelsen til Halligerne)	trække 36 min. fra
Husum (forbindelsen til Pellworm m.v.)	trække 37 min. fra
Frederiksstad	trække 13 min. fra
Tønning	trække 1 time og 7 min. fra
St. Peter	trække 1 time og 46 min. fra
Wyk	trække 26 min. fra
Westerland	trække 1 time og 41 min. fra

Når der er sommertid, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Willy Buch.

Danske helligdage i 1993, som er hverdage i Sydslesvig

8. april	Skærtorsdag
7. maj	St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 1993, som er hverdage i Danmark

1. maj	Maj-festdag
3. oktober	Den tyske enheds dag
17. november	St. Bededag

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 1993 – Fastlandet

Påskeferie	5. april	1993	–	16. april	1993
Sommerferie	2. juli	1993	–	13. aug.	1993
Efterårsferie	18. oktober	1993	–	22. oktober	1993
Juleferie	23. december	1993	–	4. januar	1994

Sidste skoledag før hver ferie er hel skoledag.

Formørkelser i året 1993

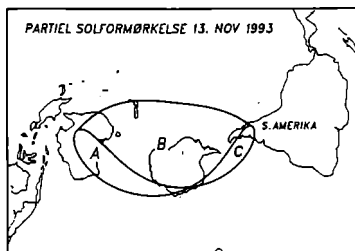
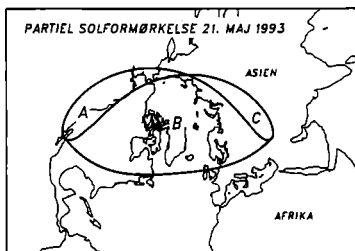
1. *Partiel solformørkelse den 21. maj, synlig i Danmark.* Formørkelsen begynder (København) kl. 16.02 og slutter kl. 16.59. Den er på sit højeste kl. 16.31 og omfatter da 8% af Solens diameter. Da sommertid er gældende lægges der 1 time til ovennævnte tidspunkter. Formørkelsens synlighedsområde fremgår af kortet her på siden. I område B vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område A vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet.

2. *Total måneformørkelse den 4. juni, ikke synlig i Danmark.*

3. *Partiel solformørkelse den 13. november, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af kortet her på siden. I område B vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område A vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet.

4. *Total måneformørkelse den 29. november, synlig i hele sin udstrækning fra Danmark.* Den partielle del af formørkelsen begynder kl. 5.40 og slutter kl. 9.12. Totaliteten begynder kl. 7.02 og slutter kl. 7.50.

Merkurpassage den 6. november, ikke synlig i Danmark. Under merkurpassagen vil det, visse steder på Jorden, være muligt at se Merkur passere hen over solskiven. Passagen vil være synlig i de sydøstlige dele af Rusland, i det meste af Asien, i den sydøstlige del af Afrika, i Australien og i Antarktis.

Planeterne i 1993

Merkur. Planeten vil, set fra Jorden, bevæge sig fra den ene side af Solen til den anden flere gange i årets løb. Står Merkur øst for Solen, er det muligt at se den som aftenstjerne lavt i vest lige efter solnedgang; står den vest for Solen, kan den ses som morgenstjerne over den østlige horisont kort før solopgang. Den 21. februar, 17. juni og 14. oktober er den længst øst for Solen og går omkring disse dage ned henholdsvis 2 timer, 1¼ time og ¼ time efter Solen. Den 5. april, 4. august og 22. november er den længst vest for Solen og står omkring disse dage op henholdsvis ½ time, 1¼ time, 2¼ time før Solen.

Venus. Planetens tilsyneladende bevægelse er meget lig Merkurs, men noget langsommere, og Venus når større vinkelafstand fra Solen. Fra årets begyndelse og indtil

slutningen af marts ses den som aftenstjerne klart lysende mod vest. Den 19. januar er den længst øst for Solen og går da ned 4¼ time efter Solen. Fra slutningen af marts og indtil begyndelsen af december ses den på morgenhimmelen før solopgang. Den 10. juni er den længst vest for Solen og står da op 1½ time før Solen.

Mars står ved årets begyndelse i stjernebilledet Tvillingerne, i slutningen af april går den ind i Krebsen, i begyndelsen af juni ind i Løven, i begyndelsen af august ind i Jomfruen, i begyndelsen af oktober ind i Vægten, i begyndelsen af november ind i Skorpionen, i slutningen af november ind i Ophiuchus og i midten af december ind i Skytten, hvor den forbliver resten af året. Mars er i opposition til Solen den 8. januar og er ved årets begyndelse synlig det meste af natten. Herefter vil den begynde at gå ned før solopgang og vil efterhånden kun være synlig på aftenhimmelen. Fra september og året ud vil den stå for tæt ved Solen til at kunne ses. Omkring 1. marts går den ned 1½ time før solopgang, i begyndelsen af maj går den ned 2¼ time før solopgang, i midten af juni går den ned omkring midnat og omkring 1. august går den ned ¼ time efter solnedgang.

Jupiter står i stjernebilledet Jomfruen indtil midten af december, hvorefter den går ind i Vægten. I begyndelsen af januar står den op kl. 0.30 og er klart synlig på morgenhimmelen, herefter står den op tidligere og tidligere og bliver synlig en større del af natten. Den 30. marts er den i opposition til Solen og kan ses det meste af natten. Derefter vil den gå ned før solopgang og vil efterhånden kun være synlig på aftenhimmelen. Fra begyndelsen af september og indtil slutningen af oktober vil den stå for tæt ved Solen til at kunne ses, herefter vil den kunne ses på morgenhimmelen resten af året.

Saturn står ved årets begyndelse i Stenbukken. I begyndelsen af april går den ind i Vandmanden, i slutningen af august ind i Stenbukken og ved årets udgang går den tilbage til Vandmanden. Indtil slutningen af januar vil den være synlig på aftenhimmelen, derefter vil den stå for tæt ved Solen til at kunne iagttages. Fra slutningen af marts vil den kunne ses på morgenhimmelen før solopgang og vil efterhånden blive synlig en større del af natten. Den 19. august er den i opposition til Solen, og er da synlig det meste af natten. Derefter vil den begynde at gå ned før solopgang og ved årets udgang vil den gå ned kl. 20.

Uranus, som under særlig gunstige forhold netop kan skimtes med det blotte øje, står hele året i stjernebilledet Skytten. Den er i opposition til Solen den 12. juli og står da 12° over horisonten set fra København.

Neptun står hele året i Skytten. Den er i opposition til Solen den 12. juli og står da 13° over horisonten set fra København.

Pluto står hele året i Vægten. Den er i opposition til Solen den 14. maj.

Sprogforeningens Almanak 1894 – 1993

Sprogforeningens Almanak, som med denne årgang fylder hundrede år, er uden afbrydelser udkommet hvert år siden 1894, hvor Sprogforeningen påbegyndte udgivelsen for at styrke det danske sprog og sindelag i det dengang præjsiske Sønderjylland. Almanakken blev en kær gæst i mange hjem, og den fik betydning i det nationale arbejde.

Tidligere udkom der mange forskellige almanakker, og så vidt vi ved, er de alle i årenes løb gået ind. Sprogforeningens Almanak blev således den sidste til at repræsentere den folkelige, danske almanaktradition.

I Sprogforeningen er vi glade for – og også lidt stolte af, at almanakken har klaret sig i hundrede år; men samtidig har vi måttet se i øjnene, at det ville være begrænset, hvor længe den kunne fortsætte.

Selv om almanakken ikke er blevet betragtet som en egentlig forretningsmæssig udgivelse, har dens økonomi i flere år været problematisk. I Sprogforeningens bestyrelse har vi derfor besluttet at indstille udgivelsen af almanakken. Vi har ønsket at gøre det nu fremfor at blive tvunget til det om få år.

Det er med vemod, vi tager afsked med vor almanak.

Jørgen Mågård (J)
Formand for Sprogforeningen

~ 1864
~~1864~~

J. Ell. hist

Dybbøllærken – håbets budbringer

Af Inge Adriansen, Høruphav (H)

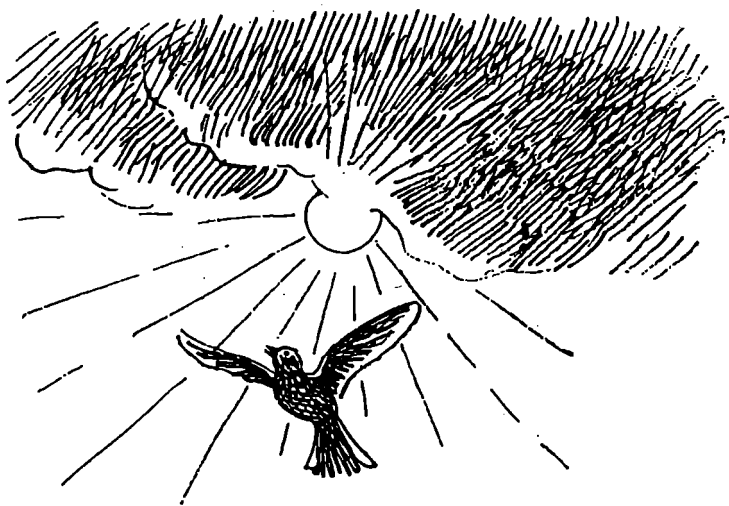
Dybbøllærken er et dansk nationalt symbol, som er opstået under 1864-krigen. Dybbøllærken er blevet besunget af digtere og gengivet af billedkunstnere især i perioden under tysk styre. Det var et smukt og letfatteligt billede på håbet om Sønderjyllands genforening med Danmark. Også omkring 1920 – da håbet gik i opfyldelse – blev dette symbol hyppigt anvendt, og i besættelsesårene fik det en ny renaissance.

Det vil være naturligt at præsentere denne lille håbets fugl i Sprogforeningens Almanak, da den har været gengivet på bagsiden af almanakken gennem 100 år – med undtagelse af årene under Første Verdenskrig, da almanakken på grund af censur måtte udgives helt uden billeder.

Som mange læsere vil vide, har almanakken haft forskellige bagsider med to af de kendte nationale symboler: Mor Danmark og De sønderjyske Piger. Den forunderlige historie om de forskellige bagsider og den symbolværdi, de er blevet tillagt, har Troels Fink skrevet om i almanakken i 1980. Den skal ikke gentages her, men der kan være grund til at se nærmere på Dybbøllærken, der har været den mest bestandige del af bagsiden.

Det er ikke tilfældigt, at det er en lærke, som er blevet til et nationalt

Håbets budbringer. Tegning af Johannes Larsen.

symbol. Lærken anses ikke blot for at være en af de mest udbredte af vore sangfugle, men tillige den fineste og mest udholdende blandt alle sangere. I 1960 blev den af undervisningsministeriet officielt udnævnt til den danske nationalfugl. Det skete på initiativ af Den internationale Komite for Fuglefredning i samråd med Københavns Universitet. Men i 1984 blev der foranstaltet en afstemning, og da valgtes den mere iøjnefaldende knopsvane til nationalfugl, mens lærken kun kom på andenpladsen. Den er fortsat en af de mest værdsatte, danske fugle.

Dybbøllærken bliver sædvanligvis fremstillet som et symbol, der opstod af en bestemt hændelse den 18. april 1864, da de tyske tropper stormede Dybbøl Skanser efter seks timers øredøvende bombardement. I de få øjeblikkes stilhed, der indtrådte kl. 10 om formiddagen, da det tunge artilleri indstillede bombardementet og før stormtroppernes knitrende geværild tog fat, hørte de udmattede, danske soldater lærker slå triller i den blå luft over Dybbøl. Det var som en forjættelse om, at der – trods håbløshed og overmagt – alli-

gevel var håb for Danmark. Lærken var en hilsen fra himlen med budskab om håb midt i håbløsheden.

Således lyder den klassiske tradition omkring Dybbøllærken. 128 år efter krigen er denne tradition blevet fremstillet i et stort tableau, et såkaldt diorama, på det nye historiecenter på Dybbøl Banke. Her fortælles om 1864-krigen ud fra tre hovedelementer: En terrænmodel, et tableau og med en film. Tableauret viser i alt otte soldater i to skanser på Dybbøl. Der er tilsyneladende en pause i bombardementet, soldaterne holder hvil, tænder piben, og den ene af dem forbinder sit ben, mens lærkerne slår deres triller oppe i den blå luft. Den uophørlige lærkesang er den eneste lyd over hovedet. Lærken er – sammen med de hvilende soldater i rene uniformer – i høj grad med til at give hele opstillingen et skær af idyl, som der imidlertid ikke er dækning for i de samtidige krigsbeskrivelser. Tableauret har givet mig lyst til at se nærmere på Dybbøllærken og at undersøge, hvornår symbolet opstod, og hvorvidt det havde rod i krigen virkelighed.

Om foråret er der endnu i dag næsten altid lærkesang over Dybbøl, ligesom det er over det meste af Danmark. Dette var også tilfældet i 1864, og lærken antages at have været den mest udbredte fugl i Danmark. Men i de sidste uger under belejringen har lærkesangen næppe været ret fremtrædende som lydkulisse. Den kan højst have været en kortvarig kontrast til larmen fra det tunge artilleri, der fra midten af marts beskød skanserne næsten uophørligt.

En gennemgang af et stort antal breve og dagbøger fra 1864-krigen og den omfattende trykte litteratur har kun bragt en enkelt samtidig kilde frem vedrørende lærker over Dybbøl. De fleste soldater forstod faktisk noget helt andet end håbets budbringer, når de på vagt i Dybbøl Skanser hørte råbet »Lærke«. Det var en advarsel om, at der fra fjendens skyts var en bestemt type granat undervejs. En menig i 20. regiment fortæller herom i et brev til hjemmet, skrevet efter stormen den 18. april: »Når der råbtes: Dæk, en lærke! da havde vi ikke så meget at befrygte, da disse granater om natten vi-

ste sig i stor afstand med en lang lysende hale efter sig med en egen vibrerende lyd, som gav dem navnet lærker...«

Disse lærker kom ikke så hurtigt, og sprang først nogen tid efter faldet, så der var rimelig tid til at komme i dækning. Derimod var »de sorte« en frygtet form for granater, da de kom hurtigt uden lyd og sprang straks ved faldet. Dette brev fra en aktiv krigsdeltager viser således, at der kunne være flere former for lærker over Dybbøl Skanser. Selvom denne soldat i detaljer skildrer kampen den 18. april, er der *ingen* beskrivelser af, at der skulle have været en lille pause i beskydningen omkring kl. 10, som gav mulighed for at høre lærkesangen.

Det er kun lykkedes at finde én enkelt soldat, der fortæller, at lærkerne fyldte luften med deres sang over Dybbøl, og hans skildring er ikke fra selve stormdagen. Det er løjtnant J. C. la Cour, som i et brev 10. april beskriver, hvorledes de tyske tropper graver løbegrave, de såkaldte stormparalleler, foran skanserne. »Det var et ejendommeligt syn at se hundreder af arbejdende fjender så ivrigt beskæftiget med vores undergang, uden at den mindste modstand blev gjort. Alt var roligt og stille, lærkerne fyldte luften med deres sang, det hele lignede en fredelig gerning, og dog var det et tappert folks lille hær, hvis undergang hvert spadestik førte nærmere. Men hvorfor skyder vi dog ikke? var det umiddelbare spørgsmål, der trængte sig frem. Svaret derpå skulle snart komme; thi aldrig så snart løsnedes det første skud fra vore skanser, før fjenden overdængede os med granater, bomber, skrapnells og kugler, så man næsten ingen idé kan gøre sig om dette.«

Så vidt lærken i soldaterbreve. Det er jo unægteligt lidt bart at skabe et symbol på. Forklaringen på symbolets opståen skal da også søges andetsteds end i samtidige kilder som de oftest nøgterne breve og kortfattede dagbøger.

Dybbøllærken er et litterært symbol, der er skabt af en officer i 1864-krigen Michael Gjørup og anvendt i et mindedigtt over kaptajn

S.U.R. Lundbye, der faldt under forsvaret af skanse 4 på Dybbøl den 18. april. Gjørup blev selv taget som fange den 18. april, og fra den preussiske fæstning Glogau i Schlesien sendte han »Dagbladet« i København et digt om sin faldne ven Lundbye.

Højt kvidrede den lille lærke
sin sang under forårssky,
den kunne nu sikkert mærke,
at vi fik sommer på ny.

Al Lærke

Den kvidred trods skytsets torden
og såredes høje skrig,
den kvidrede glad, skønt jorden
var ganske bestrøet med lig.

Den kvidder trøstet så mange,
der kæmped for Danmarks sag;
han lytted glad til dens sange
hin morgen på kampens dag.

Og rolig sad han og lytted
trods kuglernes susende regn;
der sad han fast ubeskyttet
bag markens nedskudte hegn.

Og lærkens sang gav hans hjerte
et håb om sommer på ny,
at Danmarks kummer og smerte
skulle svinde som sommersky.

Det knalded derude i kæden,
»Herop, det gælder en dyst,
nu vover sig fjenden af reden,
nu kæmpe de danske med lyst!«

Han var den første på skansen
der stod han rolig og mild,
men øjet i kugledansen
fik en sær, en strålende ild.

Han var den sidste på skansen;
det kosted hans hjerteblod,
i øjet slukkedes glansen
og jorden suged hans blod.

Men liden lærke sin trille
så smukt over skansen slog,
som om den berømme ville,
den helt, Vor Herre tog.

Digtet blev trykt i avisen den 12. maj 1864 og var blandt de første erindringsglimt fra de aktive krigsdeltagere. Det blev citeret flittigt i samtiden, trykt flere gange og har været med til at *skabe en erindring* om, at således lød lærkesangen på stormdagen. Gjørup var ikke blot officer, men tillige en meget produktiv folkelig forfatter, der skrev for almindelige læsere ud fra en varm patriotisme. Efter at være pensioneret fra hæren stiftede han i 1879 selskabet »De danske Forsvarsbrødre«. Billedet af Dybbøllærken som håbets budbringer er meget karakteristisk for hans produktion, og det kan ikke undre, at dette symbol fængede i samtiden og kom til at indgå i mange af eftertidens skildringer af kampene.

Af særlig betydning for symbolets udbredelse blev det, at digteren J. Chr. Hostrup benyttede det i to digte. Første gang i en hilsen til danske sønderjyder, der var på besøg i København i 1865. I digtet skildres den forjættede dag med Sønderjyllands tilbagevenden til Danmark:

Sprogforeningens Almanaks bagside fra 1894-95 og 1921-1960 med Dybbøllærken siddende øverst på kortstangen.

Ja dagen kommer, vi det ved,
skønt kun den ses i drømme,
den dag, da ørnen, som slog ned,
må hjem til reden rømme,

da frit i Sønderjyllands skov
det røde flag tør gynges,
da ikke lærken blot får lov
på heden dansk at synge.

Om så snart til ørnens klo
I atter bort må drage,
vi ved det vist, I brødre tro!
I kommer dog tilbage.

Det samme letfattede billede med lærken som den danske småfugl og ørnen som den tyske rovfugl brugte Hostrup det følgende år i sangen Lærken, der indledes således: »Hvad synger du om så højt i det blå?« Det er digteren, der forundret tilspørger lærken, hvordan den kan synge, når marken er gold og ørnene river småfuglene. Lærken svarer i et billedsprog, der kan forstås på to måder, dels som en naturbeskrivelse, dels som en forjættelse om Sønderjyllands genforening, fordi sprog og folkeminder bliver bevaret i den unge slægt:

Jeg skuer så langt,
jeg synger så frit
om tågen, der lettes
om engen, der spættes
med rødt og hvidt,
om snekken, der danser,
om sæden, der gror,
om glæden, der kranser
den danske jord.

Jeg stiger så højt,
jeg skuer med lyst,
at fædrenes minde
sit tempel skal finde
i barnets bryst,
at sagnet i hytte
får vinger igen,
og drenge, der lytte,
går ud som mænd.

Jeg skuer så langt,
jeg synger så fro
om vælden, der glipper,
om duen, der slipper
af ørnens klo,
om freden, der kommer
med stordåd og sang,
om sol og skærsommer
i Danevang.

Denne sang af Hostrup fra 1866 er blevet *håbets sang* frem for nogen anden, og den har overlevet også den seneste revision af Højskolesangbogen og er endnu ret anvendt takket være en sangbar melodi, skrevet i 1875.

Billedet af lærken som håbets fugl blev to år senere overtaget og udbygget af Hostrups nære ven og digterkollega, Chr. Richardt, der i lighed med Hostrup også var teolog. I digtet »Velkommen lærkelil!« hilser han lærken, der ringer våren ind ved vintertide. Også dette digt fik hurtigt en sangbar melodi og blev anvendt i folkelige kredse. Lærken var her et billede på den danske nation, og Richardts beskrivelse passede fint til den danske selvforståelse i 1870-erne:

Du sværmer ikke vildt,
du kredser ikke snildt,
vil intet rov i dine brødræs vrimmel,
du flagrer ikke om,
men frejdig, frisk og from
du går den lige vej fra jord til himmel.

Kom, lær mig noder til
det håbets strengespil,
som tvinger dig før gry at være vågen,
lær mig som du at se
igennem mulm og sne
den pinseglans, der dølger sig bag tågen!

Udtrykket pinseglansen bag tågen er måske svær at forstå i nutiden, men i samtiden var næppe nogen i tvivl om, at det var håbet om genforeningen, som her blev udtrykt. Sangen foretager en sammenkobling af det nationale og det kristne håb, så lærken ikke blot er håbets, men også troens rette fugl, som går den lige vej fra jord til himmel. For Richardt var denne sammenkobling helt naturlig og i pagt med hans livsforståelse. Hans valgsprog var således: »Lærkesang og klokkeklang, de kan godt forliges«.

De to digtere, Hostrup og Richardt, besang lærken så godt, så den for samtiden og eftertiden er vedblevet at være håbets fugl. Men Dybbøllærken hvordan med den? Den nævnes jo ikke direkte i de to lærkesange, men forestillingen om lærkernes trøsterige sang den 18. april lå bag de to sange. Dybbøllærken dukker nu op i de krigserindringer, der skrives nogle år, undertiden flere tiår, efter krigen. Digterne havde skabt et symbol, der var så stærkt, at det *påvirkede erindringer om de faktiske forhold under kampene på Dybbøl*. Dette gælder f.eks. oberst Holbøll, der i 1880-erne har skildret lærkesangen lige før stormen. Lidt anderledes er lærkesangen i Wilhelm Dinesens krigserindringer »Fra ottende Brigade«, udgivet i 1899. Også

Sprogforeningens Almanaks bagside fra 1896-1914 – trods det nye motiv bevarede lærken sin plads på kortstangens top.

han erindrer lærkerne på Dybbøl: »Men da vi kom til Dybbøl Mølle, svang lærken sig over en grusdyng, dens sang overdøvedes af kanonernes brag og geværernes knitren; forårssolen tittede gennem krudtrøgen, der knugede sig ned over markerne, rasende, skrigende sværme kastede sig ned imod hverandre, stødte bajonetten gennem bryst og ryg og knuste hjerneskallerne med kolbeslag. Da flød vort blod i de landevejsgrøfter, vi segned i af træthed.«

Her tolkes lærkesangen ikke som et håb, men anvendes kun litterært som en effektiv kontrast til larmen fra kanonerne og geværer. Dette er helt i tråd med Dinesens livsholdning. Han var nærmest irreligiøs og professionel soldat.

Også i mere skønlitterære tekster om Dybbøl og 1864 indgik Dybbøllærken. En af de populære romaner om 1864-krigen har været P. F. Rist »En rekrut fra Fire Treds«, der udkom i 1889. Her oplever hovedpersonen Felix stormen sammen med sin kompagnichef Høyer ude midt i stillingen, hvor der var en infernalsk larm. »Felix mærkede, at jorden rystede under ham – ja, sådan måtte jordens undergang begynde. En regn af ild og brand og glødende jern, en larm, slynget sammen af alle bedøvende knusende lyde. Så – ligesom i et nu – blev det stille. Skydningen hørte op. Den pludselige stilhed gjorde et næsten svimlende indtryk. – Man hørte en lærke slå højt oppe i luften. »Hvad er *det*?« spurgte Høyer. »Det er geværskud« sagde en af folkene. »Ja min salighed!« råbte han og sprang til hytten. »De stormer derude!« skreg han. »Til gevær!«

Denne skildring er fra en af de mest udbredte romaner om 1864-krigen, og den er genudsendt i flere omgange, senest i 19. folkeudgave. Rists roman har i høj grad været med til at udbrede den klassiske tradition om, at soldaterne hørte lærkesangen midt i kantonordenen den 18. april.

Holger Drachmann udgav i 1878 en beskrivelse »Derovre fra Grænsen« om en rejse til Als og Dybbøl, det danske Thermopylæ, som han udtrykte det. På hans vandring over Dybbøl Banke brydes stilheden kun af en enkelt dirrende lærketrille, der »gjorde stilheden i pauserne så meget dybere og forstærkede indtrykket af noget kæm-

pemæssigt noget, der var faret hen over dette sted...« Selvom Drachmann ikke skildrer kampene i 1864, men laver en aktuell rejsebeskrivelse, kan han alligevel ikke undvære at bruge lærken som billede på, hvad der er sket i skanserne. Lærken og Dybbøl hører på dette tidspunkt uløseligt sammen.

Det stærkeste, følelsesmæssige brug af Dybbøllærken finder vi hos digteren Johs. Helms, som i 25-året for krigen i 1899 skrev digtet »Søndret lå det sidste værn hist på Slesvigs grund«. Her opmales med kraftige virkemidler billedet af det lille Danmark og det store Tyskland:

Dybbøls kam som Thyras led blev vor helligdom,
dåd, som der blev øvet, end synger Danmark om.
Fod for fod sank i blod Dybbøls fanevagt,
aldrig Danmark glemmer ofret, I har bragt.

Ørnen fra sin høje sky ned på lærken skød;
brat hver sang forstummed, som før på vangen lød.
Lærkesangen vil engang over Slesvigs jord
til de vante toner finde hjemmets ord.

Lærken ved Dybbøl kunne symbolisere håbet og forjættede genforeningen, men den kunne også som i dette tilfælde være et symbol på dansk sindelag. I 1889, ved 25-året for krigen, synes dette symbol at være almindelig udbredt og forstået, og få år senere bliver lærkesymbolet yderligere udbredt.

Fra kun at være et litterært symbol bliver Dybbøllærken også til et håndgribeligt billede. Det sker i 1894 på bagsiden på den første årgang af Sprogforeningens Almanak, hvor en i dag ukendt tegner har lavet et billede på Nordslesvigs danskhed og genforeningshåbet (s. 40). Her står en Moder Danmark i et landskab, der både er sønderjysk og kærnedansk. Hun står nær Alssund med Dybbøl Banke i baggrunden. Ved foden står en runesten fra Hovslund med en ind-

skrift på oldnordisk. Den skal vise, at danskerne har førstefødselsretten til området. I hånden holder hun et landkort over Sønderjylland. Øverst oppe på kortstangen sidder der en lille lærke. Hvis man lader blikket glide i en lige linje ned fra lærken, rammer det Dybbøl Mølle, der ses i horisonten. Der kan ikke være nogen tvivl om symbolikken, selvom tegneren ikke har oplyst om sin inspiration.

Denne bagside med det kampberedte billede af Mor Danmark blev imidlertid forbudt af de tyske myndigheder i 1895. Der faldt en dom, der betegnede billedet som nationalt ophidsende, og Sprogforeningen måtte i al hast få lavet en ny bagside til den tredje årgang af almanakken. Den samme tegner udførte den nye forside, hvor hovedmotivet blev De sønderjyske Piger foran Valdemarsmuren på Danevirke. To af de sydslesvigske runestene ses ved siden af dem (s. 44). Herved antydes, at selvom egnen omkring Danevirke var blevet tysk, havde den alligevel engang været dansk. Herom vidnede oldtidsminder og stednavne. Landkortet var bevaret, men nu rullet fuldt ud, så det ikke mere kun viste det danske Nordslesvig. Øverst på kortstangen sad den lille Dybbøllærke. Den er tegnet på udenfor rammen af billedet og herved får den en særlig vægt. Ovenover hele billedet sidder den lille håbets fugl, der på trods af alle odds alligevel synger om tågen, der letter, og glæden, der kranser den danske jord.

Dette billede var ikke så krigerisk i sit udtryk som det forbudte, hvor Mor Danmark fremtrådte med et sværd i sin højre hånd. De sønderjyske Piger nøjedes med at sidde med salmebøger og hovedvandsæg. Det var svært at finde en paragraf at dømme dette billede efter. På landkortet stod oprindeligt ordet Sønderjylland. Også dette udtryk var blevet forbudt af retten i Slesvig. Men i stedet for at fjerne ordet lavede tegneren den genistreg at sætte to tykke censurstreger over det. Denne bagside på Almanakken kom til at fremtræde med et stærkere udsagn om danskheden i Sønderjylland end den forrige. Her er ingen krigerisk Mor Danmark parat til at bistå sønderjyderne – kun et par små forsigtige piger. Men de ser udholdende ud og tror på den håbets sang, som lærken synger for dem.

Allegorisk tegning med varsel om tysk nederlag fra 1914 af Morten Skovgård.

Også andre kunstnere har anvendt Dybbøllærken til at anskueliggøre genforeningshåbet. Vel nok den smukkeste er lavet af Morten Skovgård, en søn af Joakim Skovgård. Det er en skitse, der er en direkte illustration af det sidste vers i Hostrups digt »Hvad synger du om«. Vi ser lærken, der synger så fro om vælden, der glipper, om duen, der slipper af ørnens klo. Skitsen er udført i sommeren 1914 under indtryk af den forestående krig. Den vidner om en fast tro på et tysk nederlag på et tidspunkt, hvor Tyskland fremstod meget stærkt. Den unge tegner døde i august 1914 og oplevede således ikke, at hans allegoriske tegning blev til virkelighed. Hans mor sendte tegningen til Magdalene Moos i Nybøl, formanden for Den nordslesvigske Kvindeforening. I dette hjem har ingen været i tvivl om hverken symbolikken eller inspirationen.

Samtidig med Skovgård, dvs. i foråret 1914, skrev Valdemar Rørdam et digt med titlen »18de April«. Det indledes med et indtryksfyldt billede af stormen på de danske stillinger:

Det kom, da de mægtige ville.

Et vårligt gry.

Kanonerne tav. Der blev stille,
og lærkerne kvidred i sky.

De lyttende hørte sekundernes hast.

Pludselig var det som jorden brast –
og fra bristende tuer
brød frem et syndflodsvæld
af rifler og pikkelhuer
med glimt og smæld.

I modsætning til Hostrup og Richardt bruger Rørdam ikke lærken over Dybbøl som symbol på håb i håbløshed. Hos ham er lærken kun en effektiv indledning til et digt, der hylder de faldne helte (= officererne) og fremhæver et æresideal ud over alle grænser. Det slutter således: »Byrder skal I bære, og I skal segne med sår; thi livet lever af ære, mens alt forgår«.

Det følgende år skrev Rørdam digtet »Dybbøl-lærken« med 13 strofer. Det blev trykt i digtsamlingen *Krigen og Duerne*, der udkom det samme år. Her lader han lærken være et billede på Guds uransagelige vilje med menneskene:

På marken histnede
dær ligger min rede
i ly;
hvor tusindfryd skinner,
og bitre fjender
blev blomstrende minder –
ved foden af korset dær hviler
jeg vårligt påny.

Sidst brændte byen;
det braged fra skyen
med jern og ild;
I muldvarpens hule
og højt mellem fugle
foer en kugle bag kugle –
dog jeg måtte stige og synge,
for luften var mild.

Jeg sang under striden;
og siden – siden
kom løvspringstiden,
hvor blodet flød.
Hvor jern rev rifter,
ny sommersæd vifter.
Det liv som har evige kilder,
det smiler ad død.

Mit liv er glæde.
Jeg hører dem græde,
der går forbi;
de mødre og piger
der sortklædte stiger
langs Dybbølbjergs diger –
de søger forgæves en blomst
på den blomstrende sti.

Jeg veed, hvad kvide
de søstre må lide,
jeg sørger selv.
Men strax, når jeg svinger
til flugt mine vinger,
da sprudler, da springer
af jubel mit kvidrende hjerte,
jeg ler mod det lysende hvælv.

I 1920 blev genforenings-håbet til virkelighed. Der blev afholdt to folkeafstemninger, og Nordslesvig blev atter en del af Danmark. Det håb, som Dybbøllærken havde sunget om, gik nu i opfyldelse. Ved en stor fest på Dybbøl Banke 11. juli 1920 mødtes det danske kongehus og den danske regering med titusinder af sønderjyder for at fejre genforeningen. Hovedtalen fra sønderjyderne blev holdt af formanden for Den nordslesvigske Vælgerforening, grev O. D. Schack. Han formåede i sin tale at forene naturlighed og patos:

»På Dybbøl Banke, det dyrebareste sted Danmark ejer, hvor fortid og nutid fører et sprog, der stærkere end mennesketunger formår det, vidner om, at Herren har gjort store ting imod os, mødes Danmarks Kongehus, regering og rigsdag – mødes Danmark selv i dag med sønderjyske landsmænd. Hvem havde turdet håbe på dette, da for seks år siden den tyske Dybbølfest skulle overtyde verden om, at dette land var tabt for Danmark for bestandigt? Men festsalutten fra den tyske krigsflåde fik et grufuldt ekko, der rullede gennem ver-

denskrigen. Da kanontordenen forstummede, sang Dybbøllærken atter over vang.« Taleren standsede et øjeblik. Højtidsstilhed som i en kirke lå over de mange tusinder. Og hør! Et brus af jublende lærkesang tonede og klang over tilhørernes hoveder. Schack fortsatte: »Og så dansk er dette land og folk hernede, at vi til trods for det vidunderlige vi oplever, føler: Vort møde på Dybbøl er så naturligt som den fugls kvidren, der står for os som et symbol på det danske folksind...«

Glæden over Genforeningen sammenlignes her med lærkesang, og et smukkere og mere enkelt billede kan vel næppe forestilles. Schacks tale har i høj grad været med til at fastholde Dybbøllærken som symbol på Genforeningshåbet. Samtidigt tolker han også lærkerens sang som glæde over den fuldbyrdede Genforening. På samme måde opfattede digteren Johannes Jørgensen lærkerne over Dybbøl, da han sammen med Peter Grau fra Pøl var til festen i Dybbøl Skanser den 11. juli. På vej i toget fra Nordborg til Sønderborg tidligt om morgenen så de flaget blive hejst ved gårde og huse undervejs:

»Et sted står en ældre, værdig kone på græsplænen og hejser sit flag – vi råber til hende fra toget, og hun nikker og råber igen og griber så flaget, hun er ved at hejse og hilser med dets flig... Jeg synes aldrig jeg har set Dannebrog så blodigrødt. Toget kører ikke hurtigt, gør ikke meget støj. Fra grøfterne, hvor mjødukt ganske rigtigt blomstrer, slår den søde duft ind og fylder toget. Og højt oppe i luften jubler de utrættelige lærker, jubler, som jeg aldrig før mindes at have hørt lærker juble.« Også over Dybbøl Skanser var lærkesangen bemærkelsesværdig på denne festdag. Johannes Jørgensen skildrer – i lighed med flere andre tilhørere – hvorledes »der blev tavshed under Schacks tale, og vi hørte Dybbøllærken juble højt oppe i den blå luft«.

Dybbøllærken havde hidtil været et symbol, der især blev skildret i ord – bortset fra bagsiden af Sprogforeningens Almanak. Men i genforeningsåret blev dette symbol omsat i et nyt billede, tilmed på en udsøgt form for kleinkunst. Lærken blev gengivet på en plakette,

Plakette fremstillet på initiativ af Den internationale Commission i 1920, lavet efter udkast af Harald Slott-Møller. Billedet viser Mor Danmark der lukker det fangne Sønderjylland ud af fængslet, mens lærken stiger syngende mod himlen.

som Den internationale Kommission uddelte til folk, der havde gjort en særlig indsats i forbindelse med afholdelse af folkeafstemningerne. Plaketten var lavet efter udkast fra kunstneren Harald Slott-Møller. På den ene side ses Nordslesvig, der lukkes ud af sit fængsel af Moder Danmark, mens lærken stiger mod himlen og slår glædestriller over håbet, der nu bliver til virkelighed.

I forbindelse med genforeningen blev Dybbøllærken således lyst i kuld, men symbolet mistede samtidigt en del af sin betydning ved at

»være gået i opfyldelse«. Nu var det ikke længere genforeningshåb, der blev dyrket, men kampen for at få den forenede landsdel til at nå op på højde med det øvrige Danmark, at kampen gjaldt. I 1930 afholdtes på Dybbøl en tiårs fest for Genforeningen. Til denne lejlighed havde Axel Juel skrevet en kantate om glæden over Genforeningen. Her anvendtes billedet med lærken:

»En trillende lærke jublede og lo... den synger dansk«

I besættelsesårene fik lærken – ikke specielt Dybbøllærken – fornyet betydning som budbringer om håb og fred. Ved årsmødet i De sønderjydske Danske Samfund i Tønder i 1943 blev der indledningsvis sunget Hostrups sang fra 1866. Den daværende formand Hans Andersen, Kongsbjerg har skildret, hvorledes den tillidsfulde tone fra sangen om freden, der kommer til Danevang, var med til at sætte sit præg på mødet.

Da krigen nærmede sig sin afslutning i 1945, sad en ældre dansk-amerikaner, Jens Andersen, i Seattle og tænkte på sit gamle fædreland. Han skrev et digt om sine følelser for hjemlandet, og det blev offentliggjort i Slesvigske Kvinders Julebog i 1946.

»Synger lærken i Danmark
efter en tid så trang,
flyver den op mod himlen
og synger sin forårssang?

01.

Jo, lærken synger i Danmark,
den synger hver eneste vår,
den har sunget så smukt for Vor Herre
og bedt om et fredens år.

Men snart bli'r der fryd i Danmark,
når den tyske ørn må fly,
og fly med forrevne vinger
ned over Eideren mod syd.«

Også andre benyttede i befrielsessommeren billedet med lærken. Mest kendt er Mads Hansens digt fra maj 1945, trykt i værket digtsamlingen »Danmark frit«. Til dette digt blev der straks skrevet en melodi, og det blev herved til befrielsessangen frem for nogen. Sangen blev hurtigt optaget i Højskolesangbogen, og den bruger de velkendte symboler på danskhed:

»En lærke letted, og tusind fulgte,
og straks var luften et væld af sang.
De tusind tårne tog til at tone,
så landet fyldtes af klokkers klang,
og byer blomstred i rødt og hvidt,
og det var forår og Danmark frit.«

I efterkrigstiden har Dybbøllærken ikke spillet nogen særlig stor rolle som nationalt symbol. Meget karakteristisk er ændringen af almanakkens bagside. Den var prydet af Mor Danmark-billedet indtil 1960. Så blev det udskiftet med et helt nyt billede af De sønderjyske Piger, som nu fremstod i gladere og lettere sindsstemning end i det oprindelige billede, der var på bagsiden 1896-1914. I den nye udgave var også lærken øverst på kortstangen noget forandret. Den lignede på det nærmeste en knop på stangen! Men undværes kunne den ikke. Dette billede fik imidlertid kun en levetid på 20 år.

I 1980 blev bagsiden atter fornyet. Kunstneren Holger Hattesen, der har tilknytning til det danske mindretal i Sydslesvig, fik til opgave at tegne en bagside i mere moderne formsprog. Siden 1960 var tidsånden helt ændret. Grænselandet var mere præget af brobyggeri end af kamp, og den nationale symbolik blev af mange anset for at være helt forældet. Hattesen gjorde kort proces med det meste af bagsiden: De sønderjyske Piger røg ud, kun Dybbøl Mølle og Dybbøllærken overlevede denne kraftige symbolrensning. Lærken er nu anbragt på en af de væltede stormpæle ved skanserne og ikke direkte ved Sønderjyllandskortet. Derfor er der næppe mange, der kan opfatte den lidt forpjuskede fugl som symbol på genforenings-håbet.

Almanakkens nuværende bagside, af Holger Hattesen, fra 1980 har bevaret Dybbøl-lærken – nu anbragt på en af de væltede stormpæle ved skanserne i billedets venstre side.

Vi har fulgt et symbol, fra det blev »født« i et mindedigt over en af de faldne på Dybbøl gennem perioden 1864-1920 med Sønderjylland under tysk styre frem til Genforeningen og videre til besættelsesårene og befrielsen. Den nyeste anvendelse af symbolet er den iscenesættelse, der kan opleves i historiecenteret på Dybbøl. Her omsættes symbolet til en bastant virkelighed, og lærkesangen virker kun som mærkelig lydkulisse – uden at den symbolværdi, som er dets egentlige indhold, kommer frem.

Dybbøllærken har gennem 128 år først og fremmest været et litterært symbol, og det er meget vanskeligt at omsætte det i billeder. Herom vidner også de meget forskellige fremstillinger af dette symbol på almanakkens bagside gennem 100 år. Dybbøllærken har – som de fleste andre nationale symboler – på spændende vis reflekteret den tid, der har anvendt dem. Derfor kan det heller ikke forbavse, at det har været svært at finde en nutidig tegner, som har kunnet skabe en tidssvarende udgave af håbets fugl. Trods den øjeblikkelige interesse for de nationale begreber, ser man især den nationale symbolik anvendt satirisk eller kommercielt.

Måske er der læsere, som er bedrøvede over at erfare, at de danske soldater ikke synes at have ænset lærkesangen under kampene den 18. april, og at symbolet således ikke gengiver virkeligheden. Dette er der ingen grund til at være ked af. Symbolers opgave er noget helt andet end at være spejl af virkeligheden. *Symbolers sandhed ligger ikke i deres indhold, men i den overbevisning, de formår at skabe, og de handlinger, de er med til at udløse.* Ud fra denne opfattelse er Dybbøllærken et sandt billede på genforeningshåbet og et betydningsfuldt billede at fastholde på bagsiden af denne almanak – også ud over de første 100 årgange.

Litteraturens 1864

Essay af Claes Johansen

I 1889 udkom anonymt en lille roman med titlen »En Rekrut fra 64«. Det var i femogtyveåret for den dansk-tyske krig, hvis hovedbegivenhed som bekendt var slagteriet af store danske hærstyrker ved Dybbøl. Nederlaget havde efterladt dybe sår i nationens selvtillid, men i 1889 var man allerede begyndt at efterrationalisere hårdt. Preussens overfald på Østrig i 1866 og på Frankrig i 1870 gjorde det endelig klart hvad det var Danmark havde stået overfor i '64. Og man vendte blikket mod de få forholdsvis lyse punkter i krigen, slagene ved Mysunde og Sankelmark, ottende brigades modstød ved Dybbøl under stormen, og strejfkorpsernes operationer. Hvor man tidligere havde hånet både soldater og hærledelse for ikke at kunne leve op til idealerne fra treårskrigen, fremmanedes nu mere og mere et billede af ranke danske bønderkarle som – ledet af kærlighed til fædreland, konge og kommandoførende officer – stred for gamle Danmark trods alle odds og gik imod det dræbende bly med smil på læben.

Virkelighedens 1864 derimod var nærmest en forpremiere på første verdenskrig, et grimt slagteri i operetteuniformer. Hele situationen skreg på sober litterær behandling – grumme sindsoprivende romaner og noveller – hvis ikke disse vrangbilleder skulle brænde sig fast.

Men skriget blev ikke besvaret. De grumme romaner udeblev – næsten. Og så brændte vrangbillederne sig fast. De lever stadig.

Snakker man om Dybbøl, ved danskere dårligt om de skal grine flovt eller brovte mandigt. Ret beset burde vi vel bare blive meget stille.

Eller sagt på en anden måde: havde vi virkelig forstået 1864, ville der ikke kunne sælges hverken souvenirs eller postkort eller røde pølser på Dybbøl Banke.

»En Rekrut fra 64« var egentlig en bemærkelsesværdigt afdæmpet bog. Dens hovedperson, Felix, ankommer som officersaspirant til Fredericia efter tilbagetoget fra Dannevirke. Hans regiment sendes herfra til Dybbøl under de sidste dage af bombardementet, og da preusserne stormer den attende april, deltager regimentet i det berømte modstød. Beskrivelsen af Dybbølslaget er overbevisende, med sans for detaljer og forvirring.

Bogens stærke force er imidlertid den sindige fremstilling af miljøer og stemninger, samt ikke mindst det markante klientel af bipersoner. Navnlig officererne står klare og menneskelige, mens de menige dog i nogen grad antager karakter af klicheer.

Desværre er bogen rent sprogligt set præget af snørklede, prætentiose formuleringer. Den er heller ikke fri for romantiseren og en national pathos som til tider står i grel modstrid til indholdet: »Så drog han atter afsted, atter besjælet af nyt Haab, af ny Længsler efter at kæmpe for Fædrelandet og ny Tro på i ny Kampe at kunne vinde Sejr for Landet og Hæder for sig selv.« – hedder det efter Dybbøl og et besøg hos en såret Døende kammerat i København!

Peter Frederik Rist, som var bogens forfatter, skulle senere gøre sig som romantisk skribent i større stil. Om ham kan fortælles at han havde deltaget i krigen, og at hans roman var næsten hundrede procent selvbiografisk. Han var efter krigen blevet i hæren som linieofficer, og endte som chef for garnisonen i Helsingør.

»En Rekrut fra 64« blev som nævnt en stor publikumssucces, og den nåede at komme i adskillige udgaver, nogle af dem udmærket illustreret. Bogen var med sin afdæmpede, let romantiske tone tilsyneladende hvad folk ville have, men næppe hvad de havde brug for. Dertil kan så anføres, at bogen som en skildring af krigens gru utvivlsomt må have fungeret bedre i sin samtid end den gør i dag –

dengang var gruen ikke noget man behøvede at skrive hjem om, den var stadig tæt nok på i sig selv. Dermed også sagt at tiden i dag er løbet fra Rists »Rekrut«, og det mest anerkendte stykke litteratur med udgangspunkt i krigen i 1864 er Herman Bangs roman »Tine«. Uden at dette skal tages som andet end en beskrivelse af den sørgelige situation i almindelighed.

Også »Tine« udkom i 1889, og den er til en vis grad bygget op omkring Bangs egne erindringer fra barndommen under krigen. Det er de historiske begivenheder – meddelelsen om tilbageslaget fra Dannevirke, kolonnen af flygtninge fra Sønderborg – som står stærkest. Tine selv optager egentlig forholdsvis begrænset plads i bogen, skønt hun dog har givet den navn, og det synes ikke engang som om man altid skal opfatte udenomsbegivenhederne igennem hende. Sproget er prisværdigt kontant, men stilen i øvrigt nærmest summarisk, på kanten af det overfladiske, eller måske rettere: angst for at skrive det der egentlig skulle stå. Der mangler det som Hemingway ville kalde: den detaljerede beskrivelse, som er nødvendig for at gøre teksten troværdig. Det detaljerede var dog ellers ikke ligefrem Bangs svage side! Hvorfor tier han? Hvorfor holder han sig på afstand af sin egen hovedperson og sin egen historie, som om han egentlig aldrig rigtig tør skrive den? Var sårene alligevel for dybe, også for ham?

Som et kuriosum kan nævnes at allerede i 1885 havde Rudolf Schmidt i sit tredje bind af 'Haandtegninger' skrevet novellen »Den sidste på Lazarettet«. Hovedpersonen Kristen Ganløse er en genfødt viking på Dybbøl Banke, usårlig overfor preussiske kugler. Da kaptajnen giver ordre om overgivelse, slår han geværkolben mod en kannon, at ikke tydsken skal få glæde af hans bøsse. Geværet går af og Ganløse sårer sig selv. Resten af historien foregår et års tid senere, hvor Ganløse stadig ligger på lazarettet, langsomt døende og i øvrigt afslørende sig selv som en kvindebedårer med samvittighedskvaler.

Selv om angsten for at gå alt for tæt på virkeligheden synes at præge både Bang og Rists romaner, hører d'herrer dog til de modige blandt danske forfattere i årene op mod århundredeskiftet. De andre – vi glemmer Rudolf Schmidt – turde nemlig overhovedet ikke skrive fiktivt om krigen. Ikke direkte, i hvert fald. Den ligger og lurser alle vegne, som resignation og sort realisme, foragt for militær og statslig autoritet, i symboler, forvansket som andre krige, en dommer over historien som hos Paludan-Müller (»Peder Lykkes Historie«) og Henrik Scharling (»Uffe Hjelm og Palle Løves Bedrifter«),

men så godt som altid skjult og camoufleret. Titter den endelig frem, er det som Drachmanns gæve skorstensfejer i »Derovre fra Grænsen« (lad os bare kalde den fiktion), eller en lidt besværlig periode i en ellers gemytlig tid som i Sofus Bauditz' roman »Krønniker fra Garnisonsbyen«. Wilhelm Dinesen skrev »Fra ottende Brigade« og Emil Skram »Hinsides Grænsen«, men begge bøger falder uden for emnet her, der afgrænser sig til romaner og noveller.

Rist og Bang forsøgte som skønlitterære forfattere i det mindste på at tage tyren ved hornene. Måske mente de andre at emnet klarede sig bedst i historiebøgerne og erindringsbeskrivelserne (det kan man jo så diskutere). Måske var de en flok tøsedrenge. Måske var modernismen endnu for ung – eller måske ville den første forfatter, som skrev en ordentlig roman om 1864, automatisk stå til offentlig lynchning. I så fald snakker vi altså om »bogen der aldrig blev skrevet, fordi ingen ville kunne holde ud at læse den«.

I øvrigt var »Tine« og »En Rekrut fra 64« ikke de to forfatters eneste forsøg på at behandle krigen. Faktisk løber 1864 som en rød tråd gennem meget af Bangs forfatterskab. Rist brugte krigen som sidetema i novellen »Ungt Blod« og forsøgte sig senere med en fortsættelse af sin første roman. »Efter Dybbøl« fra 1892 udmærker sig ved at være sprogligt bedre end sin forgænger. Den indeholder en række eminente stemningsbilleder og personfremstillinger, men desværre også en tam kærlighedshistorie. Desuden er hovedpersonen lige så umoden som i den første bog, han virker bemærkelsesværdigt upåvirket af begivenhedernes gang.

Krigen i 1864 var stadig danskernes store nationale traume et godt stykke ind i vort århundrede, vel helt indtil den niende april 1940. Stadig et oplagt emne for romaner og noveller, skulle man synes. Men det blev stadig ikke til så meget.

Carl E. Simonsen skrev »Grænsfolk«, en lille roman som foregår i '64 og tiden derefter. Der trækkes i høj grad på gængse klicheer, og om egentlig litteratur er der ikke tale.

I trediverne udkom to romaner af Cai M. Woel, »Dannevirkenætter« og »Tilbageetoget«. Som det mere end antydes i titlerne, er det

krigens første uge det hele drejer sig om. Woels romaner er bredt anlagte kollektive beskrivelser, med spring frem og tilbage i tid og sted. De er desuden – navnlig »Tilbagetoget« – skrækeksempler på hvordan kildematerialet kan tage magten fra en forfatter. Lange passager er kritikløst afskrevet fra militærhistoriske afhandlinger og erindringsbøger, og stilen er voldsomt tendentiøs: »Landet forude gemte sig, sløredes ud. To danske Soldater stod og så det forsvinde. For sidste gang så de ud over disse Markfelter, disse bølgende Bakker og ilende Veje, for stedse skjulte Landskabet sig, aldrig mere skulde Danske Soldater staa her og se ud over ældgammelt dansk Land«. Dette citat tjener også som eksempel på cirka hvor tæt man i romanerne kommer den menige soldat. Ellers føres vi med en god del af vejen rundt, fra korporalen til hærledelsen... men den menige mand i geledet interesserer Woel lige så lidt som han havde interesseret Bang og Rist.

Romanskrivende teologer synes at have en vis svaghed for bombastiske enkeltordstitler, og Erik Aalbæk Jensen er ingen undtagelse. I 1952 udgav han – debuterede faktisk med – »Dæmningen«. Hovedpersonen er en nedbrudt ingeniørløjtnant fra krigen i '64. I et enkelt tilbageblik ses Dybbøl under stormen. Bortset fra den mærkværdighed at en ingeniørløjtnant slås i geledet som en menig infanterist med gevær og bajonet, er det en stærk scene – men også det eneste konkrete 1864-billede i den bog.

Efterhånden er det hele måske lige meget. Der er gået så lang tid siden 1864, så lad os bare sige at såret er lægt, navnlig med det europamesterskab i fodbold!

Og situationen var vel ikke meget anderledes dengang i midten af 70'erne, hvor jeg selv, på bekostning af lektierne til gymnasiet, sad og fumlede med en 1864-roman, som ikke var mindre patetisk end de her nævnte og i hvert fald på ingen måde større litteratur. Efter tre omskrivninger af »Den tabte krig« (eller noget i den retning) og blanke nej fra alle tænkelige forlag, røg papirerne op i en kasse på loftet. Da jeg tog dem ned igen for nogle år siden, var der ikke meget hjælp at hente der.

Jeg begyndte så stort set på bar bund igen, og skrev måske fire eller fem nye versioner af et forsøg på en 1864-roman. Det gav bare nye afslag. Til sidst tør jeg nok sige at diverse redaktører og konsulenter var godt trætte af min evindelige 1864-bog (der i øvrigt efterhånden havde antaget titlen »Smuk er døden, som I fik«, en let omskrivelse af en strofe fra »Slumrer sødt i Slesvigs Jord«). Der syntes fra forlagshold at være mere end almindelig skepsis med hensyn til det relevante i emnet – og jeg begyndte så småt at tænke at de havde nok ret.

Da jeg nåede vendepunktet, skete det på den mest overbevisende måde. Jeg lå en dag og døsede i en tilstand mellem vågen og søvn, da tydelige billeder af soldater pludselig begyndte at vise sig på nethinden, eller i hjernen – hvor den slags nu i grunden foregår. Mørke kappeklædte skikkelser slæbte sig hen ad en snedækket vej, forbi mig. Jeg sad vel nærmest på knæ og kunne kigge lige op i hvert eneste træ og snavset ansigt, og alt stod meget klart, langt mere virkeligt end et almindeligt drømmebillede. Det hele varede kun et kort øjeblik, så var soldaterne væk igen. Et par måneder efter var romanen omskrevet, indsendt og – omsider – antaget. Den udkom i 1989.

Siden da har jeg lagt mærke til at 1864 bliver ved med at dukke op når jeg har sat mig for at skrive en novelle eller to.

Jeg skal ikke forsøge på at vurdere mine egne litterære forsøg eller sammenligne mig selv med P. Fr. Rist eller – i særdeleshed – Herman Bang, som jeg nærer stor respekt og beundring for. Det eneste jeg kan sige er, at jeg ikke synes krigen 1864 er blevet ligegyldig med tiden. Jeg synes den er et dramatisk højdepunkt i vores historie, og at den har efterladt et sår som ikke lader sig sminke væk eller fortrænge.

Og den holdning står jeg ikke helt alene med, ved jeg, for en af vores allerdygtigste nutidige forfattere, sønderjyden Gynther Hansen, udgav i 1987 novellesamlingen »Grænser«, der indeholder to gode historier med udgangspunkt i krigen, og tilmed en fremragende roman samme år – »Lysninger«.

Så jeg går her og bilder mig selv ind at vi måske endelig er ved at nå frem til noget i denne sag, os der skriver bøger. Vi prøver – Gynther Hansen og jeg i hvert fald – efter bedste evne at fylde et sort hul ud. Til tider bilder vi os ligefrem ind at vi skylder nogen at gøre forsøget.

Så længe, længe efter...

Usårlig

Novelle af Claes Johansen

De forskellige afdelinger af regimentet blev samlet og marcherede i retning af havnen. Endnu lå det meste af byen og sov. Den kolde februardag var fuld af fintkornet frosttåge og på brostenene lå et rimlag som gjorde det svært at holde balancen i sømbeslåede støvler.

Da alle stod opmarcheret nede på kajen, holdt chefen tale. Det blæste koldt ind fra sundet. Soldaterne trak skuldrene op og trampede på stedet.

Ingen vidste rigtig hvad oberstløjtnanten sagde, men han blev i hvert fald færdig og man fik lov til at gå ombord. En times tid efter stod skibene ud af havnen, tre dampere med småbåde på slæb.

I de trange kahytter var luften snart fuld af tobaksrøg. Officerer og underofficerer sad tæt bænket omkring bordene og spillede kort eller snakkede. Der var gået en uge siden det store tilbagetog fra Dannevirke nu, og samtalen var stadig afdæmpet og forsigtig. De lød som små børn der skammer sig. Nogle havde anbragt stoleryggen op ad væggen, så de kunne lægge nakken bagover og blunde lidt. Dampmaskinen fik skibet til at ryste og der var en del søgang, men nogle mennesker kan altid sove.

Regimentschefen sad for sig selv i et hjørne og stirrede stift ud i luften. Stolen han havde anbragt sig i var stor og kantet og den fik ham til at virke endnu mindre og skrøbelig end han i forvejen gjorde. Uden for i et hvirvlende snefog sad befalingsmændene og de menige

og hakkede tænder og skubbede sig sammen. Af og til kunne de eskorterende kanonbåde anes gennem en verden af hvide klatter.

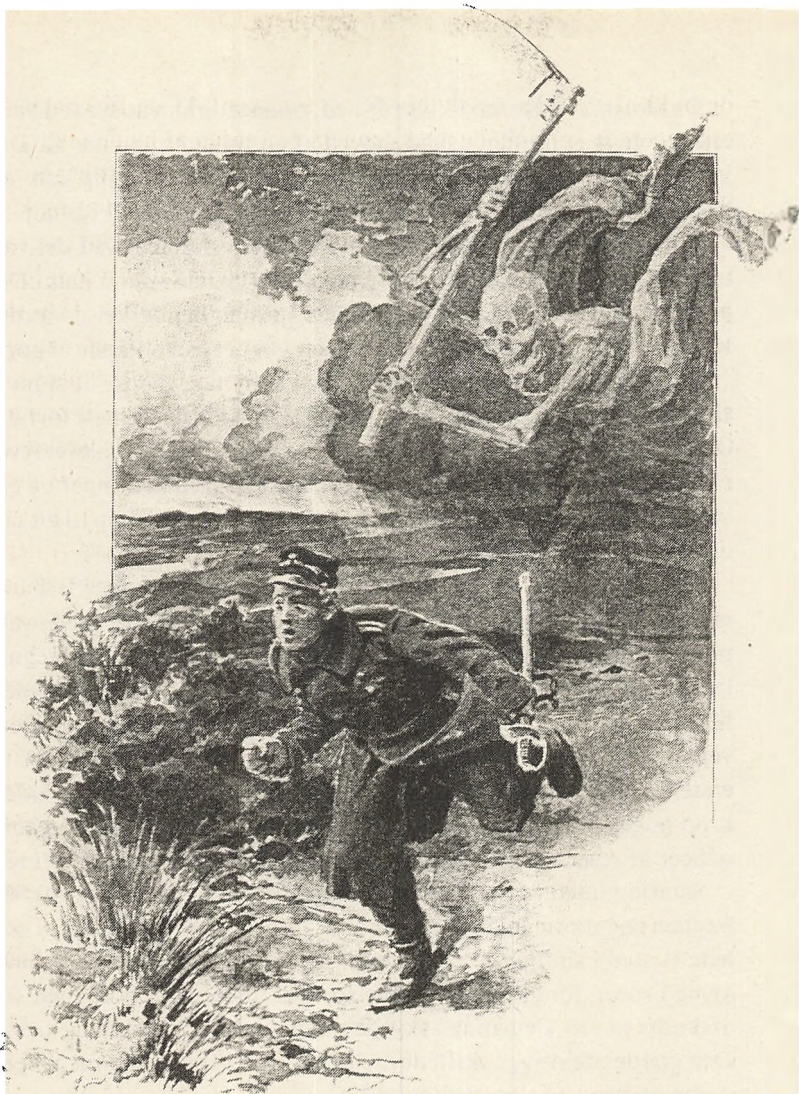
Ved et af bordene sad en ung mand på nitten år, med krøllet brunt hår og glatraget underansigt. Han havde spændt sablen af og lagt den foran sig ved siden af huen. Man kunne ikke se det som han sad nu, helt stille, men til daglig var der noget ivrigt og rastløst over hans person, samtidig med at han var både smidig og atletisk. Han var søn af en proprietær og landstingsmand fra Sydfyn, og da han var yngre havde han haft ry for at være en vildbasse, men også mere end almindeligt dygtig i skolen. Han havde taget studentereksamen i Odense og en kort tid overvejet at læse teologi. Men det havde været for trist, og så var han i stedet havnet på aspirantskolen i København. I oktober treogtres var han blevet udnævnt til løjtnant; nu var han delingsfører. Ved regimentet havde man papirer som indstillede ham til en medalje for »ro, mod og dygtighed udvist ved Selk og Sankelmark«. Der stod endvidere: »Er velbegavet og har et militært ydre og vil overalt gøre sin stand ære.«

Men han var et ulykkeligt ungt menneske, og ikke engang krigen med alle dens modbydeligheder kunne få ham til at glemme sin private miserable tilstand. Der havde været tidspunkter hvor han tvivlede på at Anne Marie overhovedet var den han bildte sig ind hun var, og hvor han nærmest så hende som en klump ler han formede efter behag i sine tanker. Men ikke lige nu. For et øjeblik siden var hun trængt igennem alt det andet han havde haft i hovedet i den sidste tid, og hun stod helt klar for ham. Han kunne næsten fysisk fornemme hendes duft og hendes måde at kysse ham på og holde hans hånd.

Jeg må være en underlig mand, tænkte han. Jeg må være syg. Jeg har en mur omkring mig og intet uden for rører mig og jeg er meget syg. Jeg ville ønske at nogen kunne hjælpe mig, Anne Marie.

Han tog om sabelskeden og holdt den stramt.

Dengang det for alvor var gået løs, ved Sankelmark, under tilbagetoget, var de sørgelige rester af hans deling retireret over en mark som tidligere var blevet beskudt af artilleri. Han havde stillet

sig et stykke borte for at overvære tilbagetrækningen, på et sted som mandskabet trak sig hen imod, og han havde stået ved kanten af et hul der var opstået efter et granatnedslag. Han ville på den måde markere hullet, at ingen skulle plumpe i det.

Da han på et tidspunkt kiggede ned, opdagede han at der ved hans ene støvle lå et næsten uskadte hoved af en lyshåret ung mand. Der var ingen spor af resten af kroppen, kun en flosset blodig kant og nogle grå trævler på det sted hvor kroppen skulle være begyndt.

Løjtnanten havde set det og han havde konstateret hvad det var, uden at det tilsyneladende gjorde noget særlig indtryk på ham. Det kribledede måske lidt i fodsålerne. Ellers var han bemærkelsesværdig klar i hovedet. Han overvejede hvad der var det fornuftigste at gøre.

Det var denne kølighed som nu, her i kahytten, gjorde ham mest fortvivlet. Tæt omkring ham var mennesker døde på de mest forfærdelige måder i det seneste stykke tid. Unge raske folk var blevet revet til blods og lemlæstet på det modbydeligste af granatstumper og geværkugler og bajonetter. Men han var kølig... med hensyn til alt andet end sin egen dumme kærlighedshistorie.

Det havde ikke regnet ved Sankelmark, men han havde båret regnslag af voksduk under hele tilbagetoget, for bedre at holde varmen. Og en af de tanker han havde gjort sig, gik ud på at tage regnslaget af og lægge det over det afrevne hoved. Der var sandt for dyden ikke tale om noget behageligt syn og folkene var nervøse nok i forvejen. Men han indså allerede inden han havde tænkt tanken til ende, at han selv behøvede regnslaget mere end noget hoved uden krop nogen sinde kunne gøre. Det frøs hårdt. I øvrigt var han som officer af reserven forpligtet til selv at sørge for sin uniformering.

Samtidig med at disse overvejelser stod på, og delingen trak sig baglæns og nærmere hen imod ham, havde han et besynderligt billede et sted i sin hjerne. To skygger af ham selv bevægede sig omkring i sneen foran ham; den ene spillede ubekymret bold med det afskudte hoved, den anden skygge sad på knæ i mudderet og græd. Den grædende skygge skiftede mellem at dække sit ansigt med hænderne og pege på sit virkelige ophav.

Dette indre syn havde pludselig fået løjtnanten til at stønne tungt midt i bulder og brag, knitrende geværskalver og trompetsignaler og skrig og skral fra mennesker og heste. Han havde haft svært ved at tage sig sammen. Men til sidst var det lykkedes og han trådte et

skridt til siden og puffede til hovedet med sin støvlehæl. Det var trillet ned i granathullet hvor ingen kunne se det.

Til billedet af Anne Marie hørte også den scene hvor hun tog sin forlovelsesring af og lagde den foran ham. Han havde kendt piger før og siden, men det blev aldrig til noget alvorligt. Det varede aldrig længe før han mistede interessen og bakkede ud.

Måske er jeg et af disse tilfælde som man elsker på teatret, tænkte han. En af dem der ender med at skyde sig selv, eller kæresten, eller kærestens nye kæreste... skyde alle tre, for den sags skyld. Måske er jeg en af den slags.

Han gøs ved tanken. Pistolen lå altid i lommen.

Anne Marie havde gemt sig i lang tid. Hun havde ladet ham i fred mens han råbte og kommanderede. Mens han marcherede og truede mandskabet med sablen når de ikke ville gå frem. Men nu var hun krøbet ud af sit skjul og hun fyldte hele hans krop med en sitren han umuligt kunne ignorere.

Han rejste sig og gik ud i den smalle korridor og støttede sig til væggen. Hele hans krop dunkede og rystede, så det ikke var til at skelne fra de dunk og rystelser maskinen nede i lasten frembragte. Han var hos hende og hun lå i sengen med en lang hvid natkjole på og man kunne lægge sig ved siden af hende og holde hende ind til sig. Så ville det hele begynde igen og alt dette ville vise sig blot at være en ond drøm.

Jeg savner dig, tænkte han og mærkede en sær pirring ved at give efter og indrømme det så direkte. Hvor længe havde han ikke prøvet at overbevise sig selv om det modsatte. Det stak i ryggen og i armhulene.

Men jeg er usårlig, tænkte han så, og følte pludselig en dyb trøst i at være i uniform. Jeg er fandme lavet af flint.

Han blev stående lidt og mærkede tydeligt hvordan han fik det bedre.

Forude begyndte Fredericias befæstede volde at dukke frem mellem de faldende snefug.

V. d. d. t. t. e

Ved Højer sluse

Af Eske K. Mathiesen

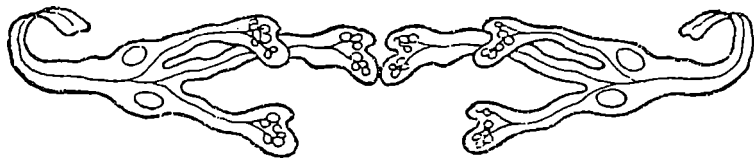
Man må have bly i skoene,
for ikke at blæse væk, når man en mørk efterårsdag
står på diget, og det pisker ind fra havet
med skarpe, salte stænk og forrevne skumflager.

Selv tilbage i byen, hvor gader og stræder snedigt prøver
at snyde blæsten og skabe lidt læ,
standsnes man pludselig ved et hjørne af en usynlig hånd.
Det stemmer for brystet, man mister pusten,
hvorefter blæsten med en hæs latter tumler videre,
en fuld mand, der dasker til skilte og porte,
løfter en tagpande hist og her,
før han forsvinder ud over markerne
i et snublende amok-løb
efterladende byens vejrhaner svimle og udkørte.

Inde i stuerne blander blæsten sig i snakken,
hyler sine frækheder ned gennem skorstenen,
pifter dem ind af nøglehullerne,
så det skvulper i kaffekopperne,
og banker med hårde knoer på de små ruder.
Vi er i landet bag digerne, blæstens hjemsted,
den store blæst, der truer med at forsyne folk med vinger,
hvis de ikke i tide finder et håndtag.

Som barn fik jeg den tanke, at det virkelig
kunne gå galt, at man med ét kunne gribes af blæstens stærke fingre,
få vinger og stige højt til vejrs, finde sit nye hjem
blandt måger, storke og skræppende gæs, aldrig
gå som menneske rundt på jorden igen, men kun huske den
som et blødt afsæt,
og hver dag betragte den som skiftende flader
af klæggråt, forårsgrønt, pløjebrunt.

Tabt for jorden men vundet for himlen
ville man sejle rundt deroppe, en underlig engel, forhåbentlig
tilfreds med sin forblæste skæbne fjernt fra uldfår og kødkvæg,
syngende blandt andre fugle, når aftentrækket
strøg i sorte pile henover diget;
syngende i den tone, en sang får,
når den er født i et land, hvor der er vind
til flere vinger, end der er fugle.

præst, Beuck

her 0 700 1500-40

11

CARL BEUCK

(1887 - 1985)

en modig hjemmetysker

Af Jens Lampe

Enhver, der er døbt og konfirmeret i en luthersk kirke, vil kende apostlen Peters ord i Apostlenes Gerninger, kap. 5, vers 29: »Man bør adlyde Gud mere end mennesker.«

Her skal berettes om en modig hjemmetysk præst, som ikke blot huskede disse ord, men også tog konsekvensen af dem i sin forkyndelse og i sine handlinger. Han hed Carl J. Beuck og var født den 17. november 1887 i Holbøl som søn af den daværende tyskfødte sognepræst J. O. Fr. Beuck (død 1942) og hustru Maria født Jacobsen (død 1931), men fik det meste af sin barndom i Hørup på Als, hvortil faderen forflyttedes. Her lærte sønnen den sønderjyske dialekt og blev fortrolig med grænselandets forhold. Han blev optaget på den højere skole i Haderslev, det såkaldte »Johanneum« og tog her sin abitur (studentereksamen) i 1917 for derefter at gå i gang med teologiske studier ved universiteterne i Greifswald, Erlangen, Kiel og Leipzig i årene 1907-11. Efter at have aftjent sin værnepligt måtte han deltage som officer i den første verdenskrig og virkede som en pligttro, men human kompagnifører i infanteri-regiment nr. 84, i hvilket der var adskillige dansksindede sønderjyder, som han tog sig lige så godt af som de tysksindede. I danske soldaterbreve skildres således en juleaften i en skyttegrav i Nordfrankrig, hvor der under Beucks ledelse blev sunget både danske og tyske julesalmer.

I 1917 blev Carl Beuck taget til fange og måtte derfor opleve resten af krigen i en fangelejr i England. 1919 vendte han tilbage til sin hjemstavn og blev kaldet som andenpræst i Sønderborg. Året efter blev han udnævnt som sognepræst for den tyske menighed ved Kristkirken i Tønder og giftede sig i 1922 med Magda født Jensen fra Højer. Fra 1936-55 virkede Beuck som sognepræst for den tyske menighed i Aabenraa, hvor han – ligesom i Tønder – var næstformand i menighedsrådet.

I Aabenraa oplevede pastor Beuck nationalsocialismens stærke indflydelse på det tyske mindretal, en udvikling, som foruroligede ham, og i 1940 overværede han den tyske besættelse med dens nedbrydende virkninger på forholdene i grænselandet, begivenheder som slet ikke harmonerede med hans kristne tro og syn på menneskeligt samkvem og naboskab. Efter hans mening var den nazistiske ideologi eller »Weltanschauung« ikke blot i strid med tysk ånd, men slet og ret med ånd. Sand kultur vil altid hænge sammen med ånd og til et sundt og rigt folkeliv hører derfor også, at man deler åndelige værdier.

Tværtimod gik han ind for at støtte og styrke alle positive kræfter, der indenfor hjem, skole, foreningsliv og kirke ville modarbejde den etiske og moralske opløsning, som Hitler og hans fanatiske partifæller i realiteten stod for.

Men pastor Beuck blev hurtigt klar over, at han kunne komme til at risikere sit helbred og liv ved at gå imod dem, der troede, at de snart ville få magten.

Blandt meget andet kunne pastor Beuck slet ikke godkende Hitlers raceteorier med jøderne som syndebukke og heller ikke kulturlevets nazificering og ensretning, der bl.a. gav sig udslag i bogafbrændinger under ledelse af dr. Joseph Goebbels og landsforvisningen af den teologiske professor Karl Barth, og han så med uro og bekymring på de arrestationer og forbrydelser, der var begået mod talrige danske, som havde sat livet til i tyske koncentrationslejre, skønt tyskerne havde lovet, at danske fanger kun ville blive anbragt i Frøslevlejren.

Da jagten efter de danske jøder gik ind i 1943, udsendte biskop Fuglsang-Damgaard i København en opfordring til alle præster om at protestere og erklærede, at »kirken gør ingen adskillelse mellem mennesker. Den inddeler dem ikke efter race, stand eller køn. Det afgørende for den er, om mennesket tilhører Kristus eller ej.«

Pator Beuck var en af de få hjemmetyske præster, der fulgte opfordringen, selv om han vidste, det kunne få alvorlige følger for ham. Han vidste nok, at han havde flertallet af hjemmetyskere imod sig, for han var ved flere lejligheder sat alvorligt på plads af den nazistiske ledelse på »Dibbernhaus«, og »Nordschleswigsche Zeitung« var lukket for indlæg, der kritiserede nazismen eller dens ledere.

Derimod bestemte han selv, hvad der skulle skrives i »Gemeindeblatt« i Aabenraa, men det, han her berørte, faldt ikke i god jord hos flertallet af hans tyske menighed. Gudstjenestebesøget hos ham var skrumpet ind og selv til mindegudstjenesterne for de faldne frivillige ville mange ikke møde op. Nazismen havde bjergtaget så godt som hele mindretallet. Den daværende formand for Kreditanstalt Vogelgesang, Jürgen Schmidt, Øster Terp ved Løgumkloster, udtalte endnu i 1945: »På landet er vi 95% Parteigenossen«, og det lyder meget sandsynligt. Kun i købstæderne var der mindre grupper af antinazistiske eller mere moderate tyskere, men de gik stille med dørene. I modstandsbevægelsen var der kun tre, der kom fra hjemmetyske familier. Der var dog sket et tydeligt omslag i stemningen efter de store tyske nederlag i 1943, især efter kapitulationen ved Stalingrad den 31. januar 1943, og »Nordschleswigsche Zeitung« fik nu vejrhane-nykker. Avisen indstillede sig diskret på et nederlag også for storprælerne og manede nu til et indtrængende samarbejde og en udbedret forståelse mellem de to nationaliteter – tydeligt nok motiveret af en vis brødebetyngethed og skam over undladelsessynder.

Den 11. november 1944 skrev biskop Noack i Haderslev til pastor Beuck, at forholdene i Frøslevlejren voldte ham bekymring, fordi den tysk-nazistiske lejrkommandant, SS-Sturmbannführer Phillipp Hillgärtner, forbød morgen- og aftenandagter, lige som han fratog de indsatte bibler og salmebøger. Biskoppen mente, at en tysk præst

Carl Beuck 1887-1985.

måske kunne forhandle sig til rette med kommandanten. Beuck begav sig få dage efter til Frøslevlejren og har skildret sit møde med Hillgärtner i Jørgen Mågårds bog »Tysk fangelejr i Danmark« (1964) på en levende og realistisk måde. Hillgärtner, der lod Beuck vente i to timer, var irriteret, kold og afvisende. Han ville hverken til-lade andagter eller indførelse af bibler og salmebøger i lejren og hel-ler ikke give lov til, at meget syge eller døende måtte gå til alters, der-som de ønskede det.

Men krigen gik sin gang og det bar mod enden. Pastor Beuck blev opfordret til at skrive et indlæg til det tyske menighedsblad i Sønder-borg om de kommende dage. Han begyndte med at udtrykke sin sorg over den måde, hvorpå det tyske folk påny var blevet bedraget og fortsatte:

»Hvor trænger vi i disse tider til at have et fast hjerte. Ja, hvis man i alt fald havde det! Der forefindes nu langt flere forrevne, søndrede og håbløse hjerter. Forbitrelse, forsagthed, ja, fortvivlelse overvæl-der sindene. Mange af de mænd, der fremtrådte i storhed, havde stor

magt og levede uden tro på Kristus, har lagt hånd på sig selv og begået selvmord. Det er ikke »heroisme«. De har ikke givet deres liv nogen »indvielse«. De er tværtimod gået fejghedens vej. De har intet fast hjerte, ingen ansvarsfølelse over for Gud og mennesker. Men også millioner af ganske jævne mennesker, som er blevet revet med ind i den øjeblikkelige elendigheds hvirvel, fristes til at give sig den fuldkomne håbløshed i vold. Sorgen tynger hjerterne som en byrde, der truer med at knuge dem ihjel. Også vi tyske nordslesvigere føres gennem mørke dage. Ingen ved, hvorledes fremtiden vil blive.« Pastor Beuck fortsætter med at lade folk tænke på, at måske har Guds kald aldrig lydt så indtrængende i hjemstavnen som nu. Hvis kirken blev den bærende grundvold for det tyske folkeliv, ville det have livskraft i sig. Men skal dette blive virkelighed, må der indtræde en fuldkommen forandring i mindretallets mentalitet og dens fremtidige ledelse.«

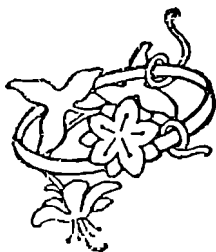
Beuck var med i den kreds af besindige og demokratiske hjemmetyskere, der stiftede »Bund deutscher Nordschleswiger« og som den 1. december 1945 vedtog en erklæring, der indeholdt en ubetinget loyalitetserklæring til den danske konge, den danske stat og den nuværende grænse fra 1920 og sluttede med at udtale: »Vi ønsker at stille os på den demokratiske statsopfattelses grund og i vort politiske liv at virkeliggøre demokratiske grundsætninger. Derfor afviser vi enhver politik, der ikke lader sig forene med rettens, retfærdighedens og menneskelighedens grundsætninger.«

Om de førnævnte 95% Parteigenossen stod bag denne udtalelse er tvivlsomt, men den førte i hvert fald til nyttige samtaler og bedre vilkår for en fredelig udvikling, og det var det vigtigste.

Da pastor Beuck juleaften 1945 holdt andagt i arresten i Aabenraa, hvor nogle af de »gestrigen« og fordums magthavere var til stede, bl.a. føreren selv, kom det til en kort konfrontation mellem Beuck og føreren for NSDAP, fordi sidstnævnte hævdede, at pastor Beuck havde underskrevet den hjemmetyske loyalitetserklæring, der kunne skade de internerede. Beuck ville ikke ødelægge julefreden, tav stille, men skrev følgende brev til den afgangede fører: »Når

De vover at rejse den påstand, at jeg ikke har ret til at tale til fangerne, så bemærker jeg, at erklæringen er offentliggjort af en kreds af mænd, der har vilje til at støtte de internerede, og ud af ruinhoben, som De har efterladt. Vi vil redde, hvad reddes kan. De har gennem Deres såkaldte »førerskab« og den åndelige terror, som De og Deres meningsfæller udøvede, styrtet utallige nordslesvigske mænd, kvinder og hele familier i grænseløs ulykke. I stedet for at skubbe skylden over på ansvarsbevidste tyske mænd, så er det nu på tide, at De erkender Deres skyld over for den nordslesvigske tyskhed. De savner moralsk ret til at optræde på de tyske nordslesvigeres vegne. Jeg ved, at alle underskriverne på erklæringen og utallige ansvarsbevidste, anstændigt tænkende tyske mænd og kvinder er af samme opfattelse og tager afstand fra deres uanstændige politiske førerskab.«

Pastor Carl Beuck var blandt de få hjemmetyskere, som i en mørk og ond tid vovede at gå ind for de ideer og det grundlag, vor europæiske kultur bygger på og som var med til at skabe en ny og bedre fremtid for de to nationaliteter i grænselandet. For sin djærve indsats blev han af den danske konge udnævnt til Ridder af Dannebrog. Pastor Beuck døde i Aabenraa den 26. 9. 1985 i en alder af 98 år.

En konfirmationsfest i 1931

Af Dorteia Petersen, Hellevad

Hjemme var vi fire søskende, Anne og Holger, som tvillinger, født i 1916, Alfred 1917, og så havde mine forældre i nogle år en plejesøn. Han var kommet til os som københavnsk feriedreng. Han var blevet opdraget hos sine bedsteforældre, og da de døde med korte mellemrum, skrev han hjem til os og spurgte om han måtte komme og være hos os, fordi han var så ked af at skulle på børnehjem. Han var en god og rar dreng, og mine forældre nænnede ikke at sige nej, så Helmer kom til os som 11-årig og blev hos os i fire år. Aldersmæssigt var han midt mellem tvillingerne og Alfred, og da det var meningen, at vi alle skulle gå til præst og konfirmeres i Bovlund Frimenighedskirke, fandt far og mor det mest praktisk, at de fire store blev konfirmeret sammen. Da de nu var fire, kørte de to gange om ugen med »Smut« for jumben de 7-8 km til Bovlund.

De skulle igennem Bedsted, og knægtene der opdagede naturligvis hurtigt, at der to gange om ugen passerede et »fjendtligt« køretøj gennem byen, så de lå på lur med alle mulige chikanerier; men de fire i jumben var helt gode til at forsvare sig. Det var ikke nær så morsomt, da efternøleren tre år senere måtte cykle den lange vej ganske alene.

Den firedobbelte konfirmation blev naturligvis en stor fest. Også Helmers københavnske mostre deltog. De var søde og rare, men har nok haft lidt svært ved at forstå alt det sønderjyske. Mors eneste søster og hendes mand, Kristine og Hans Jensen, Tornumgård, deltog

Frimenighedskirken i Bovlund, der var rammen om den firedobbelte konfirmation.

ikke af principielle grunde. De var modstandere af konfirmation i det hele taget. Det var mormor også, men kom alligevel. Det ville også have været synd for mor, hvis slet ingen af hendes slægt havde deltaget. Piben havde nok haft en anden lyd, hvis møster og morbror Hans selv havde haft børn.

Navnlig andendagsgildet, hvortil alle naboer, danske, såvel som »tyske«, var inviteret blev uforglemmeligt. De fik kaffe og kage. Der blev sunget af højskolesangbogen, og far læste på sønderjysk af »Tejelovens sjov« og H. C. Andersen, også på sønderjysk; det har

vist været »Elverhøj«, som far holdt særlig meget af, og jeg kan roligt sige, at intet øje var tørt. Aftenens højdepunkt indtraf unægtelig, da Hans Iwersen, en af de få endnu levende af dem, der startede husmandskolonien i Hejsel i 1925, sang:

*»Jeg har i Fønix væ't,
der har jeg drukket tæt,
og nu er mit hoved tungt,
og pungen den er let.«*

Han kunne visen udenad, og når Hans Iwersen sang, klirrede vinduesruderne i det gamle hus. Da rejste mormor, Fru Lycke, sig lidt brat og forlod stuen. Humoristisk sans var ikke det mormor havde mest af. At stemningen var stigende, kan ikke skyldes spiritus, for det serveredes aldrig i mit barndomshjem.

Nu var det sådan, at vi gennem hele vor skoletid havde fulgtes med naboens børn til skole, de gik ganske vist i den tyske, men det tænkte vi egentlig ikke ret meget over, det var bare sådan. De havde den store fordel, at deres bedsteforældre boede lige over for skolen, og der gik de over og fik »unden« de fire dage om ugen i vinterhalvåret, hvor skoledagen varede fra kl. 8.30-15.30. Der så jeg for første gang, hvordan en lille pige kan gå ud og ind hos sine bedsteforældre og være som hjemme. Det gjorde indtryk, for vores farfar og mormor boede langt borte, og vi så dem sjældent, og mormor var meget streng, så vi børn var en smule bange for hende.

Vi havde det tit sjovt på vejen hjem fra skole, vejen var lang, og vi fik først cykler, da vi var 10-11 år. Vi kunne godt i skøn samdrægtighed grine af, at de betroede os, at de sang »O, tantas baus« i stedet for »O Tannenbaum«. De havde også en »Kinken«, som kom med gaver, mens julemanden aldrig spillede nogen rolle i vores tilværelse.

Det var jo meget naturligt, at vores venner og legekammerater skulle skrive i vores poesibøger; men det gav Andreas Carstensen, børnenes far, et slemt hovedbrud, han skulle nemlig nok bestemme, hvad der skulle stå. Deres pige og vores pige kom sammen, og førstnævnte, »Lene i æ køghen«, til forskel fra »Lene mæ æ hal« (hesten), fortalte bagefter, at Andr. Carstensen havde gået op og ned i

stuen en hel søndag eftermiddag, mens han grublede over at få et vers sat sammen. Resultatet blev slet ikke dårligt, og jeg synes, det fortjener at komme med her for ikke helt at gå i glemmebogen. Det lyder sådan:

*»I fred har vi leget sammen
i vore barndomsår,
lad os det så ej glemme,
når ud i livet vi går.«*

Men nægtes kan det ikke, at da vi begyndte at blive voksne, skiltes vore veje. Deres gik mod syd og vores mod nord, og vi kunne aldrig mødes til fest eller følges til sport eller noget som helst andet, og det var sørgeligt med de skarpe skillelinier i et tyndt befolket sogn med få unge.

Da far og mor holdt sølvbryllup i 1940, lige før besættelsen, var de nødt til at holde halvdelen af festen hjemme af hensyn til de tyske naboer, som ikke kunne sætte deres ben i forsamlingshuset.

Selv på fars 70-års fødselsdag i 1958, da far på forhånd havde kundgjort, at han i stedet for at modtage gaver, agtede at foranstalte en lille indsamling, og det viste sig, at indsamlingen var til det altid økonomisk betrængte forsamlingshus, måtte tyskerne i hast om til urmageren og købe en gave. Selv om de deltog i festen, var det alligevel for meget ligefrem at støtte det danske forsamlingshus.

Sådan er det heldigvis ikke mere, og godt det samme, for hvad er der egentlig, der skiller os? Sproget er det i hvert fald ikke.

Æ Almanak

Af Sigfred Andresen, Bredsted

Vinjne æ hæ se den føhst Almanak, kanj æ injt havs, men den vå dæ. Da æ få alle begunjt å løhs, så funjd æ engång æmell en go gesjighte i jen a dem.

Æ Almanakke stav i rej åh æ hyld mæ det dæh mærkle stentårn midt åh æ fåsi mæ æ horn unjne sæ å så di hæh mærkle fugl, dæh såh ue te å slugh en slang. Det lignet sorn lidt æ midt a en hughvorm. Dem haj æ se så tit injd åh æ hée. Hva munjt den haj gøe få nave skidt, te den skuld straffes mæ å blyv ædt?

Da æ blev stør'r stav æ en dav ve æ stentårn. Det vå slenjt så lille, å dæh vå hammert boghstave i, ja, å så kunj en se lånjt, få den stav jo åh Skamling å det vå høtt øve æ vanjd. Det kunj en se lånjt te-bagh. Di hæ fåtohl mæ, te hæh haj dæh tit væt fåsammelt manne folk få å høe åh, vinjne nave snakket. Grundtvig ska å hæ væt dæ, få å si sin mening.

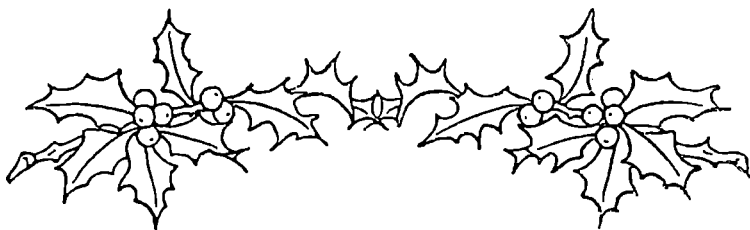
Vunjte æ Almanak fra æ Sproghfæning enle kom hjem te vos, væhr æ injt. Men det kanj væh, te Kjems hæ haj den mæ, vinjne han kom, enjde å Lindstrøm. Æ hæ glemte å spøe om det, da æ nohn kunj spøe.

Vinjne do blajt i den, kunj do finjd æ javttabel. Da æ snakket mæ min far om det, sø han, te den injt passet te vos, få vi skuld jo følle den tysk lov om javt, men æ drægtighedskalenjne kunj æ da brugh, få den slavs æ injt fåskelle fra ståt te ståt, få det righle æ natue.

Æ søgth å ætte Leck Mærken, men den stav injt øve æ list mæ

mærkne. Dæh vå kun dem noern æ grænjs. »Vi høss injt sorn righte mæ«, sø min moe. Å det kunj en tyrle se åh æ baghsi, få dæh stav den hæh stærk kuhn å hold æ kort øve Synjnejyllahjn i æ væh som et flagh. Å det kort vå lidt kort. Flensborr vå kun javnt mæ. Hvofå stæh hun enle dæh mæ en stoe kniv i æ hånjd å trampe æ kvorn née? Æ glemt å spøe. Sorn æ det mæ manne ting. Da en kunj spøe dem, dæh vidst det, så glemt en å spøe. No, hvo en sjell æ gammel, glemme di ung å å spøe.

Æ dav æ dæh et nyt kort bagh åh æ Almanak. Det gæh å née øve Sydslesvigh. Å sorn æ det å gavn mæ æ sproghfåenings arbe, det æ å gavn née øve. Æ tie ænjner sæ, å ælyvl tit te det bæh. Dæh blyve gøe mée få det dansk sprogh i den synjne del å det gammel dansk lahjn.

U. Novelle

Et fristed under Treårskrigen

Af Peter Petersen, Ny Skovbøl

»Så er timen slut!« skolemester Beck lukkede skrivepultens skrå låg med et lille smæld og rejste sig.

Christian lukkede i en fart sin skiffertavle sammen. Den var dobbelt, hængslet, så griflens lyse skrift på de to inderste sider ikke udviskedes i tasken, når han havde skrevet noget, enten som hjemmearbejde eller i skolen. Han lagde tavlen, læsebogen og pennalhuset i sejldugstasken. Pennalhuset var lavet af en rund stav, der var delt tværs over i to halvdele, som var udhulede og skåret til, så de kunne skydes sammen. Det var rød- og hvidmalet. Farfar havde lavet pennalhuset og foræret Christian det til hans 12-års fødselsdag, den 25. april »– fordi du er så dygtig i skolen, og fordi du hjælper din far så godt,« havde farfar sagt. – Christian havde smilet – hjælper far! – – Det var spændende at hjælpe far – spændende og farligt.

Kunne skolemesteren da ikke blive færdig i dag – og finde en salme, som ikke var for lang.

»Børn! Vi synger Den lyse dag forgangen er –.«

Den har otte vers, tænkte Christian – men han sang dog glad med på alle vers.

Pigerne nejede, og drengene bukkede, mens de gav skolemesteren hånden til farvel.

Så snart Christian var ude, kastede han som sædvanligt et blik over fjorden. Der var ikke et eneste fartøj at se. Man kunne se en meget stor del af fjorden her fra »Højskolen«. – Ja, skolen var jo

kun den lille landsbyskole i Felstedskov. Den kaldtes blot »Høj-skolen«, fordi den lå så højt – med en vidunderlig fri udsigt ud over Åbenrå Fjord.

Nej, højskolen, tænkte Christian, mens han gik hjemad, den var jo i Rødding. Der var verdens eneste højskole blevet bygget i 1844. Den var for unge karle, og den var grundlagt af professor Christian Flor. Professor Flor var kendt i hele Sønderjylland som »manden på den skimlede hest«. Siden 1836 havde han færdedes rundt i hele landsdelen – fra Kiel til Kongeå – altid ridende på sin skimlede hest – for at vække den danske befolkning til åndeligt forsvar for dansk sprog, dansk undervisning i skolen og dansk i kirke og i retssal – ja, for folkets ret til at leve frit og dansk i det ældgamle danske Sønderjylland, eller Slesvig.

Christian vidste en del om denne kamp for danskheden, fordi der blev snakket meget om den i hans hjem.

Farfar havde været skipper på sin egen jagt, »Mågen«, og han havde især sejlet mellem Danmark, Norge og Sverige. Han havde også sejlet gennem Europas største kanal, Ejderkanalen, som var anlagt af kong Christian den Syvende i årene fra 1777 til -85. – Det var helt sjovt med de mange syv-taller. – I 1777 – da man skrev de tre krykker – var Felsted sogns jorder blevet udskiftede, og bønderne havde flyttet gårdene ud fra landsbyerne. – – Nå – det var nutiden, det gjaldt – men årstal var nu sjove – de fortalte så meget.

I 1824 var »Mågen« strandet på østkysten af Als i en storm. Den var blevet fuldstændig ødelagt, og farfar var blevet meget alvorligt skadet. Et lyn havde ramt masten, og den var styrtet ned over farfar og havde brækket hans ben og ødelagt hans ryg. – Han var aldrig senere kommet ud at sejle. – Og far, som havde været med som skibsdreng, kom heller ikke mere ud at sejle. Efter forliset kom han i tjeneste hos hertugen af Augustenborg. Han blev antaget, fordi han skød så godt. Hertugen havde Danmarks bedste skytter. Han havde også Nordeuropas fineste hesteopdræt – og far blev sat til at passe de mange heste.

Tjenesten hos hertugen havde været god – men da hertugen blev

tysk – blev slesvig-holstener – havde far forladt Augustenborg og var taget hjem til Felstedskov, hvor han ernærede sig som fisker.

Ikke kun farfar og far fortalte om tiden før, og om hvad der foregik nu – farbror Peter fortalte næsten endnu mere. Farbror Peter var urmager og boede kun en kvart mil mod øst – over for Bondes røde gård. Han kaldtes »Den lille urmager«, fordi han ikke var højere end en 10-års dreng. Som ganske lille havde han haft engelsk syge, og det havde standset væksten i hans ben. De var så korte, at han, for at komme op at sidde på en stol, måtte stille sig baglæns ind mod stolen, sætte hænderne på stolesædet og i et mægtigt hop komme op på stolen.

Han kunne naturligtvis ikke udføre normalt strengt arbejde, og derfor var han kommet i lære hos urmager Frederik Fischer i Åbenrå, Fischer var, på grund af en lignende sygdom, ikke højere end farbror Peter, og hans ben var så svage, at han, for at kunne gå, måtte støtte sig til en skammel, som han skubbede foran sig. Farbror Peters korte ben var stærke nok til, at han kunne gå på jagt på mark og i skov – med en riffel, der var næsten dobbelt så lang, som han selv var høj. Og skyde, det kunne han – lige så godt som far.

Frederik Fischer var en af danskhedens bedste forkæmpere. Til støtte for danskheden havde han i Dannevirke skrevet: »Danske er vi, dansk tænker og føler vi, som danske har vi navn i fortiden og er kendt over hele kloden.« – Han udgav avisen Apenrade Ugeblad. Beboerne i Åbenrå, selv de dansksindede, havde forlangt dette tyskslydende navn, »Apenrade«, og ikke det danske »Åbenrå«. Fischer havde måttet bøje sig – hovedsagen var, at danskheden fik sin avis. Denne ugeavis og Dannevirke i Haderslev var Sønderjyllands eneste danske aviser.

Christian havde flere gange, enten sammen med far eller farbror Peter, besøgt Fischer i Skibbrogade i Åbenrå, og sidste år havde Fischer besøgt dem i Felstedskov. Han var kommet kørende i en lille let vogn, trukket af to store hunde. Far havde måttet bære ham ind i huset. – Og hvor havde de snakket de to urmagere, far, farfar, skolemester Beck og gårdejerne Friis, Felsbækgård, og Festersen fra Nør-

balle. – Christian havde villet gå, men Fischer havde sagt: »Bliv her, min dreng! Du har godt af at høre, så du også kan kæmpe og virke for vor sag!«

Christian var snart hjemme. Ud for Felsbæk Mølle hilste han på møller Jepsen, som stod ved vejen. – Ved tyskerne indtrængen i 1848 havde Jepsen villet skyde på 12 tyske husarer, da de red ind på hans gårdsplads. Heldigvis forsvandt soldaterne igen, uden at det var kommet til kamp. – Det var sjovt nok – her på Felsbæk Mølle, der var hertugelig, var mølleren dansksindet, men på den nærliggende Krusmølle, som var kongelig, var mølleren tysksindet.

Men der var så meget, som var mærkeligt – var især blevet det, efter at slesvig-holstenerne havde begyndt oprøret i marts 1848. I slaget ved Bov, 9. april, var oprørerne blevet jaget på flugt, og den danske hær var rykket frem til Ejderen. Krigen havde faktisk været forbi. Men så havde Prøjsen blandet sig, og efter slaget ved Slesvig den 23. april var prøjserne rykket langt op i Jylland.

Hvor havde tiden været spændende. Christian var stolt af, at hans far havde arbejdet for Det danske Efterretningsvæsen – ja, han gjorde det da stadig – og Christian havde hjulpet ham – havde løbet med bud til sognefoged Hansen Petersen i Sønder Hostrup, til urmager Fischer og Jomfru Fanny i Åbenrå og til mange andre efterretningsfolk. – En dreng kunne let færdes, uden det vakte opmærksomhed. De fjendtlige soldater, Christian havde mødt, havde altid ladet ham passere i fred.

Mest spændende havde det været i krigens første måneder. Da havde hans far hjulpet mange forfulgte danske præster og andre embedsmænd i Sydslesvig til at flygte til Als eller til Fyn – eller han havde bragt store pengesummer og hemmelige dokumenter i sikkerhed. – I tre uger havde Christian og hans far kørt i egnen vest for Hærvejen og ind på Angel og ned til Slien. De havde kørt som pottemanden og hans løbedreng. De havde da også solgt nogle lerpotter og fade og krus, men deres egentlige arbejde bestod i hemmeligt at føre de forfulgte danskere i skjul ved Gelting Bugt. Derfra havde Karsten Fisker og hans medhjælpere så sejlet de undslupne over til

Als, som jo ikke var besat af tyskerne. – Flere gange senere havde de været på sådanne »pottemandsture« i Sydslesvig – helt frem til nu i marts 1849. Deres arbejde var hver gang gået godt. Tyskerne var ikke blevet mistænksomme.

Christian var også mange gange blevet sendt i løb til de nærmeste sogne, hvor han som faderens kontaktmand skulle skaffe oplysninger om fjendernes troppebevægelser, deres antal og meget andet. Faderen var så taget på fisketur – og havde bragt oplysningerne ud til den danske flåde. Hvis det var for synligt – og derfor farligt – at kontakte de danske krigsskibe, var oplysningerne blevet skrevet i et brev, som blev puttet i en flaske, der blev sænket i vandet sammen med fiskegarnene – og så var folk fra flåden kommet i en kanonbåd og havde hentet flaskeposten, når faderen var roet i land.

Fra en udkigspost – »Kongeegen«, en meget høj eg ved oldtidsgraven på Hesselholt Klint – havde de signaleret ud til flåden. Og lagener, pudebetræk, dynebetræk og forskellige slags vasketøj i ganske bestemt aftalt orden på mors tørresnor var også blevet benyttet som »telegraf« til flåden.

Christian nåede sit hjem, som lå lige syd for vejen mellem Felsbæk Mølle og smedjen i Strandgade – lige over for Fiskernes Bro.

Han var netop færdig med et par tykke rugbrødsskiver og et krus mælk, da en ung, rank kone med to store kagekurve hængende i et rødmalet åg bankede på døren.

»Goddag! Er Christian Petersen at træffe? Jeg har en besked til ham.«

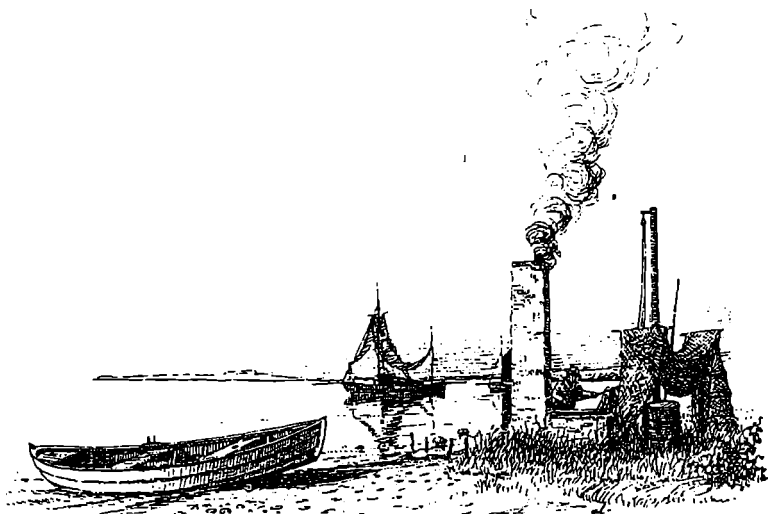
»Vær så god, kom ind og sid ned,« sagde Christians mor. »Min mand har været borte et par dage, og han ligger og sover. Jeg vækker ham.«

Christian Petersen kom hurtigt – kun iført bukser, skjorte og vest.

Kagekonen fremdrog et meget sammenfoldet brev fra sin håropsætning og rakte det til Christian Petersen, som hurtigt læste det.

Den lille urmager trådte just ind ad døren. »Hvad nyt?« spurgte han.

»Pøbelen har slået vinduerne ind hos Fischer. – Martin Bahnsen

Fjorden.

har bragt ham hen til Jomfru Fanny. Fischer og Bahnsen vil gerne væk fra Åbenrå.«

Ja vel! Vi tager til Åbenrå.«

»Ja! Hvordan er vinden?«

»Stiv modvind!«

»Så vil det tage tid! De skal ikke vente i angst. Christian, løb til Åbenrå og sig, at vi så hurtigt som muligt – senest i nat – sejler dem til Barsø. Tag dine fine klæder på – så ingen tror, at du er en bonde-dreng – tag skoene på.«

»Ja, far!« Christian for ind i kammeret. Et øjeblik efter løb han mod Åbenrå.

Kagekonen så beundrende efter ham. »Han vil snart være i Åbenrå. Jeg har flere gange set ham løbe – det er som en storm.«

»Ja, han kan løbe fra enhver. Ingen tysker, selv til hest, indhenter ham. Men Else sæt dig til bordet og få en kop kaffe. – Er du klar, Peter?«

»Jeg mangler min riffel!«

»Du låner en af mig. Vi tager af sted!«

»Nej, Christian – du har jo ikke spist, siden du helt udkørt kom hjem i formiddags. Sæt dig til bordet og spis sammen med os?«

»Ja, en gang imellem bør man nok adlyde sin kone,« smilede Christian Petersen. »Men vi skal skynde os.«

I hurtigløb for Christian af sted gennem skov og krat ad Prækkerstien. Ved Styrtom nåede han den brede, flotte nyanlagte vej, som gennem Slesvig, Flensborg og Åbenrå førte videre nordpå. »Ty-skerne kunne jo sagtens rykke frem, når vi havde anlagt så god en vej«, sagde folk.

Christian huskede faderens ord og satte farten ned, da han nåede Åbenrå. Ikke kun almindelige borgere og soldater færdedes på gaderne. Slesvig-holstenerne drog med det trestribede flag gennem gaderne, mens de mere skrælede end sang: »Schleswig-Holstein Meerumschlungen – –.«

Mange danskere lo ad den sang, vidste Christian. »Der er da land i begge ender,« plejede de at sige.

Af frygt for overlast – og vel også fordi de ikke ville se optogene – havde mange trukket gardinerne for vinduerne.

Også i Jomfru Fannys hus i Persillegade var gardinerne trukket for vinduerne. Christian trykkede to gange på dørklinken, og et øjeblik efter trykkede han én gang. Det var det aftalte signal. en hund bjæffede tre gange, og lidt efter spurgte Jomfru Fanny indefra, hvem det var.

Christian blev lukket ind. Han hilste med et buk på Jomfru Fanny, den lille sorte hund fik et klap, og han blev budt ind i stuen, hvor Frederik Fischer og rådmand Martin Bahnsen var. De hilste ham velkommen og blev synligt glade og lettede, da han fortalte, at de ville blive sejlet til Barsø senest i nattetimerne.

»Ja, så går det jo, som De allerede i marts 48 sagde, Jomfru Fanny – At pøbelen ville slå Fischers vinduer ind, og at han ville blive bragt i sikkerhed på Barsø,« sagde Bahnsen. »Det varede blot så længe, at vi ikke troede på det mere.«

»Hr. Bahnsen! De skal blot tro? – Både De og Fischer vil komme tilbage fra Barsø, inden krigen er slut. – Ved en lang, smal sø mellem skovene i Sydslesvig vil oprørerne blive slået i det største slag, der nogensinde har stået i Norden. – Slaget vil stå næste sommer – og inden året er slut, vil krigen være sluttet – med fuldstændig sejr for os! – – Men nu skal vi have kaffe! Især Christian trænger til kaffe. Du må have løbet utrolig hurtigt, min dreng!«

Kaffen blev serveret i store hvide porcelænskopper med guldkant, og de rørte sukker og fløde ud med sølvteskeer med krone på. Christian behandlede de fine ting med stor omhyggelighed – mens han samtidig skottede til Jomfru Fannys kønne, fine ansigt og hendes brune hår med midterskilning. Hun var lille af skikkelse og fornemt klædt i sort. Et stort sølvsmykke fastholdt den fine, hvide kniplingskrave.

Da mørket var ved at falde på, kom Christian Petersen. Han var ikke iført fiskertøj, men klædt som borgerne i Åbenrå.

Flugtplanen blev drøftet.

Lidt over midnat forlod alle mændene Jomfru Fannys hus. Med ønsket: »Lykke på turen – og på gensyn!« lukkede hun døren efter dem.

Christian blev sendt i forvejen, et stykke efter ham kom Bahnsen og derefter Fischer i sin lille vogn, trukket af de to store hunde, ledet af Christian Petersen.

Christian løb engang tilbage og advarede mod en flok støjende slesvig-holstenerne. Vognen blev hastigt ført ind i en smøge mellem to huse. Slesvig-holstenerne passerede forbi, og Fischer kunne fortsætte. Noget lignende gentog sig endnu en gang – men de nåede ubemærkede ned til strandbredden ved den nye vej, hvor den lille urmager ventede i båden. Hundene lagde sig lydigt ned, og Christian Petersen roede med forsigtige årtag ud forbi havnen.

I strålende solopgang nåede de Barsø, hvor alle beboerne tog godt mod Frederik Fischer og Martin Bahnsen.

De blev rigeligt beværtede på en bondegård, og det blev aftalt, at endnu fem mennesker i Åbenrå, som var i fare for overgreb fra sles-

vig-holstenerne, skulle føres til Barsø – og de tre sejlede tilbage mod Åbenrå.

Men det lykkedes ikke den dag at få disse mennesker bort.

Da de var ud for vestenden af Jørgensgård Skov, dukkede to svært bemandede både frem fra stranden, og der råbtes højlydt, at båden skulle roes hen til dem.

Christian Petersen drejede hurtigt båden og roede østpå igen. Mændene råbte højt – på dansk, plattysk og tysk – at man skød, hvis de ikke lagde bi.

Urmageren greb roret, Christian passede sejlet, og Christian Petersen roede – men der var så mange til at ro de to både, at afstanden hen til dem blev mindre og mindre, og under høje trusselsråb blev der affyret et par skud mod dem.

»Duk jer?« råbte Christian Petersen, rev årerne ind, greb sin riffel og skød mod forreste båd.

»Christian! Fat i skøde og ro! Men duk dig godt!« råbte urmageren og greb sin riffel. »Hvem skal vi skyde på?«

»Forstavnen – lige over vandlinjen!«

»Ja vel! Jeg ramte! og du også« råbte urmageren begejstret.

Skud på skud lød fra alle tre både. En kugle ramte toppen af rorstammen, så en træsplint sårede Christian i hånden. Et par kugler ramte rælingen.

»Ned! Helt ned, Christian!« råbte faderen. Hans riffel knaldede skiftevis med farbroderens.

Pludselig råbte og skreg folkene i den nærmeste båd – de glemte helt at skyde, og de holdt også op med at ro. Nogle rev hattene af og begyndte at øse vand ud af båden.

»De er færdige! Nu den anden båd!« smilede Christian Petersen. Flere skud blev sendt mod den anden båd, og snart lød samme råben og skrigen fra den. Christian forstod, at de to mesterskytter havde skudt stævnene så meget i stykker, at bådene trak så meget vand, at de ikke kunne sejle. Folkene krøb hen i bagstavnene, og bådene søgte mod land. Mundtlige trusler og knyttede næver viste folkenes raseri, men også deres magtesløshed.

Aabenraa 1849.

»Vi slap – og ingen kendte os,« sagde Christian Petersen. »Men vi kan ikke sejle til Åbenrå! Vi sejler rundt om Varnæs Hoved. Så kan de ikke følge os i kikkerter. Derfra løber du til Åbenrå, Christian – til Jomfru Fanny. I må aftale, at de fem forfulgte forlader byen og kommer til Genner Bugt øst for Nørskov, ved det store vinkelbyggede stendige. – Lige på den anden side af Varnæs Hoved har jeg en båd, som ingen af vore modstandere kender. Vi sejler langs kysten af Als og er klar ved Genner Bugt i nat. Vi vil få nogle af vore mænd blandt fiskerne til at hjælpe os. – Vinden er med os! Vi skal endnu en gang dreje tyskerne et par knapper – og sejle alle de forfulgte fra Åbenrå til Barsø. – Godt, at vi danske er herrer på fjord og hav.«

Fortællingen er historisk. Christian Petersen og hans søn er min oldefar og min farfar.

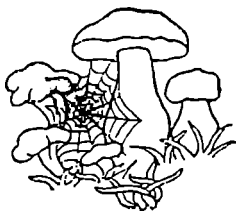
Efter 1890 kom to mænd fra Rigsarkivet i København til Tumbøl kro og ville hente de mange dokumenter, som var blevet gemt, fordi de ikke var nødvendige for krigsbegivenhederne. Da sejladsen til

Fyn var farlig, var dokumenterne ikke blevet afleveret til den fynske greve, som ledede Efterretningsvæsenet i det sydlige Danmark i Treårskrigen.

Efter Treårskrigen var dokumenterne blevet gemt i Tumbøl kro, hvor først min oldefar og senere min farfar var kromand. Kroen havde oldefar fået af kong Frederik den Syvende som en slags belønning for indsatsen i Treårskrigen.

Efter 1864 anede de tyske myndigheder noget om dokumenterne, og derfor afleverede farfar dem til en slægtning, som han mente, han kunne stole på – men denne slægtning brændte dem.

Rigsarkivets udsendinge blev meget vrede over dette. Dokumenterne var meget betydningsfulde – de skulle have været bevaret.

Sangen flyver vidt omkring

Af Hans Christian Fogtmann Lauridsen

Samtalen fik en uventet drejning
på grund af sangen: »En tosse
kan postulere mere end ti
saglige kan tilbagevise«

Du blev fjern i synet
sagde mærkelige ord
der ikke hørte sammen
selvom de lød rigtigt

Jeg glemte
at høre vejrudsigten
i morgen bliver jeg ikke
sur over regn eller blæst

Var du dig selv
da du sagde
jeg er forfalden
til ensomhed
og vil vaske snavset væk
fra det jeg ser i dag

Muren faldt
og elendigheden kom i høj kurs
På trods af al fornuft skulle
mange leve hjemløse i økonomien

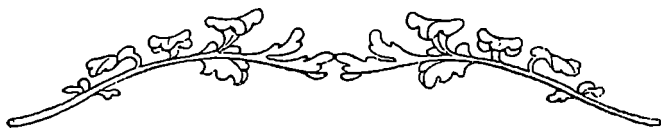
De utilfredse demonstrerer ikke
De har deres gode arbejde
der holder dem travlt beskæftiget
De har ikke tid til at tænke

Løgneren må holde sig
til sandheden
Ustandselig glemmer han

Den gode søvn kender
ikke løgneren

Og byen ligner mere
og mere en krigsskueplads

Hvad som helst kan ske
selvom togene kører
til tiden

En fynbos uforglemmelige møde med Sønderjylland

Af red. Arne G. Larsen, Øster-Lindet

Tirsdag den 6. september 1949 i kasernegården i Odense.

Jeg husker det, som var det i går!

2. kompagnis 150 mand stod opstillet til morgenparaden. Officianten havde en række meldinger. Pludselig lød det med kommandorøst: 1140.

1140 – det var lille mig – jeg for sammen. Hvad havde jeg nu gjort. Hurtig op foran officianten, retstilling, hælene knaldede sammen med smeld i støvlerne – og så sagde officianten:

1140, De er afgivet som telefonvagt til Grænsekommandoet i Aabenraa. De afrejser med tog i morgen tidlig kl. 8.15 og er selv ansvarlig for, at De når toget. Træd ind! Det betød, man skulle skrubbe af, men det susede for mine ører. Aabenraa – telefonvagt – med toget i morgen tidlig. Til Sønderjylland, som jeg så tit havde ønsket, men i fynsk selvoptagethed ikke havde nået. Nu kom jeg det ved militærets hjælp. Kammeraterne gloede – men misundelsen var behersket. Mange fynboer mener jo, at det på »den anden side« af Lillebæltsbroen skal man i mildeste fald holde sig fra!

Officianten var også fynbo. For ham lå Aabenraa langt borte. Han gav mig fri resten af dagen, så jeg kunne rejse hjem til min mor og fortælle, at jeg skulle til Sønderjylland. Ak ja, havde det været i dag, kunne man tro, at det var til Kroatien!

Onsdag morgen 7. september var vi seks soldater fra bataljonen, der løste billet fra Odense banegård. Vi var umådeligt spændt, og

om ikke andet fik vi da et par fridage ud af det. Alene adressen lød udenlandsk: Nordre Chaussé 52, hvis altså ikke min erindring spiller mig et puds.

Men vi kom til Aabenraa, fandt op i det tidligere tyske gymnasium, der efter 1945 var overtaget af militæret, og som i dag er politistation i Aabenraa. I 1949 var her en snes menige soldater foruden en række befalingsmænd med oberst Sponneck i spidsen.

Bothilde stod i køkkenet, da vi under ledelse af sergent Laves blev ført ind i spisesalen. Rund og gæstfri sørgede hun og hendes medhjælper for os, som vi kunne være hendes egne drenge. Det var sandelig noget andet end i Odense kasernes spisesal, hvad tonen angik – for vi levede absolut godt også i Odense.

Fra den 7. september 1949 til den 16. januar 1950 var jeg i det skønne Aabenraa, som jeg dengang var overbevist om, at jeg ville bo i, når jeg blev pensionist, for så ville jeg tilbage til Sønderjylland. Men det kom meget hurtigere, for jeg kunne slet ikke undvære landsdelen efter de fire måneder, der simpelthen er de bedste af mit bevægede livs mange oplevelser.

Vi var tre mand, der på skift var telefonvagter. Noget stressende i formiddagstimerne og især i indlæringsfasen, men den var hurtigt overstået – og hvilken tjans.

Det ene døgn var man i vagtstuen 22 timer med en times fri middag og aften. Næste dag to timer vagt ved middag og aften. Og tredje dag totalt fri. Ih, hvor var det skønt, og hvor jeg benyttede mig af det, ikke mindst, hvad besøg på biblioteket angik. Bibliotekar Jakob Petersen brummede, at han ikke brød sig om militær, men det var da rart at se en enkelt soldat i biblioteket, føjede han til!

Det var i min aktive ungdom. Jeg var både medlem af KFUM og Venstres Ungdom. I øvrigt erindrer jeg ikke at have truffet nogen, der var medlem af begge foreninger samtidig, men jeg nød samværet i KFUM såvel på ungdomsborgen som Missionshotellet, og jeg deltog med liv og lyst i politiske møder, hvor VU havde en del. En studiekreds på biblioteket deltog jeg også i, og endelig var der en tværpolitisk kreds, der samledes på sygehuset til møder. Jeg byttede i ét

væk med mine to kammerater, så jeg tog nogle af deres dagvagter, og så havde jeg omtrent hver aften til møder.

I Aabenraa læste jeg for første gang sønderjyske aviser. Til min forbavselse erfarede jeg, at der var tyske byrådsmedlemmer, der var tyske skoler, tyske foreninger m.v. Ja, men vidste jeg da slet ikke det i forvejen? I hvert fald havde jeg hidtil kun forbundet Sønderjylland med det nationale og noget med, at vi skulle have Sydslesvig tilbage, omend jeg nu i øvrigt allerede i sommeren 1947 blev noget skeptisk over for Knud Kristensens bombastiske politik på dette område.

Ordet hjemmetysker havde jeg da også hørt i foredrag, men alligevel. Selv om jeg var 23 år – og når jeg selv skal sige det – en ret flittig avislæser gennem alle ungdomsårene, men alligevel. Nej, det tyske i Sønderjylland havde jeg ikke rigtig tænkt på.

Jeg forbandt kun vanskelighederne med at være dansk i Sydslesvig. Jeg blev klar over, at jeg havde meget at lære på det her område – og det har jeg da i øvrigt stadig, men efter seks afsluttende uger i Padborglejren gik turen tilbage til Fyn i marts 1950. Padborglejren blev overtaget af det danske militær, hvor soldater fra Odense den 1. november 1949 rykkede ind i den tidligere Fårhuslejr.

Den oplevelse blev jeg snydt for. »Til gengæld« kunne jeg som telefonvagt følge alle mine befalingsmænds telefonsamtaler, når de ringede hjem til Odense, for Aabenraa var omstilling for samtlige sønderjyske militærsamtaler ud af landsdelen. Nu må det indskydes, at nok hørte jeg samtalerne, men jeg havde skrevet under på, at det gav minimum 3 måneder i spjældet, hvis jeg røbede noget, som jeg uforvarende hørte, når jeg stillede de enkelte samtaler ind osv. Jeg hørte ikke noget uforvarende, for de aftener, jeg trods alt havde vagt, sad jeg trofast med røret i øret og hørte på spændende samtaler. Jeg røbede selvfølgelig aldrig noget – men tænk, om man var kommet til at hoste!

Nå, men inden afrejsen fra Aabenraa havde jeg besøgt husdyrbrugskonsulent Johs. Pedersen. Foruden sit erhverv var han fremtrædende venstremand, og han lovede at anbefale mig, hvis det blev aktuelt med en stilling som kontrolassistent. Det gjorde det!

Fyns Tidende havde i foråret 1950 kun én eneste annonce fra en sønderjysk kontrolforening, men det viste sig at være nok for mig. Ravsted Kontrolforening søgte en assistent. Jeg lagde billet ind og fik pladsen, hvad jeg senere i en lidt mere voksen alder har været for-
bavset over. Jo, for jeg skrev i ansøgningen, at jeg gerne ville til Sønderjylland af folkelige, nationale, åndelige og kulturelle grunde!

Det var selv for en fynbo at tage det hele med – men jeg havde det uendelige held, at formanden, den prægtige Bengt Thomsen i Hejsel, nok er kommet til at tænke på sin egen ungdom i Vendsyssel. Da ville han også gerne til Sønderjylland. Han hørte den kendte P. J. Gad ved et møde på Vrå højskole, talte med ham, og Peter Gad manglede javn en forkarl. På det grundlag kom Bengt Thomsen til Hejsel i 1927. – og blev i nabolaget, da han i 1931 giftede sig med Josefine Schack, og sammen overtog de en ejendom i Hejsel.

Jeg var så spændt, som kun en fynbo kan være, da jeg skriftligt fik besked om, at jeg var antaget fra 1. maj. Vist nok til 1.900,00 kr. for sommeren + 400,00 kr. på vilkår. Dem vidste jeg, at jeg aldrig så, for min håndskrift alene forhindrede enhver mulighed for maksimumpoint. Jeg fik heller ikke vilkårspengene, men tog revanche, da jeg 1. november 1950 indgik et nyt fæstemål for et år. Da fik jeg 400,00 kr. pr. måned, og så sagde jeg, at for min skyld kunne bestyrelsen skrive 0 eller 1.000,00 kr. i vilkårspenge, for jeg regnede realistisk kun med den faste løn.

Mandag den 1. maj 1950. Med toget til Tinglev. Derpå cykel via Terkelsbøl og Bredevad til Ravsted. Aldrig er en lille fynbo mødt til et nyt arbejde med så store forventninger og så megen oplevelseslyst, som jeg gjorde hin majdag – og jeg blev ikke skuffet.

Fra Ravsted forsamlingsgård, hvor jeg skulle have værelse, gik turen til Hejsel, hvor Bengt Thomsen havde listen over kontrolforeningens medlemmer. Det var yderligere et par km på cykel. Josefine og Bengt var i Vendsyssel, men deres kønne og frejdige 16-årige Inger Marie gav mig listen og forklarede, hvordan jeg kom til Chr. Clausen i Knivsig, der var mit første arbejdssted.

På cyklen igen – og så kom jeg til Petra og Chr. Clausen. Det var

Befalingsmænd og menige ved Grænsekommandoet i Aabenraa efteråret 1949. Nr. 1140 – Arne G. Larsen – står som nr. tre fra højre bag befalingsmændene.

omkring kl. 15.00. Til min glæde og forbavselse stod kaffen på bordet, og det viste sig at være et helt måltid. Jeg havde aldrig oplevet, at man kunne få rugbrød med pålæg til eftermiddagskaffe, og jeg havde heller aldrig været ude for, at sirup blev anvendt som pålæg, hvor skønt, men...slikmundet, som jeg var og er, så jeg med misundelse på Frederik, der med en tryllekunstners færdighed – sådan virkede det på mig – stak kniven i sirupskrukken, kørte kniven lynhurtigt rundt med et godt lag sirup, der havnede på brødet – uden at spilde! Det turde jeg ikke, hverken den første eller anden dag, men jeg kom dog efter det!

Som det allerførste erindrer jeg ellers sproget, dialekten. Jeg forstod ikke meget af, hvad der blev sagt, og hvad jeg sagde på fynsk, var heller ikke meget bevendt. Jeg var jo i mindretal, så jeg aflagde min fynske dialekt og »sjussede« mig frem til, hvad der mon kunne menes, når f.eks. blev sagt en fjerdingstund – æ mantel – eller, da jeg skulle skrive kalvefødsler ind, og det blev oplyst, at der var en kvie og en bål-kalv. Nå, jeg ræsonnerede mig dog frem til, at den kalv, er ikke var en kviekalv, måtte være en tyrekalv. Senere fandt jeg ud af, at bull på tysk er tyr! Sådan var der så meget.

Allerede første aften faldt jeg over en annonce i Tinglev Ugeblad, hvor der stod, at Ravsted DSK indbød til befrielsesfest. DSK – hvad er DSK? jeg spurgte, og Chr. Clausen svarede på uforfalsket dialekt: Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere!

Det gav mig en del at tænke over, for når der var en forening for dansksindede krigsdeltagere 1914-18, måtte der vel logisk også have været tysksindede krigsdeltagere i Sønderjylland. Det havde jeg aldrig tænkt over – for i min barndoms fynske skole var samtilge sønderjyder tvunget ud i en krig for en fremmed sag. Det var det jo trods alt ikke for dem alle!

I Ravsted sogn var der jo en ret udpræget tyskhed. Hjemmetyskere var folk, jeg havde læst en lille smule om, havde også hørt udtrykket, men ellers anede jeg intet herom. Der var også »blakkede« – det havde jeg mere en fornemmelse af. Det var folk, der hældede lidt til den ene og lidt til den anden side. Lidt forenklet ville jeg

nok opfatte det som en afart af de radikale – tag det nu som en spøg, om en enkelt radikal er nået hertil i artiklen!

Petra og Chr. Clausen var og er kærnedanske, men mit første arbejdssted kunne for så vidt lige så godt have været et rent tysk hjem. Det ville nok have været en speciel oplevelse. Men lad mig så slå fast med syvtommersøm: Gæstfriheden, venligheden og imødekommenheden over for mig var absolut uafhængig af, om det var danske eller tyske hjem. Det er ikke nostalgi, når jeg siger, at jeg befandt mig godt i alle de ca. 40 forskellige hjem, der var i kontrolkredsen, og hvor en 7-8 var rent tyske hjem. Mangt og meget af spændingen mellem dansk og tysk i grænselandet er jo i dag i hvert fald stærkt formindsket, nok også i Ravsted sogn.

Men mine erindringer og indtryk går altså tilbage til 1950-53. Da var det anderledes. Det var en uskreven lov, at man ALDRIG talte om politiske emner danske og tyske imellem. Der er faktisk meget, der har med politik at gøre, og som altså dermed i praksis ikke kunne være samtaleemne. Men naboskabet mellem danske og tyske var en livslov. De samme familier kunne i årtier som naboer følge hinanden i stort og småt, hjælpe hinanden i bedrifterne, være med i sorger og glæder, hvor ikke mindst Hejsel var et strålende eksempel.

Her var sidst i 1920-erne oprettet en række statshusmandsbrug. På god demokratisk vis kom både tyske og danske i betragtning, da ejendommene blev overtaget. Jeg beundrer den dag i dag disse mennesker for så tæt et naboskab, som de havde – samtidig med, at de altså i fortættetheden ALDRIG nogensinde snakkede om, hvad de gensidigt deltog i møder om. Man kunne arbejde sammen hele dagen i en travl tid, om aftenen gik turen måske for begge familiers vedkommende til Ravsted. Den ene i forsamlingshuset, den anden til Tjelles kro, hvor mange tyske sammenkomster blev holdt.

Jeg var vant til fra Fyn, at netop mange landmænd på mindre ejendomme havde dette tætte naboskab i udstrakt hjælpsomhed, men for det meste havde de også fælles interesser i fritiden -. Det var altså ikke tilfældet her, hvor det nationale var en afgørende faktor.

Men som ung og oplevelseslysten fynbo var der meget at tænke

over, meget at være optaget af. Det passede godt til et ungdommeligt sind, at der var klare forskelle, at man måtte vælge, selv om jeg nu aldrig havde tænkt på, at det i den grad kunne gribe ind i hverdagen som her. Det var en af de ting, som man kommende fra »æ gammel land« skulle prøve at leve sig ind i. En række unge nordfra opgav nok denne skelnen, opgav at tage stilling, på mig virkede det modsat, men uden at se ned på »de andre« – der var blot tale om to markante holdninger, der med besættelsestiden som baggrund var trukket så kraftigt op, at der måtte tages stilling i hverdagen.

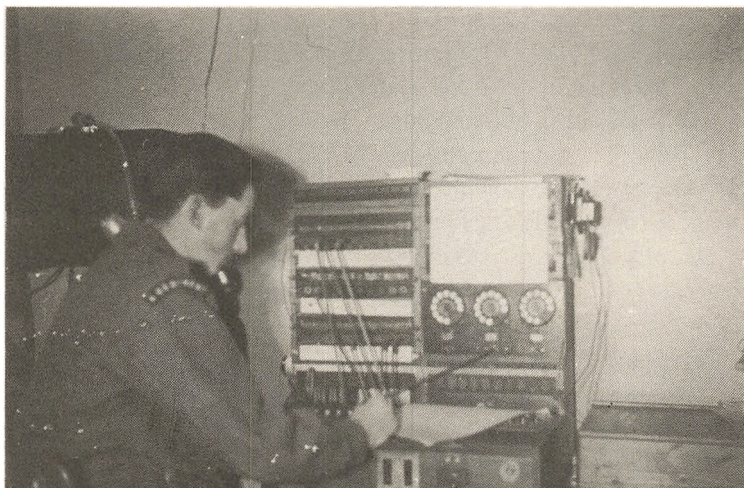
Jeg havde på diskret vis et par dage ind i maj fået lidt at vide om, hvem der var tyske, hvem der var lidt »blakkede« – hvem der var danske. Jeg oplevede siden, at man også skelnede mellem en stoue dansker og en stoue tysker, jo, der var gradsforskelle. Så lærte jeg et andet udtryk med sønderjysk baggrund. At være noget ved »æ sprøjt« sagde ikke en fynbo noget, men når man blev klar over de frivillige brandværns betydning, gik det op for én, at udtrykket »noget ved æ sprøjt« slet ikke var så tosset. I øvrigt var brandværnet da en af de ting, som danske og tyske var fælles om.

Jeg tager her et enkelt træk fra en af de første dage i maj 1950 til belysning af, hvad der i hvert fald for en ung fynbo var totalt fremmed.

I Ravsted sogn blev der i majdagene 1945 hentet 42 mænd fra deres hjem til indsættelse i Fårhuslejren. Det kendte man jo overalt i Danmark, men 42 ud af et lille landsogn er mange. Det var folk af alle slags, men overvejende landmænd, overvejende »småsyndere«, der havnede her som landssvigere. De større »fisk« forstod altid bedre at skjule sig – også i majdagene 1945. Men i den første hektiske befrielsestid skulle der statueres nogle eksempler. Nu skulle der straffes. Der skulle gøres op, og man tog fat på det overkommelige, nemlig »småsynderne« – folk, der f.eks. havde gået vagt i tysk uniform, været i tysk hjemmeværn o.l. Som altså aktivt havde valgt den forkerte side.

Disse folk blev på stribe idømt fire års fængsel!

Komplet tåbeligt. Fire år er en lang tid. Det varede noget, før man

I arbejde som telefonvagt ved omstillingsbordet.

fra officielt hold gjorde sig klart, at det måtte virke uretfærdigt, at medlemmer af det tyske mindretal fik disse uforholdsmæssige hårde straffe, men der gik to og et halvt år, før der blev udstedt amnesti. I to og et halvt år sad alle disse »småsyndere« i Fårhuslejren. Jeg tør sige, at de følte sig ikke som forbrydere, da de endelig kom ud. Det er vel med voksne som med børn. Er der et misforhold mellem forseelsen og straffens størrelse, svinder angeren, og man føler sig nærmest som martyr. Det gjorde de tidligere Fårhusfanger også i en sådan grad, at de oprettede en forening til kammeratlige drøftelser af fælles minder – og til vedligehold af følelsen af uretfærdighed!

Kun i ét eneste hjem drøftede jeg disse forhold, og det var naturligvis kun fordi, det pågældende ægtepar selv talte herom. Her fik jeg mangan en hed debat, men også en del viden, som jeg ikke kunne få på anden vis. Ti år senere kunne man måske have spurgt andre om deres ophold i Fårhuslejren, men ikke i 1950-53. Jeg drømte i alt fald ikke om at gøre det.

Men den 16. maj 1950 skulle jeg kontrollere hos Peter. Rygtet om min ankomst var ilet forud, da jeg nogle dage før kontrollerede på

en gård, hvor hans datter tjente. Hun tog mælet fra mig, da hun på min oplysning om, at jeg havde været soldat i Padborglejren, svarede: Det er der, min far har været i fængsel!

Jeg havde aldrig talt med nogen, hvis far havde været i fængsel – og da slet ikke, som omtalte det i et så afslappet tonefald, som det drejede sig om en skoleudflugt. Jeg fik mig dog samlet sammen, spurgte, hvordan de klarede det daglige arbejde i al den tid.

Det blev klaret af moderen og de to børn. Nå, det viste sig nu senere, at det havde de såmænd mere eller mindre gjort altid, men det kunne jeg jo ikke vide.

Peter stod foran den nordre husgavl, da jeg kom. Med motor-kasketten lidt ned i øjnene. Han var netop kommet hjem fra mælke-turen. Nu kom der en gæst, han skulle tages i øjesyn, og han skulle prøves af – jeg tør sige, at det blev jeg!

Jeg sprang af cyklen – præsenterede mig som »den nye kontrol« – der var alligevel aldrig nogen, der brugte mit navn, så det kunne være ligegyldigt.

Peters første bemærkning lød:

- Nå, du har også været i Fårhus!

- Det gav et spjæt i mig. Nok skulle man være diskret, nok måtte man ikke tale om politik, og jeg skulle jo også være gæst i huset det næste døgn, Peter var endda med til at betale min løn – men tie til, at jeg havde været i Fårhus. NEJ, det kunne jeg nu ikke. Undtagelsesvis varede det lidt, før jeg svarede, og så sagde jeg, at det var nu i Padborglejren, jeg var soldat.

Den tyggede Peter lidt på – og så spurgte han uden indledning:

- Hvad synes du om de folk, der har siddet i Fårhus?

Kære sønderjyske læsere. Prøv at forestille jer situationen. Her stod jeg ved mine ønskers mål, var kommet til den landsdel, jeg gerne nationalt ville lære at kende indefra, og så bliver man af en landssviger spurgt om, hvad man synes om ham og hans lige-sindede!

Jeg havde ikke drømt om spørgsmålet, men efter at have sunket mundvandet et par gange, svarede jeg:

- Jeg synes, at de store fik for lidt og de små for meget i 1945.

- Hvad mener du med det?

Peter forlangte en uddybning. Jeg trak vejret dybt og svarede:

- Ja, havde jeg bestemt, så havde alle af din slags fået hver fire måneders fængsel, og så skulle de store have haft en ordentlig omgang.

Peters logiske konklusion kom med det næste spørgsmål:

- Du synes altså, at vi skulle i fængsel?

Stadig kære læsere: Det er altså halvsvært, selv for en meget talende fynbo at stå over for en mand, der tilmed er med til at betale hans løn og så erklære, at det er rimeligt, han har været i fængsel.

Jeg følte mig som til eksamen. Knald eller fald, hvad skulle jeg svare. Jeg ville da nødigt fornærme Peter eller nogen anden, men også en ung mand kan vel have selvrespekt, så jeg tog det hele i én mundfuld:

- Ja, sagde jeg, i enhver krig er der en taber og en vinder. Holder man på den forkerte hest, må man betale. Og hvad havde I gjort ved vi andre, hvis I havde vundet?

Vi stod stadig uden for mandens hus. Hvad ville hans reaktion være? Men bemærkningen løste op for det hele, for Peter svarede med et smil:

- Det kan der være noget om - kom med indenfor?

Og så gik vi ind til hans holstenske og uendeligt dygtige kone, der tog sig af det meste af arbejdet, mens Peter og jeg satte os til at spille skak. Det var han bedre til, end jeg var. Han havde lært det i Fårhus, hvor han jo også var i to et halvt år, mens jeg kun var der i seks uger!

Tilfældigvis kontrollerede jeg hos Peters den 4. maj 1951 - det gav mig også en oplevelse for livet.

Som nævnt var der absolut intet andet tysk hjem, hvor jeg så meget som strejfede emner af politisk karakter. Men hos Peters diskuterede vi på livet løs, vel at mærke uden at blive uvenner.

Denne 4. maj blev der dog slet ikke nævnt noget om politik, end-sige da om befrielse. Det var kun skakspillet, der var det sædvanlige. Om aftenen, da vi havde spist gik Käthe ud for at malke ejendommens fire køer, og Peter og jeg satte os til rette med skakbrættet imel-

lem os. Käthe glædede sig over, at Peter havde selskab, og »æ kontrolassistent« skulle ikke forstyrres mere end højst nødvendigt. Når Käthe var ved at være færdig med malkningen af den anden ko, råbte hun på mig. Jeg strøg så ud i stalden, kontrollerede mælken fra den først malkede ko, fik dernæst vejet mælken fra ko nummer to – og så ind til skakspillet igen. Når Käthe var ved at være færdig med ko nummer fire, gentog sceneriet sig. Det var hyggelige arbejdsvilkår, og når Käthe var færdig med at malke, lavede hun selvfølgelig også aftenkaffe til os!

Men hin 4. maj sad Peter og jeg og kiggede ned på skakbrættet. Selv på Fyn holder vi mund, når vi spiller skak. Radioen gik som altid. Den var placeret i køkkenet, hvor vi sad, og efterhånden som klokken nærmede sig 20.30, tænkte jeg mere og mere på datoen 4. maj. Hvordan ville Peter reagere, når pludselig de for vi andre så kendte BBC-toner lød i æteren, og man skulle høre Johs. G. Sørensens glade befrielsesbudskab.

Peter må have gjort sig de samme tanker, kunne jeg senere regne ud, for et par minutter i halv ni rakte Peter en hånd op til radioens afbryder. Stilhed – ikke en lyd – ikke et ord. Vi sad hver i vore egne tanker, der næppe havde meget med skak at gøre, selv om vi jo nok har trukket ind imellem. Da der var gået en halv snes minutter, strakte Peter atter en hånd op til radioen, der blev genåbnet, og alt var som før!

Jeg kan godt sige, at jeg lærte meget af denne hændelse. Hvad der for andre var idelig lykke, glæde og jubel efter de fem år, var jo for Peter og andre, der holdt på den forkerte hest, indledning til ydmygelser og lang indespærring. Jeg skiftede ikke anskuelse, men livet lærte mig noget om, hvor forskelligt tilværelsen kan tage sig ud efter de briller, man bærer.

Hvad økonomi angår, oplevede jeg også meget i Ravsted. Fra mit fattige arbejdsmandshjem kendte jeg rigeligt til social nød i 1930-erne, og senere havde de fynske landmænd fortalt mig meget om, hvordan krisen følte i landbruget dengang.

Men det var i Ravsted, det først rigtig gik op for mig, at i Sønder-

jylland havde der virkelig været krise. Det talte man ikke meget om, men det mærkedes stadig i dagliglivet.

Ved den første mellemmad med kødpølse erfarede jeg, at man smurte fedt på hele mellemmaden, kødpølse på den halve, lagde mellemmaden sammen og spiste den. Det er den mest effektive 50 procent besparelse, jeg har oplevet. Det var formentlig sporene fra krisen i 1920- og 30-erne, der var blevet til en livsform, hvad daglig sparsommelighed angik.

Det mest slående eksempel fik jeg dog på Hyndingholm, der bestod af 11 husstande, hvor der i 1930-erne kun var telefon på en enkelt gård. Telefonen stod til rådighed for alle hjem i de to tilfælde, hvor man havde brug for telefon, nemlig når dyrlægen eller lægen skulle tilkaldes. Alt andet var luksus.

Et år under den værste krise kunne man ikke på den pågældende gård skaffe penge til telefonabonnementet. Det var så alvorlig en sag, at alle familier gik sammen for at drøfte problemet. Uden telefon var det afsidesliggende Hyndingholm afskåret fra omverdenen. Telefonen var livsvigtig.

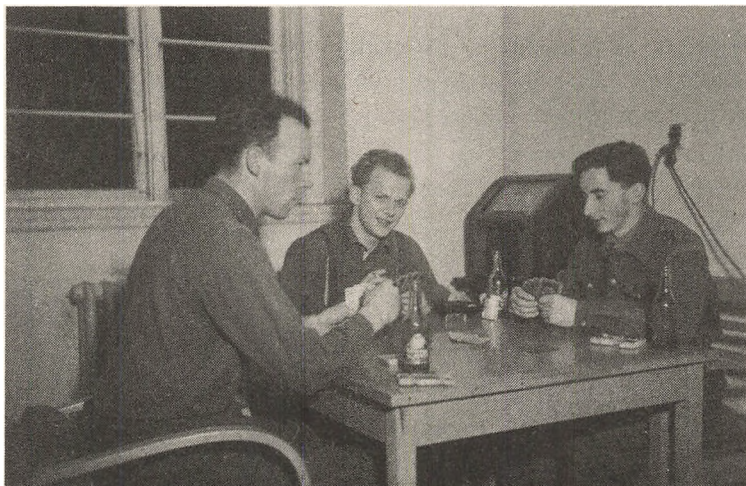
Hvad gjorde man?

Aftalte en indsamling!

»Min« familie skulle betale to kroner. Det lyder ikke af meget, men jeg ser stadig konens alvorlige ansigtstræk, da hun fortalte: Alt-så, kontrolassistent, hvis du vidste, hvor svært det var for os at skaffe de to kroner. Vi lagde en-ører, to-ører og fem-ører til side. Vi fik dem betalt. Det gjorde de andre også, men hvis du vidste, hvor svært det var at skaffe de to kroner....

Jeg generer mig ikke for at vedgå, at jeg den dag i dag kan få vand i øjnene, når jeg tænker på den fattigdom, der her var baggrund for sammenhold mellem danske og tyske naboer, MEN telefonen blev sikret, og jeg erfarede en del om forskellen på krisen i Sønderjylland og på Fyn, hvor den nok var glemt omkring 1950. Det var den ikke i Ravsted sogn.

Nu ikke flere dystre træk. Jeg var i Ravsted fra maj 1950 til 1. november 1951. De næste seks måneder var jeg elev på Askov Høj-

Herfelt fra København, Jordt fra Højer og Arne G. Larsen ved deres ugentlige »Skat«-aften i kasernens opholdsstue.

skole, og i foråret 1952 arbejdede jeg hos Bengt Thomsen. To eftermiddage om ugen fik jeg fri til at køre rundt og øremærke de kalve, der var født, mens jeg nød livet i Askov. Bengt Thomsen var kommet for sent efter at få fæstet en ny kontrolassistent, men jeg havde et par dejlige eftermiddage. Om sommeren var jeg elev på Geneveskolen, og i høsten arbejdede jeg igen hos Bengt Thomsen, hvorefter jeg den 18. september 1952 – efter at have været til Venstres landsmøde i Århus nogle dage – atter kørte rundt med kontrolspandene, hvad jeg gjorde indtil den 25. oktober 1953, hvor jeg påbegyndte en fireårig læreruddannelse på Den frie Lærerskole i Ollerup.

Jeg var gerne blevet adskillige år endnu i Ravsted, men dels var jeg 27 år, og dels spurgte »mine kunder« ret ofte, hvad jeg ville »bagefter« – når jeg var færdig i Ravsted. Selv om jeg havde mest lyst til at blive, syntes jeg måske nok, at jeg skyldte mig selv og en evt. senere hustru at forsøge mig med en uddannelse. Derfor rejste jeg, men med dybe spor i sindet af mine oplevelser i det sønderjyske.

Det var i min aktive og alsidige ungdom, hvor jeg deltog i såvel

møder som baller i forsamlingshuset, var med i KFUM og KFUK i Fogderup såvel i missionshuset som i private hjem foruden fællesmøder i Hellevad, Bolderslev og Løgumkloster, til ungdomsforeningernes store nytårsmøde i Løgumkloster, landboforeningens vinterfest i Slogs Herreds Hus, cyklede til vælgermøder i flere sogne, en søndag eftermiddag først til efterårsmøde på Rønshoved Højskole og siden til vælgermøde på Folkehjem i Aabenraa. En lang cykeltur, men med god tid til at tænke over dagens oplevelser. En vinter ledede jeg studiekreds i Bjerndrup, og ofte var jeg i Aabenraa såvel til politiske som kirkelige og folkelige møder.

Jeg var også med Jens Aage Uth til fredsmøder. Vi var absolut uenige, men kunne diskutere venskabeligt. Vi spillede også skak. Dog ikke om aftenen, hvad den charmerende Karen modsatte sig. Hun ville ikke sidde og se på et par tavse skakspillere hele aftenen! Så meget mere fik vi alle tre snakket på en måde, der holdt til regelmæssige besøg indtil denne dag. Hos Dinne og Ruth spillede jeg skak med Frede og Kaj uden ægteskabelig indblanding, ligeledes hos Marius Lund, hvor jeg til børnenes glæde altid tabte!

Børnene rundt om brugte jeg egentlig også en del tid på. Dog ikke spædbørnene. De blev aldrig mit anliggende. Jeg vidste godt, hvad man skulle sige, når man så en rynket skabning som verdens ottende vidunder, men enhver moder kan jo mærke, om man mener, hvad man siger – og det gjorde jeg ikke! Når børnene derimod blev lidt større, spillede jeg ludo eller lignende med dem, og så med interesse deres skolebøger osv. Jeg har også ind imellem leget gemme med børn, f.eks. hos P. As, i Korup, hvor jeg også med megen glæde mindes Ingrid og Peter Beiers vidunderlige piger med Nanna og Kitte som de ældste – 10-12 års alderen. Hvor var de dog kvikke, og hvor snakkede jeg meget med dem, og Kitte satte mig mere end én gang til vægs med sin uimodståelige slagfærdighed.

Med Hans Jensen i Ravsted fik jeg mange samfundsbetonede debatter. Det var efter, jeg var med til at arrangere nogle offentlige debatmøder, hvor der ud over den »normale« kreds i forsamlingshuset også kom både missionsfolk og arbejdsfolk. Der blev adskillige em-

Arne G. Larsen.

ner sat under debat, og når jeg kom til Hans Jensen, havde han »samlet op«, så vi kommenterede og uddybede.

Det var ellers Hans Jensen, der brændte mig noget så grusomt af ved mit første besøg. Jeg dummede mig ved at nævne, at jeg da også spillede »skat«.

– Hvor har du lært at spille »skat«, spurgte Hans Jensen? Og jeg lille fæ var dum nok til at svare, at det havde jeg lært i Aabenraa, hvor Jordt fra Højer, en københavner og jeg spillede en aften om ugen fra kl. 19.00-1.00. Men enhver ved, at »skat« lærer man ikke – og slet ikke fynboer, men Hans Jensen så synligt imponeret ud. Nakkehårene rejste sig dog hos mig, da jeg kunne mærke husstandens tavse, men frydefulde forventninger. De blev opfyldt, da Hans Jensen replicerede:

– Det er godt gjort, du har lært at spille »skat«. Jeg har spillet i 25 år og ikke lært det endnu! Jeg hører stadig latteren fra de omkring-siddende. Indet ord har jeg siden brugt så sjældent, som hvad jeg har »lært« – og selvfølgelig viste Hans Jensen sig at være sognets mest drevne skattpiller!

Alt skal have en ende, også disse nostalgiske strejf fra et sogn, der stadig har en fremskudt plads i min bevidsthed og som er årsag til, at jeg aldrig siden har kunne undvære Sønderjylland, selv om jeg i

mellemtiden har boet både på Fyn, i Himmerland og i Vejle, MEN Sønderjylland trak fremdeles.

Den 23. juni 1969 flyttede vi til Øster-Lindet for at blive i denne landsdel, hvor det hører til en af mine store glæder, at jeg i årene 1985-90 fik lov til at være redaktør af Sprogforeningens Almanak. Det drømte jeg om allerede i 1969 – en drøm der kom til at gå i opfyldelse, og nu har jeg også fået lov til at indvie jubilæumsårgangens læsere i, hvorfor jeg i sin tid kom til at holde så meget af Sønderjylland – og stadig gør det!

1891-92

E. Thomsen

Dansk grøde i det »tyske« Tønder

Af Ingolf Haase, Møgeltønder

Modsat sit danske opland blev Tønder ved århundredets slutning betragtet som en ren tysk by, og hvor der især i sognene nord for byen var et stadigt voksende kulturelt og politisk dansk arbejde – var et sådant næppe synligt i Tønder.

Byens »danske« var nærmest hensunket i en politisk dvaletilstand, som man fra de danske kredse i oplandet gerne så vækket. Derfor blev der i efteråret 1897 – med den danske repræsentant i den tyske rigsdag, den i Møgeltønder fødte redaktør Jens Jessens billigelse – besluttet, at afholde et dansk vælgermøde midt i den tyske højborg Tønder. Tidligt på året 1898 blev der på Skyttegården, der lå bagved posthuset i Vestergade, lejet et passende lokale til mødet. En række kendte mænd fra omegnen stod som indbydere til dette møde, som det var skik og brug dengang. I »Vestslesvigs Tidende« fremkom indbydelsen med 46 danske mænds underskrifter fra 18 sogne i det gamle Tønder amt. Med blandt disse var der sørgeligt nok kun én eneste næringsdrivende, som vovede at lægge navn til, og det var bødker Michelsen i Hostrup. Fra Tønder by var der ikke én, som havde mandsmod til at stå som indbyder, men senere skrev rentier Thaysen, Sønderport, dog under på valgopråbet. Altså én retfærdig i Sodoma! Dette taler sit tydelige sprog om hvor bange og skræmte danske næringsdrivende dengang var.

Humlekærren, byens danske samlingssted, der længe var inde i billedet som kommende dansk forsamlingshus.

Mødet blev imødeset med megen spænding, og man ventede stor deltagelse. Nu skulle tyskerne for én gangs skyld få at se, at den danske landbefolkning i byens opland ikke var bange for at vise og markere deres danske sindelag inden for byens porte. Det annoncerede danske vælgermøde fik dog også tyskerne på benene. Mødet måtte for enhver pris forpurre. At true en så stor forventet samling til aflysning blev opgivet af de ledende i byens tysksindede parti, som hovedsagelig tegnedes af købmænd, der derved kunne skade deres egen næringsvej. Ikke alle nærrede dog denne frygt. Sent om aftenen dagen forud for mødet modtog H. Aa. Knudsen på Trøjborg, der stod for vælgermødet, telegrafisk besked fra værten på Skyttegården om, at han på grund af indtrufne omstændigheder måtte trække sit tilsagn om leje af lokalet tilbage. Sammen med Frederik Højbjerg, Visby – en anden af danskhedens ledende skikkelser på egnen – tog H. Aa. Knudsen tidligt næste morgen til Tønder for at tale med værten. Selv om denne krympede sig af forlegenhed, var der intet at stille op. Byens embedsmænd – der hovedsagelig bestod

af tyske tilflyttere, som var hans daglige gæster og holdt deres ugentlige klubmøder på Skyttegården – truede med at opsiges ham »huld- og troskab«, såfremt han vovede at udleje lokalerne til danskerne.

De to danske mænd begav sig rundt i byen i forsøg på blot at skaffe et nogenlunde tilstrækkeligt stort lokale til mødet. Det var nær lykkedes med den gamle teatersal i Østergade, men også her fik værten betænkeligheder inden aftalen var i hus. Mødet måtte derfor i huj og hast aflyses. Med telegraf og bude lykkedes det nogenlunde at få aflysningen spredt til alle de indbudte.

En del af det tyske borgerskab var dog vrede over embedsmændenes optræden og ilde berørte over, at disse sådan kunne – og ville – spille herrer i byen, thi uanset hvor meget de samme borgere var fjendtligt indstillede overfor, at danskerne ville afholde vælgermøde på deres »enemærker« – »den gode tyske by Tønder« – var de dog ikke videre glade for den stemning, mødets afløsning havde fremkaldt hos den danske landbefolkning. De fik da også delvis ret i deres bange anelser. Modviljen mod »Tønder« voksede i den grad i landbefolkningen, at man for alvor talte om, at opfordre folk fra landet til at placere deres handel andetsteds, f.eks. Bredebro, Møgel-tønder eller Løgumkloster.

Frederik Højbjerg skrev senere følgende om det tyske borgerskabs reaktion i tiden efter afløsningen. »Det var også kendeligt og på en måde komisk at lægge mærke til, hvor ærbødigt og imødekommende byens købmænd og håndværkere stod med hatten i hånden – som man siger – overfor landbostanden, og i høje toner skældte de »sølle Beamter« ud, der ville opkaste sig til byens herrer. Nogle af mine bekendte blandt borgerne rådede jeg til at lade indrykke en protest i bladene mod embedsmændenes optræden, men om de end indrømmede det begrundende for en sådan protest, veg de dog tilbage; og det må jo indrømmes dem, at et sådant skridt kunne blive et tveægget sværd – alle havde de jo kunder blandt embedsstanden«.

Bagmændene bag det forpurrede vælgermøde besluttede på et møde samme aften, at mødet snarest muligt i stedet skulle afholdes i Løgumkloster. Man ønskede dog ikke engang til at komme i samme

lokalesituation, hvorfor det tillige blev besluttet, at der skulle træffes foranstaltninger til at få et dansk forsamlingslokale op at stå i Tønder – stort nok til at kunne rumme vælgermøder og lignende.

Arbejdet gik straks i gang. I første omgang drøftedes muligheden for at skaffe den nødvendige plads ved en evt. ombygning af Humlekærren, der i det daglige var byens danske samlingssted. Kroens dansksindede ejer, dyrlæge Anders Hage, var villig til at sælge, eller endda selv stå for en ombygning. Hage blev endog fra flere tysksindede købmænd opfordret til at lade lokalet ombygge, da de ellers frygtede, at mødestedet for de danske ellers ville blive forlagt til Møgeltønder eller – i heldigste fald – uden for byen til skade for byens handel med oplandet.

Det viste sig dog hurtigt, at selv ved en radikal ombygning ville Humlekærren ikke kunne give den ønskede plads. På et nyt møde i Humlekærren nedsatte forsamlingen et mindre udvalg, der fik bemyndigelse til at føre sagen videre og se sig om efter en egnet bygning i byen, som kunne købes og indrettes med forsamlingslokale, rejsestald m.m.

Efter at have set på flere muligheder, som af den ene eller anden grund måtte forkastes, indgik det lille udvalg i forhandlinger med snedkermester Borre om køb af Vestergade 12, den tidligere Angelske gård. Man blev enige om prisen, og udvalget fik bygningen på hånden indtil det føromtalte vælgermøde i Løgumkloster var afholdt. Her blev tilbuddet og købet af bygningen godkendt af den store forsamling, men da udvalget dagen efter – under ledelse af gdr. Hans Petersen, Rørkær – opsøgte Borre for at afslutte handelen, havde han og hans kone fortrudt salget. Begge græd inderligt og bad om at måtte beholde huset. På denne baggrund gik handelen selvfølgelig tilbage og udvalget stod igen på bar bund.

Man mistede dog ikke modet af den grund. Onsdag den 23. juni 1898 kunne udvalget indkalde til et nyt møde i Humlekærren. Her kunne Hans Petersen fortælle, at man siden sidst havde fået hele to ejendomme tilbudt, én til 26.000 og én til 60.000 mark, som med en omkostning på henholdsvis 20.000 og 10.000 mark kunne ombygges

Redaktør P. Skovrøy var gennem et langt liv den ledende danske personlighed i Tønder. I forsamlingshussagen bærer han dog ikke en ringe skyld i at projektet løb ud i sandet.

og indrettes til formålet. Ved sidstnævnte ville der tillige være en årlig huslejeindtægt på 2.500 mark. Endvidere havde udvalget en større byggegrund på ca. ½ tdr. land på hånden i Viddingsherredsgade overfor Tønders hovedbanegård. Grunden tilhørte en enkefru Hansen i Hamburg, tidligere Kannikhus ved Møgeltønder. Efter en længere drøftelse blev det vedtaget at købe byggegrunden for derpå at opføre en passende forsamlingsbygning.

Prisen på grunden var 15.000 mark, en for sin tid relativ høj grundpris, hvilket udløste enkelte betænkelige kommentarer fra forsamlingen. Men allerede samme dag blev handelen afsluttet efter at forsamlingen på samme møde havde stiftet et andelsselskab med begrænset hæftelse (GmbH), som det hed i den tids juridiske sprogbrug. Bestyrelsen fik følgende sammensætning: Hans Petersen, Rørkær, N. Bossen, Løgumkloster, Peter Linnet, Møgeltønder, Th. Thomsen, Toghale, K. Lützen, Østerby, H. Mikkelsen, Supskog og redaktør P. Skovrøy, Tønder, som det eneste medlem fra Tønder by.

Der rådede blandt forsamlingen en sådan begejstring for at få planen gjort til virkelighed, at der allerede under mødet blev tegnet andele for 29.000 mark. Flere af de tilstedeværende tegnede personlige andele på både 2.000 og 3.000 mark og inden ugen var omme, var der tegnet andele for henved 50.000 mark. Desværre oplevede man, at nogle af de »bedste« sidenhen ikke helt stod ved deres ord, men kom med både den ene og den anden undskyldning, og det tegnede beløb endte således på omkring 40.000 mark. Tegningen af andele fortsatte dog løbende fremover.

Det blev overladt til redaktør P. Skovrøy at lade de nødvendige byggetegninger udarbejde. Den udmærkede Skovrøy var dog ikke noget større organisatorisk talent – men arbejdet med avisen har sikkert ikke givet ham meget tid tilovers – og det tog da også syv lange og syv brede inden tegningerne forelå. Tegningerne viste en imponerende, næsten 40 meter lang hotel- og forsamlingshusbygning med tårne og forsiringer, samt bagbygninger indeholdende bl.a. rejsestald. Hele herligheden ville beløbe sig til 100.000 mark – en anseelig sum – der dog på baggrund af den tegnede andelskapital lå inden for den realistiske ramme.

Med tegningerne syntes byggesagen igen at gå i stå, og forhåbningerne om at forsamlingshuset skulle have rejst sig i løbet af sommeren, forsvandt i efterårstågerne. Udvalget var nærmest gået i dvale, og inden så meget som det første spadestik var taget dukkede en ny trussel mod byggeriet op i form af overpræsident Köllers skærpede politik over for alt dansk nationalt arbejde. Mange frygtede med

Først 1920 fik Tønder sit første forsamlingshus med det gamle »Tønderhus« i Spiker-gade.

den nye kurs, at forsamlingshuset, der allerede var navngivet »Hotel Norden«, ville lide samme skæbne som forsamlingshuset »Frej« i Christiansfeld, når det stod færdigt. Da »Frej« stod færdigt i 1897 og bordene stod dækkede til indvielsen, forseglede de præjsiske myndigheder indgangsdørene. Et helt år stod lokalerne urørte, indtil de kunne åbnes efter en højesteretsdom – men alt det vidste man endnu ikke i Tønder. Hertil kom truslen om, at enhver der satte sine ben i huset, eller bidrog til økonomien, ville få deres danske karle og piger udvist af landet. Om disse trusler skrev Frederik Høybjerg sidenhen: *»De var såmænd trolig nok, men om dette eller sligt, var sket, hvad så? var nogen mon gået fra hus og hjem for det? Så meget er imidlertid utvivlsomt, at have hint udvalg straks taget fat på jordarbejdet, på stentilførsel og lignende arbejder, som de fleste dengang gik og skændte over ikke skete, og (andels)tegningen påskyndet, ja så havde opførelsen været i fuld gang førend hr. von Köller svang køllen, og så havde den danske befolkning herovre, nu haft sit eget hus og samlingssted«.*

Situationen var uholdbar, byggeplanerne var nærmest skrinlagte, men jorden var købt, og enkefru Hansen næppe tilbøjelig til at lade handelen gå tilbage. For at få det hele i faste rammer måtte der oprettes et nyt selskab omkring den tegnede kapital og den erhvervede jord. Den 4. marts 1899 blev alle interessenter indkaldt til et møde på Visby Stationskro. Under overværelse af notar Ritter fra Tønder, blev der her stiftet et nyt juridisk bindende selskab under navnet: »Byggeselskabet i Tønder GmbH«. Den i loven fordrede indbetalte del af aktiekapitalen – i dette tilfælde ca. 10.000 mark – blev kontant ydet i notarens nærværelse. Selskabets love blev vedtaget og en bestyrelse valgt. Hans Petersen, Rørkær, der havde været formand i det gamle andelsselskab forlod bestyrelsen, og i hans sted valgtes Frederik Høybjerg.

Bestyrelsens hovedopgave må nærmest betegnes som afviklende art. Den dyre grund skulle sælges og andelene tilbagebetales tegnerne. Grunden lod sig ikke umiddelbart sælge, og der gik mange år før den blev solgt til dyrlæge Cl. Nielsen. Alt imens måtte besty-

relsen lægge øre til både spot og bebrejdelser, og Frederik Høybjerg skrev senere, at det var den »kedeligste bestyrelsespost han havde haft«. Med salget af grunden og kapitalens udbetaling var selskabet opløst, og forsamlingshusplanerne skrinlagte.

Nogle år senere dukkede forsamlingshusplanerne atter op. Hotel-ejer Manthey-Petersen på »Hotel Stadt Kopenhagen« tilbød sit hotel sat til salg for en kreds af danske mænd i oplandet, men endnu engang blev det ved forhandlingerne. Først den 27. november 1920 – efter Genforeningen – kunne tøndringerne samles i deres eget forsamlingshus, det gamle »Tønderhus« i Spikergade. Men det er en helt anden historie.

Huskeseddel i Prag

Af Hans Christian Fogtmann Lauridsen

På den jødiske
kirkegård i Prag
har en ukendt skrevet

»Hver dag vil jeg
være lykkelig«

H. Hintze

Manuskrift nr. L. 1. 1. 1. 1. 1.

Præstehistorier

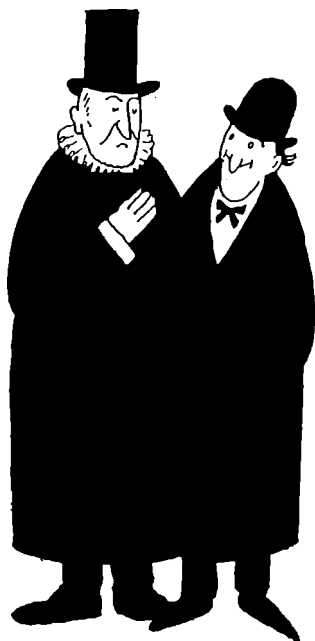
Af *Günter Hintze* (1)

Blot ved at blade tilfældigt i tidligere årgange af Sprogforeningens Almanak, navnlig de allerførste, opdager man, at der er en bestemt slags småhistorier eller anekdoter, som går igen: dem med præsten som hovedperson eller en side af kristendommen som pointe. Som præst i dag kan det nok undre en, eftersom man altid hører, at folk i gamle dage havde langt større respekt for præsten og kirken end i dag.

Præstehistorier har imidlertid altid indtaget en stor plads i den folkelige fortællekunst. Der findes romaner, noveller og et utal af vittigheder, hvori præster, munke, ja selv paven indgår som den centrale figur. De kan være fromme, overbærende, frække eller morsomme og – ikke så sjældent – dumme. De færreste historier er nutidige, snarere evigyldige og ofte vandrehistorier.

Hvoraf kommer denne store interesse for præstehistorier, som også Sprogforeningens Almanak har givet spalteplads til? Jeg vil nævne to grunde:

Rent overfladisk kan det se ud som respektløshed, men dybest set er der tale om det modsatte. I umindelige tider har præstens person været omgivet af ærefrygt. Men menigheden kan umuligt leve evig ærbødighed for en person, som også blot er et menneske, og om hvem man hører og véd et og andet, der kan være ret så menneskeligt. Om disse ting kan man ikke tale direkte. Men man kan give til kende, at man véd om dem og at der ikke af den grund går skår i ag-

- *Hvad er der egentlig at le af i denne verden?*
- *Har De prøvet at le af Dem selv?*

telsen for hans embede. Anekdoterne har til formål at kaste et forsonende skær over denne respektperson og hans menneskelige svagheder. Man klæder ham ikke af til skindet, men kradser blot lidt i forgyldningen.

Men paradoksalt nok kan der samtidig ligge protest og oprør i disse historier. Det er vel også derfor, de var så yndede i begyndelsen af århundredet, altså i den tyske tid. Præsten er ikke blot kirkens mand, han repræsenterer også »systemet«, magten, myndigheden, alt det, man godt kunne tænke sig at komme til livs. Den politiske protest fik jo ikke lov til at komme alt for tydeligt til orde. Men indirekte kom den frem i disse præstehistorier. Kirken og præsterne har jo helt op til vore dage ofte identificeret sig med magten og stået på statens side imod den såkaldt almindelige mand. Allerhelst var man derfor fri for præsten og alt hans væsen, dvs. kirken og religionen,

alt det, der i hvert fald i gamle dage blandede sig i folks privatliv. Men man tør alligevel ikke helt slippe eller forkaste det, og man får luft for sin protest ved at fortælle vittigheder eller ved at gøre lidt grin med Vorherre og hans mand på jorden. Latteren er som regel det skarpeste våben i modgangstider.

Hvadenten historierne nu er udtryk for respekt eller protest, så afslører de menigmands skarpe blik for det forlorne og selvhøjtidelige, mens man har stor overbærenhed med menneskelige svagheder. Derfor handler disse præstehistorier sjældent om en navngiven person, men altid om præsten som repræsentant for standen, eller om ham fra en helt anden egn af landet. »Vor egen præst« har man åbenbart været godt tilfreds med.

Om der så på den anden side også findes historier blandt præster om deres menigheder og deres svagheder, er et andet spørgsmål. I Sprogforeningens Almanak har jeg ikke kunnet finde nogen. Så lad da følgende lille historie være den første af sin art:

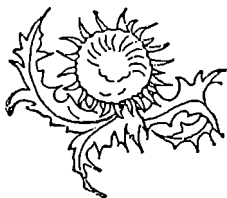
I et selskab, hvor der bliver drukket bravt, siger en lettere bedugget herre til præsten:

»Nå, præsten drikker nok ikke. De prøver måske at ligne en af Jesu disciple?«

»Ja,« siger præsten, »lige nu tror jeg nok, jeg ligner Lukas.«

»Lukas??«

»Ja, det er ham, der altid er afbildet med en okse ved sin side!«

B. Sprog. d.
(N)

Fra min almanaktid

Af Jørgen Mågård, Smedeby

Historien om Sprogforeningens Almanak, der nu fylder 100 år, er beskrevet i tidligere årgange, så her skal kun bringes nogle træk fra min tilværelse med almanakken, – min egen almanakhistorie om man vil.

Engang i efteråret 1968 spurgte redaktør Morten Kamphövener, om jeg ville afløse ham som redaktør af Sprogforeningens Almanak. Jeg udbad mig betænkningstid og var faktisk så længe om at give et svar, at Kamphövener til sidst ringede mig op og afæskede mig et ja.

Opgaven fristede mig, og jeg kendte en hel del til almanaktraditionen. I mit barndomshjem stod i reolen både Roms og Wisbechs Almanakker, Hjemmets Almanak, Folkets Almanak og flere andre. Min far havde skrevet historier og artikler til flere af dem, og han huskede også fra sine drengeår omkring århundredskiftet, hvilken oplevelse det var, når købmanden lagde årets julegave, en almanak, i indkøbskurven. Den eneste nye bog, som man fik i det lille håndværkerhjem, hvor han voksede op.

Når jeg havde nølet med svaret, skyldes det, at jeg var usikker. Hvad skulle jeg stille op med den gamle, sønderjyske almanak? Jeg havde gennemgået en lang række af de ældre årgange, og jeg fandt, at hvis almanaktraditionen skulle bevares, så måtte den samtidig også fornys. Men hvordan? – Og så var jeg ikke engang rigtig sønderjyde...

»Gør almanakken til et kampskrift, et stridsskrift!«, sagde for-

fatteren Willy-August Linnemann til mig, da jeg havde påtaget mig redaktionen. Det var jeg nu ikke så sikker på, for en årbog egner sig ikke til polemiske ind- og udfald i større omfang. Debatten flytter hurtigt andre steder hen, for ingen vil vente på næste årgang for at komme til orde. Næh, så var der snarere muligheder i at give almanakken en drejning hen imod en »rigtig« Årbog for grænselandet. Men den måtte ikke kollideres alt for meget med Sønderjyske Årbøger, Sønderjysk Månedsskrift og andre skrifter fra både Nord- og Sydslesvig, og den måtte heller ikke støde de mange ældre fra sig, som udgjorde flertallet af almanakkens købere.

Jeg rådførte mig med en ven i København, en erfaren forlagsmand. Han rådede mig til at fare med lempe, for med sit gammel-dags udseende og sit ret traditionsbundne indhold havde almanakken sin egen charme. Set fra en boghistorisk, nostalgisk vinkel var almanakken faktisk en ganske morsom og interessant bog, som kun måtte støves nænsomt af.

Enden på overvejelserne blev, at jeg gav mig selv ret frie rammer ved blot at konstatere, at Sprogforeningens Almanak var sønderjysk, og derfor skulle den i videst muligt omfang handle om sønderjyske emner og helst skrives af folk med tilknytning til landsdelen. Endvidere, at der i hver årgang også skulle være noget for de unge på fyrrer; lavere turde jeg ikke sætte aldersgrænsen...

Morten Kamphövener gav mig flere gode råd med på vejen; men ellers blandede hverken han eller Sprogforeningens bestyrelse sig i redaktionen. Det var en både morsom og spændende opgave, selv om almanakken ikke altid var lige nem at håndtere med sin brogede blanding af kalender, tidevandstabeller, astronomiske oplysninger om årets planeter og solformørkelser, jagttider, drægtighedstabel (som forsvandt), markedsfortegnelse, sønderjyske adresser m.v. – og så de saglige artikler og underholdende fortællinger og digte og nekrologer. Et alsidigt indhold som fulgte almanakmønstret fra sidste århundrede, hvor en almanak både skulle være belærende og fornøjelig, og hvor nyttige og underholdende bøger endnu var sjældne i mange hjem.

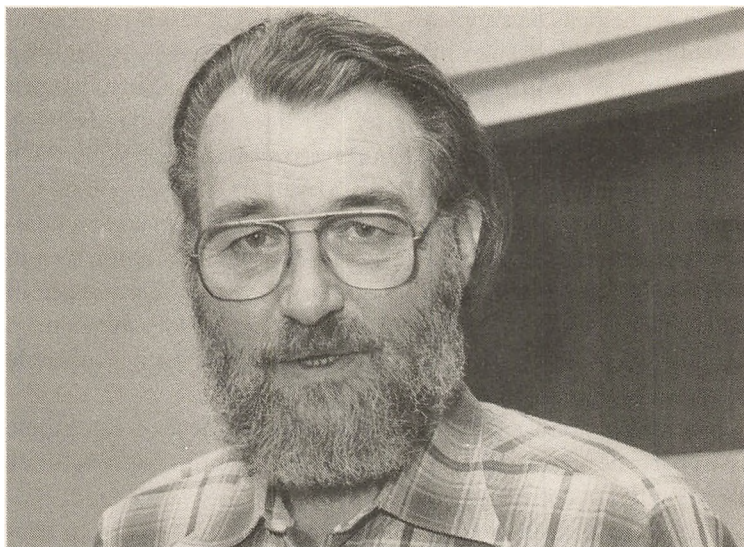
Noget af stoffet kom af sig selv, og man blev sjældent populær, når man med høflige vendinger af og til måtte returnere de velmente, men ikke altid lige brugbare manuskripter. Hovedparten af teksterne måtte bestilles hos folk, som kunne og ville skrive – eller havde noget på hjerte. det var ærgerligt, når et bestilt manuskript ikke helt levede op til forventningerne, eller når det udeblev i sidste øjeblik, fordi forfatteren pludselig fik forfald.

Artikelstoffet var i reglen det letteste at få fat i, mens de fleste af de skønlitterære bidrag skulle skaffes for gode ord og en ikke alt for fyrstelig betaling. Både Gynther Hansen, Christian Skov, Bent William Rasmussen, Eske K. Mathiesen, Peter Seeberg og flere andre gode forfattere hjalp til undervejs og styrkede kvaliteten af de enkelte årgange.

I hver årgang skulle der også helst være et eller flere bidrag, skrevet på sønderjysk for at følge traditionen fra Nikolaj Andersens dage, og almanakken var et af de få steder, hvor der regelmæssigt var tekster på dialekt. Den alsiske digter Martin N. Hansen sendte trofast hvert år indtil sin død et digt, og også Sigfred Andresen blev en fast bidragyder med sine underfundige, små historier. For at lette forståelsen af hans vestslesvigske mål blev vi enige om en lille ordliste med oversættelser af de vanskeligste ord efter de fleste af teksterne, og så måtte Sigfred i øvrigt selv læse korrektur.

Det sværeste afsnit i Sprogforeningens Almanak var mindeordene, nekrologerne over fortjente sønderjyder. De har voldt enhver redaktør af almanakken besvær. Allerede Jakob Petersen, Sprogforeningens mangeårige formand og redaktør af almanakken, skrev for mange år siden: »Der er næppe nogen afdeling i almanakken, der volder mere vanskelighed end netop denne, da det er vanskeligt at skelne mellem dem, der »skal« med og dem, der ikke »skal« med. Jeg mindes i denne sammenhæng redaktør Kamphövener, der engang i telefonen spurgte mig: »Har De nogle kvalificerede døde i år?«.

I årenes løb er nogle sikkert med urette blevet overset, og der er nok også smuttet enkelte med, som burde være udeladt. Selv husker

Jørgen Mågård, Almanakkens redaktør fra 1969-1980. – Måske er det der vi skal finde årsagen til hans grønne hårpragt.

jeg med blandede følelser et brev med skarp kritik af, at NN blev mindet i almanakken. Så vidt jeg vidste, var der tale om en god, dansk mand, og det samme gjaldt den mand, som havde skrevet mindeordene. Men da jeg spurgte en velinformeret bekendt, om jeg havde jokket i spinaten, så lød det kontante svar: »Nej, du har gjort i nælderne!« – Det viste sig, at afdøde havde en noget »blakket« fortid; men på sine ældre dage var han så dansk som nogen, og det var heldigvis dét, de fleste huskede ham for.

I stil og indhold er der stor forskel på de over tusind mindeord, som Sprogforeningens Almanak har bragt gennem hundrede år; men set under ét udgør de en enestående personalhistorisk samling, hvor man finder omtaler både af landsdelens store, danske navne og af en lang række mindre kendte, som gjorde en god indsats for egn og landsdel. Gennem det grundige register, som dækker årgangene fra 1894 til 1983, kan man let finde frem til de enkelte personer.

Endelig var der alle de nyttige håndbogsoplysninger, som hvert år

skulle gennemgås og suppleres. Afsnittet med adresser på foreninger, biblioteker, højskoler m.v. i både Nord- og Sydslesvig blev fra 1970 samlet på de grønne blade sidst i hver årgang og efterhånden udbygget til en sønderjysk vejviser, der ligesom den uundværlige tidevandstabel øgede almanakkens brugsværdi. Lektor Willy Buch i Haderslev beregnede i mange år tidevandet. I de senere år har Sprogforeningens Almanak og »Volkskalender«, det tyske mindretals almanak, haft et stilfærdigt samarbejde om tidevandet, som jo alligevel følger sin egen naturbestemte rytme uden hensyntagen til nationale holdninger. – Helt færdig med en årgang blev man aldrig, før man stod med den færdige bog i hånden, og så var man allerede så småt ved at planlægge næste årgang.

Morten Kamphövener sagde i sin tid til mig, at jeg roligt kunne spørge selv de mest kendte folk om at medvirke i almanakken, for de fleste syntes, at det var en sjov bog at optæde i, og nogle fandt endog, at det var en ære »at få lov til« at skrive i den traditionsrige, sønderjyske folkebog. Selv havde Kamphövener engang bedt Karen Blixen om at skrive til almanakken, og selv om han ikke fik noget manuskript fik han en invitation til et spændende besøg hos baronessen på Rungstedlund.

Jeg havde skrevet mig Kamphöveners råd bag øret, og da jeg en aften adspredt bladede i nogle tidligere årgange, strejfede jeg Anne Wolden-Ræthinges (Ninka) spændende erindringer fra hendes sønderjyske barndom og ungdom. Hun kom til verden i en af boligerne på Gråsten slot og begyndte derfor sin historie med den stolte sætning: »Jeg er slotsaftappet«. – Det er der også andre der er, tænkte jeg uvilkårligt og fik her ideen til at bede dronning Margrethe om at fortælle om sine sønderjyske ferier i Gråsten.

Dronningen sagde elskværdigt ja til en samtale, og kabinetssekretæren, kammerherre M. Wahl, var mig til stor hjælp under forberedelserne. Jeg fik lov til at tage min båndoptager med til samtalen. Det var første gang sligt skete i hoffets historie; men Wahl kunne nok se, at en båndoptager ville være nyttig, for »Dronningen snakker jo som et vandfald«. – Og det gjorde dronningen. Jeg aner ikke, hvor-

dan jeg skulle have klaret manuskriptet uden båndoptagerens hjælp, selv om nogle passager var næsten uforståelige, fordi de druknede i kaskader af latter.

Samtalen med dronningen fandt sted på Amalienborg i marts 1977, og det lykkedes at holde den hemmelig, indtil den nye almanak, årgang 1978, udkom godt et halvt års tid senere. Interviews med rigets førstedame var dengang mere sjældne, end de er i dag, og almanakken blev det år den mest citerede sønderjyske publikation. Det startede med, at Berlingske Tidende på forsiden over flere spalter bragte en omtale af interviewet og almanakken, og mange andre blade fulgte efter. – Men dengang vidste jeg ikke, at interviewet skulle få særlig aktualitet, da dronningen netop i 1978 for første gang besøgte det danske mindretal i Sydslesvig.

Da jeg med årgang 1980 havde forestået elleve årgange, ønskede jeg at fratræde som redaktør. En af mine sidste opgaver var at få lavet et nyt omslag til almanakken. Det var nødvendigt, fordi de gamle trykplader var slidte, og ny tryk teknik var indført. Jeg bad Flensborg-kunstneren Holger Hattesen om at lave udkast; han havde før udført fine illustrationer til almanakken. Det var en vanskelig og også ret bunden opgave. Resultatet er blevet både diskuteret og kritiseret. – Forstander Arnfred havde advaret mig engang for længe siden, hvor han med ironisk distance fortalte om den eneste gang, han havde oplevet næsten tumulter i sin lange periode som formand for Sprogforeningen. Det var, da almanakken i 1960 fik et nyt omslag.

Günther Hintze afløste mig som redaktør, og da han få år efter rejste fra landsdelen, efterfulgtes han af Arne G. Larsen. De seneste årgange har haft Ingolf Haase som redaktør. Der er grund til at sige dem alle tak, fordi de påtog sig opgaven at videreføre almanakken, der efterhånden blev den sidste repræsentant for den engang så frodige, folkelige, danske almanaktradition. Som medlem af Sprogforeningens bestyrelse og som foreningens formand har jeg på nærmeste hold fulgt de problemer, som opstod omkring den gamle folkebog. – Men det skal jeg berette om andetsteds i denne sidste årgang af Sprogforeningens Almanak.

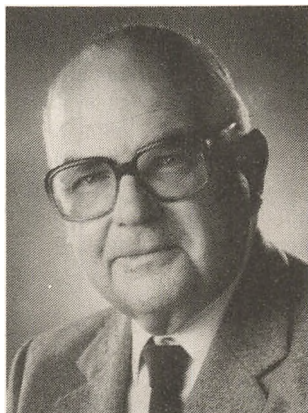
Naue, dæ angæe voss åld!

Af Marie Jessen, Padborg

Gå it o tænk, hva kan det hele nytt,
så blyve do fo æ tristed snart et bytt.
Kom helle igang o inden læng væ do mærk
do vejse mæ æ opgau, din kræfte blyve stærk.
Vi hæ jo opløve o se så tit,
te æ lost o æ ville kan dryv et vidt.
Dæ gæe så manne o hæ et slemt,
da serre så manne, det æ bløvn glemt.
Hjælp, hvo do kan, gøe dit bæest;
den støest glæj æ o glæj sin næest.

† MINDEORD †

G

Knud Fanø **Flensborg**

Budskabet om Knud Fanøs død den 1. maj vakte sorg og vemod i vide kredse.

Knud Fanø blev født i København den 15. februar 1919. Som dreng kom han i 1931 til Tønder, hvor faderen var tiltrådt en stilling som toldforvalter. Han blev i 1936 student fra Tønder Statsskole og studerede derefter historie, dansk og latin ved Københavns Universitet. Efter bestået skoleembedseksamen i 1945 var han et års tid lærer ved Akademisk Kursus i København, men kom derefter i 1946 tilbage til Tønder Statsskole som timelærer og senere adjunkt.

Sammen med sin hustru Else, født Clemmensen, engagerede han sig hurtigt i ungdomsarbejdet og andre kulturelle aktiviteter på vesteregnet med en utrolig flid. I årene 1954-62 var han tillige medlem af byrådet i Tønder og formand for Det konservative Folkeparti i Tønder. På længere sigt var Fanø udset til at afløse borgmester Johan Paulsen, men foretrak 1962 stillingen som rektor ved Duborg skolen i Flensborg.

Interessen for udviklingen nord og syd for grænsen havde han fået indpodet i skoleårene i Tønder og udviklet og vedligeholdt under studieårene i København i studenterforeningen Heimdal.

Som dansk statsborger var den politiske indflydelse ham beskåret i Syd-slesvig. Engagementet kom i stedet til udfoldelse i anden sammenhæng gen-

nem den lange række af tillidshverv, han i årenes løb påtog sig. I det folkelige arbejde var han en skattet foredragsholder om historiske og samtidshistoriske emner. Fra hans pen er udgået en række indsigtfulde artikler, og hans kendskab til Sønderjyllands historie var utrolig. Fra 1946 sad Fanø i styrelsen for Historisk Samfund for Sønderjylland og har siden 1955 været medredaktør af Sønderjyske Årbøger. En overgang var Fanø tillige formand for Sydslesvigsk Forenings foredragsudvalg og for voksenundervisningsnævnet, ligesom han havde været formand for Flensborg Avis' støtteforening og endelig blev han på det sidste en kort tid formand for den flensborgske Borgerforening.

Med Kund Fanø har Sydslesvig, det danske mindretal, det danske skolevæsen i Sydslesvig og de mange venner, såvel nord som syd for grænsen, ikke mindst i Tønder, mistet en personlighed og efterladt et tomrum der aldrig helt vil lade sig udfylde.

Ingolf Haase

G

Hans Brinkmann

Slesvig

En kendt skikkelse i det danske foreningsliv i Slesvig, Hans Brinkmann, døde den 24. august 1992.

Hans Joachim Brinkmann, født den 4. marts 1937, stammede ud af en gammel Slesvig-familie. Som medlem af SSF og SSW var han meget aktiv, og blev i 1973 næstformand i SSF distrikt Frederiksberg i Slesvig. I 1979 overtog han formandsembetet i to år, hvorefter der fulgte endnu to år som næstformand.

Hans Brinkmann markerede sig især også på skoleområdet. Han var medlem af Dansk Skoleforenings styrelse i årene fra 1969 til 1978, hvor han fra 1970 beklædte posten som næstformand. Gottorpskolen i Slesvig nød godt af hans indsats i mange år. Her var han formand for forældrerådet i årene fra 1971 til 1978, og i dette embede var han en god støtte for skolen. Den lå ham på hjertet og Hans Brinkmann var altid åben over for nye forslag og tiltag.

Den aktive indsats for det danske kulturelle liv udmøntede sig også i, at Hans Brinkmann blev formand for Slesvig Folkekor ved korets oprettelse, og fortsatte i embedet indtil han trak sig tilbage i 1990 på grund af sygdom.

Hans Brinkmann var af profession regeringsoverinspektør ved forsvarsforvaltningen i Slesvig.

Arbejdet for det danske mindretal var vigtigt for ham, og udførte det på sin egen måde. Han var ikke nogen person der stræbte efter offentlighedens søgelys, men var ikke desto mindre konsekvent og retliniet i sine synspunkter.

I.H.

G

Ingwer Lorenzen

Bredsted

Den 14. januar 1992 døde Ingwer Lorenzen, Bredsted, i en alder af 84 år. Ingwer Lorenzen var kendt og respekteret for sit store arbejde for mindretallet i Bredsted, hvor han både har siddet i byrådet og amtsrådet for SSW.

I en lang årrække drev han sit eget revisionsfirma i Bredsted. Firmaet er til hans store glæde de senere år drevet videre af sønnen Harald.

Ingwer Lorenzen var til det sidste stærkt interesseret i, hvad der rørte sig i Bredsted, og det var ham ligeledes en glæde, at sønnen Ketel overtog arbejdet som SSW'er i Bredsted byråd. Selv var han i en årrække formand for SSW i det gamle Husum amt, og medlem af friserrådet. For Ingwer Lorenzen gjaldt det om at have sine meningers mod. Han var med til at sætte mange ting i gang omkring mindretallet i Bredsted. Den danske skole i byen blev bygget i 1948, og Ingwer Lorensens egne børn kom til at gå der, så snart det kunne lade sig gøre.

Sammen med hustruen Else nåede Ingwer Lorenzen at fejre deres diamantbryllup sidste efterår, i rammen af børn, børnebørn, oldebørn og familiens store vennekreds.

Med Ingwer Lorenzen har Bredsted og mindretallet mistet et politisk og nationalt aktivt engageret menneske.

I.H.

G.

Marten Refslund Hansen **Skast**

Efter kort tids sygdom døde gårdejer Marten Refslund Hansen, Skastgård, den 7. september 1992, 76 år gammel.

Marten Refslund Hansen stammede fra Bovlund. I april i år havde han den sorg at miste sin hustru Inger. De havde først Langagergård ved Sommersted men under krigen i 1944 købte de Skastgård, som de drev frem til et mønsterlandbrug.

Marten Refslund Hansen var landmand og gårdejer med liv og sjæl, og drev det store landbrug med svinebesætningen indtil en uge før sin død.

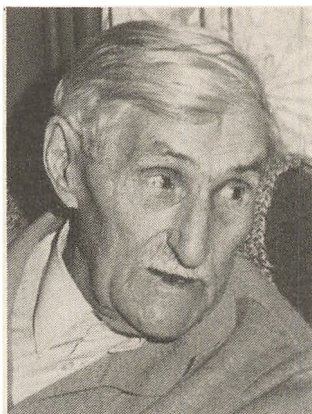
Marten Refslund Hansen var aktiv på mange felter. Politisk havde han sit ståsted i Venstre, og sad både i det lokale sogneråd og blev som 32-årig medlem af det daværende Tønder Amtsråd. Efter kommunalreformen i 1970 blev han indvalgt i Sønderjyllands amtsråd indtil for 16 år siden, da han kom ud for et alvorligt trafikuheld.

Det politiske engagement og hans brede interesse for samfundet, det nationale og vesteregnen førte naturligt til en række bestyrelsesposter og tillidshverv, bl.a. sad han som lægmand i Etisk Råd. Han var også drivkraften bag afvandingen af Skast Mose.

Marten Refslund Hansen var en af de markante personligheder på vesteregnen, der igennem et langt liv har været engageret på mange områder og om hvis person og meninger der stod stor respekt og anseelse.

I.H.

G.

Johannes Vollertsen

Slesvig

Den 6. januar 1992 døde Johannes Vollertsen. 14 dage senere ville han være fyldt 101 år.

Kejsertiden, første verdenskrig, Weimarrepublikken, nazitiden, anden verdenskrig og opbygningen af demokratiet efter 1945 var med til at præge hans senere livsbane og udviklede hans demokratiske sindelag. Et sindelag, han holdt fast ved også i modgang. Tidligt blev han politisk interesseret og aktiv som overbevist socialdemokrat, noget der bragte store afsavn for ham og hans familie i nazitiden. Efter 1945 fandt han sit ståsted i det danske mindretal – for ham en naturlig udvikling mod den endelige realisering af hans politiske ideer.

Allerede under byens danske borgmester Hermann Clausen var han med til at genopbygge demokratiet i Slesvig. Hans offentlige hverv og engagement har siden været meget omfattende, og helt til det sidste kunne han imponere sine tilhørere, når han i forsamlinger rejste sig for at give sit bidrag til debatten eller give fra sig af sin store erfaring og sine mange oplevelser.

Johannes Vollertsen fik lov til at nyde et langt otium i mange år på Marrethegården i Slesvig sammen med sin hustru Ella, og på det sidste som enkemand i Gerd og Barbara Ruslands plejehjem ved Dannevirke.

Ægteparret måtte opleve den sorg under anden verdenskrig at miste en søn for en sag, der ikke var deres. Men andre sønner – og børnebørn – trådte i faderens fodspor, glædede ham ved at fortsætte hans værk.

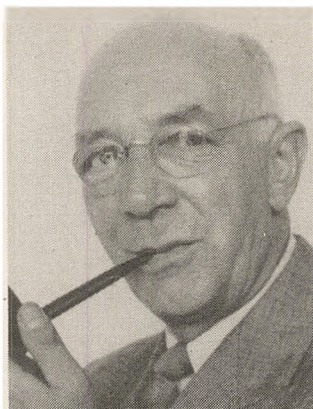
I en alder af næsten 101 år kom en mild og stille død ikke overraskende. Mange både danske og tyske sydslesvigere vil med respekt og taknemmelighed mindes ham og hans store indsats for byen og landsdelen.

I.H.

G.

Villy Leick

Tønder

Førstelærer Villy Leick, tidligere Lydersholm døde den 27. marts 1992 i en alder af næsten 94 år, og dermed har landsdelen måttet tage afsked med en af sine gamle aktive i det danske og historiske arbejde.

Friedrich Wilhelm Leick, som hans fulde navn var, er født i Haderslev den 17. juli 1898 som søn af havnemester Ludv. Leick og kom efter endt skolegang på Haderslev seminarium, men måtte allerede 1916 afbryde sin uddannelse, idet han som tysk soldat måtte med i første verdenskrig. Efter sin hjemvenden derfra fuldførte han sin læreruddannelse, og han hørte til dem, der havde en blandet tysk-dansk uddannelse. Han var således velkvalificeret til allerede den 1. november 1920 at tiltræde stillingen som førstelærer ved den lille landsbyskole i Lydersholm, Burkal sogn, hvor han virkede i 48 år indtil 1968. På en god måde forstod han her i en vanskelig egn og ikke mindre vanskelig tid at indleve sig i i befolkningen. Skønt af fødsel østerbo blev han en god vesterbo, der ikke blot vandt anerkendelse i det lokale samfund, men også hos sin foresatte, amtsskolekonsulent Nic. Svendsen. Stor fortjeneste indlagde Leick sig ved fundet og lokaliseringen af fundamenterne til det af Hertug Hans d. ældre i 1560'erne opførte slot Grøngård, og har om slot og ladegård skrevet tre artikler i Sønderjysk Månedsskrift. Endvidere har han her 1964 skrevet en artikel om den store antikvitetssamler Karl Andersen fra Lydersholm, hvis samlinger burde og skulle have dannet grundlag for oprettelsen af Tønder Museum, men som blev spredt for alle vinde.

Især har Leick dog indlagt sig fortjeneste ved sin medvirken ved fotografieringen af gamle gårde og huse i Tønder amt omkring 1970 sammen med bl.a. Inger Tryde Haarløv, Cornelius Schmidt og Søren Nissen. Hans mange gode fotografiske optagelser opbevares nu, både i negativer og aftryk, i In-

stitut for sønderjysk Lokalhistorie. Han hørte til den generation af lærere, som følte sig stærkt forpligtet til at gøre en indsats i det folkelige arbejde og på det lokalhistoriske felt, og han vil i disse kredse i Vestslesvig blive mindet i taknemlighed.

Peter Kr. Iversen

6

Kai Edvard Larsen

Sønderborg

Redaktør Kai Edvard Larsen, hvis hele journalistiske, politiske og organisatoriske virke kom til at ligge i Sønderborg – bortset fra læreårene ved Aarhusposten og Holbæk Amts Avis – døde den 11. juni i år. Han fødtes 20. juni 1901 i, hvad man med føje kan kalde en god borgerlig familie i Århus.

Ikke helt fyldt 19 år kom Kai Edvard Larsen til Sønderborg, hvor han blev ansat som yngste mand ved Dybbøl-Posten, medens bladet redigeredes af den navnkundige Andreas Grau. Sin chef satte Larsen senere et varmfølt minde i bogen om en sønderjysk pressemand. Han efterfulgte Andreas Grau som ansvarshavende redaktør i 1931 og beklædte chefstillingen på Dybbøl-Posten indtil 1956, da bladet indgik som led i den sammensluttede sønderjyske venstrepressen. Alle provinsblade, som ikke havde mulighed for at udvikle sig til landsdelsblade, måtte efterhånden bukke under i kampen om et tilstrækkeligt antal læsere, som kunne give det økonomiske grundlag for de krav til teknisk fornyelse og udvidelse af medarbejderstaben, udviklingen stillede dagspressen overfor.

Kai Edvard Larsen fortsatte sit arbejde for den sønderjyske venstrepressen, og han redigerede desuden det grænsepolitiske tidsskrift Nord og Syd. Fra 1956 til 1982 var han direktør for aktieselskabet Dy-Po Tryk.

Kai Edvard Larsen har foruden meget andet lagt et stort arbejde i Danske

Samfund og som sekretær for de danske samfund i Sønderjylland. I to perioder efter anden verdenskrig var han medlem af Sønderborg byråd. Skønt der altså var meget, der kaldte på ham, fik han tid til at gennemføre et ikke ubetydeligt litterært arbejde. En smuk samling bøger om sønderjyske forhold og personligheder er blevet til under hans hånd.

Kai Edvard Larsen var den sidste af den flok pressefolk, som overtog en journalistisk gerning i Sønderborg omkring Genforeningen, og han blev meget afholdt i den livlige kreds af bladfolk, som dengang varetog et publicistisk og kulturelt arbejde i Sønderborg. Byen havde seks dagblade. I offentligheden nød afdøde stor respekt.

Kai Edvard Larsen modtog flere hædersbevisninger, herunder H. V. Clausens og Johan Ottosens legat til fremme af danskheden i Sønderjylland og et æresmedlemsskab i partiet Venstre. Desuden tildeltes der ham et ridderkors som anerkendelse for det nationale arbejde, han udførte i en i mange henseender spændende og vanskelig tid.

Mange vil mindes Kai Edvard Larsen for den kollegiale hjælpsomhed, han viste over for os, som i 20'erne og 30'erne skulle gøre vore første journalistiske erfaringer.

R.H.

G.

Jens Sørensen

Flensborg

Fhv. skoleinspektør Jens Sørensen, Jørgensby-Skolen i Flensborg døde 92 år gammel, den 17. juni 1992.

Jens Sørensen stammede fra Nørre Hostrup i Nordslesvig. Han blev uddannet til lærer i årene 1917-1920 på seminarierne i Haderslev og Kiel.

Da den første danske kommuneskole blev oprettet i Flensborg umiddelbart efter grænsedragningen i 1920, var Jens Sørensen offentlig ansat medlem af skolens lærerkollegium. Han var herefter tilknyttet skolen frem til 1935. I de følgende 10 år var han tilknyttet »Petri-Schule« i Flensborg. I 1947 kom Jens Sørensen tilbage til det danske skolevæsen som lærer ved skolen på Jørgensby. I 1951 udnævntes han til viceinspektør ved samme skole og fungerede som leder for skolens afdeling i Jørgensgårdgade, den såkaldte Palæskole. Fra 1955 og frem til sin pensionering i 1969 var Jens Sørensen Jørgensby-Skolens leder. I 1958 udnævntes han til skoleinspektør.

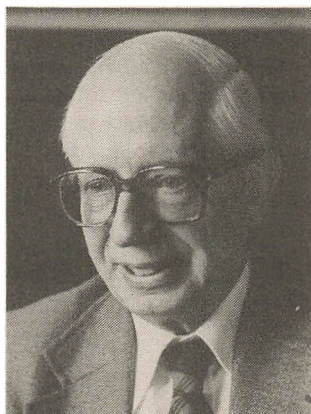
Som lærer ved den danske kommuneskole i Flensborg i mellemkrigstiden

var Jens Sørensen konfronteret med vanskelige arbejdsvilkår. Skolen var indrettet for den danske befolkningsdel, som havde ganske bestemte forestillinger om skolens målsætning og indhold, men skolen var en offentlig skole og blev styret af tyske skolemyndigheder. Efter 2. verdenskrig blev Jens Sørensen som så mange andre medarbejdere i det danske skolevæsen i Sydslesvig konfronteret med nye problemer. Det gjaldt om at skabe de ydre rammer for et skolearbejde, der var præget af en eksplosiv tilgang. I 1949 blev de danske kommunale skoler i Flensborg omdannet til private skoler, og det blev en vigtig opgave for Skoleforeningen og de danske skoler at tilvejebringe egne skolebygninger. Den nye Jørgensby-Skole blev planlagt og bygget, mens Jens Sørensen var skolens leder.

Jens Sørensen var en dygtig pædagog og en ansvarsfuld og myndig leder, hvis minde vil blive bevaret med taknemlighed.

D.S.

G.

Cai Vagn-Hansen

Aabenraa

Tidligere stiftamtmand kammerherre C. A. Vagn-Hansen, Styrtdom ved Aabenraa, døde den 23. november 1991, 79 år gammel.

C. A. Vagn-Hansen var født i København men fik sit hjem i Sønderjylland i 36 år, hvor han hurtigt blev en kendt, afholdt og respekteret skikkelse, der i høj grad var med til at sætte sit præg på landsdelen.

Det var ikke tilfældigt, at C. A. Vagn-Hansen valgte embedsvejen efter at have bestået juridisk embedseksamen. Det havde fire generationer i familien gjort før ham.

Efter en tid i inderigsministeriet blev han i 1945 i en alder af 34 år konsti-

tueret som amtmand på Færøerne, og tre år senere udnævntes han til rigsombudsmand på Færøerne.

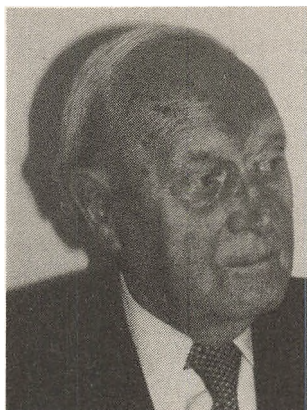
I 1954 udnævntes Vagn-Hansen til amtmand for Aabenraa-Sønderborg amter. Ved kommunalreformen i 1970 blev han amtmand for Sønderjyllands amt og tre år senere stiftamtmand. Landsdelens kulturelle og nationale egenart optog ham stærkt, og som den levende kulturpersonlighed han var, varetog han i sine 27 år som amtmand en lang række tillidsposter, bl.a. som formand for Sønderjyllands Symfoniorkester, Dybbøl Mølle og Sparekassen Sønderjylland. Fra 1954 til 1972 var han formand for direktionen for Landshospitalet i Sønderborg, medlem af det rådgivende udvalg for Ingrid-Fondet for Sønderjylland fra 1965 til 1981, medlem af bestyrelsen for Kong Frederiks fonden til musikkens fremme i Sønderjylland 1978-88, medlem af tilsynsrådet for Handelsbanken i Sønderborg 1954-81, i bestyrelsen for Fonden for Møller & Co., Sønderborg, formand for Fredningsplanudvalget for Sønderjyllands amt 1974-83, formand for Landsdelsorkestrenes samarbejdsudvalg 1972-76 og for bestyrelsen for den selvejende institution Aabenraa Kollektivhus 1970-88, ligesom han var formand for en lang række legater.

Vagn-Hansen arbejdede indtil sin død aktivt for bevarelsen af de gamle huse i Aabenraa som formand for Det bevarende Saneringselskabs Aabenraa-gruppe, ligesom han var et ivrigt medlem af Aabenraa Skyttelaug, hvor han var æresmedlem.

I.H.

Peter A. Thyssen

Toftlund

Med Peter Thyssens død den 11. december 1991 har en af Toftlund-egnens mest markante skikkelser afsluttet et begivenhedsrigt liv, der strakte sig 94 ¾ år efter hans fødsel den 8. april 1897 på gården »Egede« i Allerup, Toftlund sogn.

Peter Thyssen var søn af gårdejer Anders Petersen Thyssen (Ridder af Dannebrog) og hustru Marie, født Møllin.

Med en god og lykkelig barndom voksede han op i et godt, borgerligt, nationalt og grundtvigsk hjem. Skoleundervisningen foregik på tysk. Men frivilligt var der 2 timers religion om ugen på dansk. Bøger låntes i Sprogforeningens bibliotek.

Efter konfirmationen kom en udbytterig tid på efterskole. Efter nogen tid hjemme blev Peter Thyssen indkaldt som tysk soldat i oktober 1916. Var heldig at blive uddannet til stabstelefonist. 15. oktober 1917 gik han over grænsen til Danmark og dygtiggjorde sig ved ophold på højskole og landbrugsskole, hvorpå han i 1919 var hjemme på gården igen.

Afstemningen og genforeningen vakte glæde og taknemmelighed og satte skub i Toftlund Sogns Ungdoms- og Foredragsforening og i Dansk Forening. For begge var Peter Thyssen formand i en årrække.

I 1924 overtog han den tidligere tyske domænegård »Gravlund« (157 ha) i Stenderup i Toftlund sogn, først i forpagtning, senere i eje. Samme år blev Peter Thyssen gift med Marie Lautrup fra Vellerup i Agerskov sogn. I ægteskabet kom to sønner, Anders, der fik »Gravlund«, og Jens, der fik gård i Ørderup, også i Toftlund sogn.

Peter Thyssen beklædte flere poster i foreninger med tilknytning til landbruget.

På »Gravlund« var der under krigen tilhold af frihedskæmpere, og de første dage efter den 5. maj 1945 hovedkvarter for egnens medlemmer af frihedsbevægelsen samt den lokale politistyrke, i alt 80-90 mand.

1940-1969 var Peter Thyssen formand for Toftlund og Omegns Sparekasse. I 1941 medlem og 1950-1966 formand for Frøs og Nørre Rangstrup Herreders Skattekrede. Blev i 1948 repræsentant i Den Almindelige Brandforsikring, senere medlem af Tilsynsrådet og herigennem medlem af Kontroludvalget.

En anden betydelig indsats øvede Peter Thyssen som formand for landvindingslaget for Gelsådalen, der i tiden 1944-1969 fuldførte de 3 hovedmål: Afvanding, jordfordeling og vej anlæg. Hele sagen berørte ca. 3550 ha, der blev anlagt 29,2 kilometer gode produktionsveje og oprettet 14 nye brug. Det var nok en sag blandt sine egne, der kunne give udfordringer. Men den blev løst til alles tilfredshed.

Peter Thyssen besad en værdig myndighed, der havde rod i slægten. Men som også viste sig ved de store erfaringer, han vandt sig gennem de offentlige hverv og de mange tillidsposter, han blev betroet. Han var ikke til salg for personlige fordele. Han står for os som en hædersmand, der var selvskreven til kåringen som Ridder af Dannebrog, den 10. januar 1968.

Peter Thyssen var dybt forankret i det danske med stærke rødder i den folkelighed, der var båret af en grundtvigsk arv. Hertil må også fremhæves hans hengivenhed og trofasthed overfor kirken.

I alt dette støttedes han af sin hustru, Marie, der var det smukke hjemms gode husmor og værtinde både på »Gravlund« som i huset på Danavej i Toftlund, hvor hun døde i 1977.

Henning J. Madsen

ALMANAKKENS HÅNDBOG

Sønderjysk vejviser

DET DANSKE KONGEHUS

MARGRETHE II, Danmarks Dronning, født 16. april 1940, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 med prins *Henrik* af Danmark, født greve de Laborde de Monpezat, født 11. juni 1934.

Sønner: 1) *Frederik André* Henrik Christian, født 26. maj 1968. 2) *Joachim* Holger Waldemar Christian, født 7. juni 1969.

Søstre: 1) *Benedikte* Astrid Ingeborg Ingrid, født 29. april 1944, gift 3. februar 1968 med *Richard* Casimir Karl August Konstantin, prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934. Børn: a) *Gustav* Frederik Philip Richard, født 12. januar 1969. b) *Alexandra* Rosemarie Ingrid Benedikte, født 20. november 1970. c) *Nathalie* Xenia Margareta Benedikte, født 2. maj 1975. 2) *Anne-Marie* Dagmar Ingrid, født 30. august 1946, gift 18. september 1964 med Hans Majestæt *Konstantin*, forhen Hellenernes konge, født 2. juni 1940.

Moder: Dronning *Ingrid* Victoria Sofia Louise Margareta, født Sveriges prinsesse, født 28. marts 1910, gift 24. maj 1935 med *Kong Frederik IX*, født 11. marts 1899, død 14. januar 1972.

Farbroder: Arveprins *Knud* Christian Frederik Michael, født 27. juli 1900, død 14. juni 1976, gift 8. september 1933 med *Caroline-Mathilde* Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid (se nedenfor). Datter: *Elisabeth* Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée, født 8. maj 1935.

Farfaders broders børn: a) *Caroline-Mathilde* Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid, født 27. april 1912, gift 8. september 1933 (se ovenfor), b) *Gorm* Christian Frederik Hans Harald, født 24. februar 1919.

Farfaders farbroders børn: 1) *Axel* Christian Georg, født 12. august 1888, død 14. juli 1964, gift 22. maj 1919 med *Margaretha* Sofia Lovisa Ingeborg, født Sveriges prinsesse, født 25. juni 1899, død 4. januar 1977. Søn: *Georg* Valdemar Carl Axel, født 16. april 1920, død 29. september 1986, gift 16. september 1950 med *Anne* Ferelith Fenella, født Bowes-Lyon, født 4. december 1917, død 26. september 1980. 2) *Margrethe* Françoise Louise Marie Helene, født 17. september 1895, gift 9. juni 1921 med *Renatus* Karl Maria Joseph, prins af Bourbon-Parma, født 17. oktober 1894, død 30. juli 1962.

REGERING OG FOLKETING

KV-regeringen Poul Schlüter

Statsminister	<i>Poul Schlüter (K)</i>
Udenrigsminister	<i>Uffe Ellemann-Jensen (V)</i>
Finansminister	<i>Henning Dyremose (K)</i>
Økonomi- og skatteminister	<i>A. Fogh Rasmussen (V)</i>
Forsvarsminister	<i>Knud Enggaard (V)</i>
Undervisnings- og forskningsminister	<i>Bertel Haarder (V)</i>
Justitsminister	<i>Hans Engel (K)</i>
Indenrigsminister og minister for nordisk samarbejde	<i>Thor Pedersen (V)</i>
Landbrugsminister	<i>Laurits Tørnæs (V)</i>
Kirkeminister og kommunikationsminister	<i>Torben Rechendorff (K)</i>
Boligminister	<i>Svend Erik Hovmand (V)</i>
Fiskeriminister	<i>Kent Kirk (K)</i>
Arbejdsminister	<i>Knud E. Kirkegaard (K)</i>
Industriminister og energiminister	<i>Anne Birgitte Lundholt (K)</i>
Sundhedsminister	<i>Else Larsen (V)</i>
Trafikminister	<i>Kaj Ikast (K)</i>
Miljøminister	<i>Per Stig Møller (K)</i>
Socialminister	<i>Else Winther Andersen (V)</i>
Kulturminister	<i>Grethe Rostbøll (K)</i>

Folketingsvalget den 12. december 1990

Stemmeprocent 82,85

Socialdemokratiet	1.211.121	stemmer	69	mandater
Radikale Venstre	114.888	stemmer	7	mandater
Konservative Folkeparti	517.293	stemmer	30	mandater
Centrum Demokraterne	165.556	stemmer	9	mandater
Danmarks Retsforbund	17.181	stemmer	0	mandater
Socialistisk Folkeparti	268.759	stemmer	15	mandater
De Grønne	27.642	stemmer	0	mandater
Humanistiske Parti	763	stemmer	0	mandater
Fælles Kurs	57.896	stemmer	0	mandater
Kristeligt Folkeparti	74.174	stemmer	4	mandater
Venstre	511.643	stemmer	29	mandater
Fremskridtspartiet	208.484	stemmer	12	mandater
Enhedslisten	54.038	stemmer	0	mandater
Udenfor partierne	10.224	stemmer	0	mandater
Blanke	20.039	stemmer		
Ugyldige	5.719	stemmer		
<hr/>				
I alt	3.265.420	stemmer	175	mandater
Færøerne			2	mandater
Grønland			2	mandater
			<hr/>	
			179	mandater

Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds den 12. december 1990

Stemmeprocent 82,48

Socialdemokratiet	54.306	stemmer	3	mandater
Radikale Venstre	4.182	stemmer	0	mandater
Konservative Folkeparti	27.448	stemmer	2	mandater
Centrum Demokraterne	6.257	stemmer	0	mandater
Danmarks Retsforbund	931	stemmer	0	mandater
Socialistisk Folkeparti	6.770	stemmer	0	mandater
De Grønne	1.003	stemmer	0	mandater
Humanistiske Parti	*	stemmer	0	mandater
Fælles Kurs	1.938	stemmer	0	mandater
Kristeligt Folkeparti	4.430	stemmer	0	mandater
Venstre	31.094	stemmer	2	mandater
Fremskridtspartiet	14.624	stemmer	1	mandater
Enhedslisten	864	stemmer	0	mandater
Blanke	1.158	stemmer		
Ugyldige	295	stemmer		
<hr/>				
I alt	155.300	stemmer	8	mandater

*) Opstillede ikke i Sønderjyllands amtskreds.

Valgt i Sønderjyllands amtskreds

Socialdemokratiet: Poul Qvist Jørgensen, afdel.led.
J. K. Hansen, fhv. minister
Svend Taanquist, laboratoriemester

Konservative Folkeparti: Kaj Ikast, trafikminister
Jens Peter Rønhoft, gårdejer

Venstre: Peder Sønderby, gårdejer
Filt Jensen, gårdejer

Fremskridtspartiet: Jan Køpke Christensen, overlærer

Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig (5-mandsudvalget)

(Beskikkelse af 25. april 1991 – efter folketingsvalget den 12. december 1990)

- V** folketingsmedlem, gårdejer
Peder Sønderby (formand),
Ørderup,
6520 Toftlund
Tlf. Christiansborg 33 37 55 00
Tlf. privat 74 83 15 78
- S** folketingsmedlem
J. K. Hansen
Dybbøløstenvvej 23,
6400 Sønderborg
Tlf. Christiansborg 33 37 55 00
Tlf. privat 74 48 60 43
- K** direktør, cand.polt.
E. Haunstrup-Clemmensen,
Gl. Vartovvej 19,
2900 Hellerup.
Tlf. 31 62 15 37.
- SF** Inger Harms, fhv. MF,
Lojovej 9,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 17 13.
- Z** landbrugstekniker
Bernd Carstensen,
Nørrevej 32,
6280 Højer.
Tlf. 74 74 28 18.
- Sekretær: Kontorchef**
C. E. Lautrup,
Undervisningsministeriet,
Frederiksholms Kanal 26,
1220 København K.
Tlf. Undervisningsministeriet
33 92 54 37.
- Arkitekt: Ole Grenness,**
Byggedirektoratet,
Nørre Voldgade 16,
1358 København K.
Tlf. Byggedirektoratet
33 12 54 88.

AMT OG KOMMUNER

Sønderjyllands statsamt

Statsamtmand

Ole Perch Nielsen
H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 36. Kontortid: 10-14.30,
torsdag dog 10-17. Lørdag lukket.

Tilsynsrådet for Sønderjyllands amt

H. P. Hanssensgade 42,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 36. Kontortid: 10-14.30,
torsdag dog 10-17. Lørdag lukket.

Sønderjyllands amtskommune

Amtsgården, Skelbækvej 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 33 50 50.

Amtsborgmester: Kresten Philipson.
Amtskommunaldirektør: Finn Hansen.

Kort over Sønderjyllands amt

Amtsrådsmedlemmer pr. 1. januar 1990

- V Kresten Philipson, amtsborgmester, gårdejer, »Lundtoftbjerg«, 6200 Aabenraa.
- V Helge Jensen, 1. viceamtsborgm., overlærer, Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk.
- A Dycke Hoff, 2. viceamtsborgmester, distriktsmontør, Farversmøllevej 125, 6200 Aabenraa.
- A Heine Andersen, lærer, Birkevænget 2, Abild, 6270 Tønder.
- Z Svend Aage Bek, campingpladsejer, Arnbjergvej 49, 6430 Nordborg.
- A Karen Bertelsen, sygehjælper, Frejasvej 12, 6070 Christiansfeld.
- V Arne Buhrkal, gårdejer, Vråvej 4, Øster Lindet, 6630 Rødding.
- V Jens Børsting-Andersen, reg. revisor, Vinkelvej 15, Rørkær, 6270 Tønder.
- A Per Friis, lærer, Færgevej 71, 6100 Haderslev.
- Q Knud Erik Hansen, forstander, Talind 1, I, 6560 Sommersted.
- A Knud Tøjgård Jensen, skoleinspektør, Rosenvej 29, Ullerup, 6400 Sønderborg.
- S Annelise Bucka, Hostrupvej 32, 6270 Tønder.
- A Christian P. Johannsen, skoleinspektør, Nyboder 41, 6520 Toftlund.
- C K. M. Laursen, major, Grønlandsvej 39, 6100 Haderslev.
- V Regnar Liboriussen, borgmester, Almstedskov 7, 6440 Augustenborg.
- A Hans Egon Madsen, toldbetjent-formand, Gammel Aabenraavej 31, 6400 Sønderborg.
- V Tage Madsen, lærer, Surreroj 18, 6372 Bylderup Bov.
- C Eva Nielsen, rektor, Jørgensgård 36, 6200 Aabenraa.
- F Jan Nøjsen, overassistent, Simmerstedvej 62, 6100 Haderslev.
- A Erik Oksborg, konsulent, Egevej 6, Hammelev, 6500 Vojens.
- V Anton Madsen Paulsen, førstelærer, Ribelandevej 32, Enderupskov, 6510 Gram.
- A Bent Krogh Petersen, skolepsykolog, Pileløkke 36, 6310 Broager.
- Z Inge Refshauge, lokalredaktør, Nygade 5 II, 6300 Gråsten.
- A Erik Schmidt, formand, Gramsmosevej 23, Asserballeskov, 6440 Augustenborg.
- C Sven Tarp, installatør, Jernbanesvinget 7, 6392 Bolderslev.
- A Bente W. Tietttje, distriktssekretær, Skovtoften 2, Havnbjerg, 6430 Nordborg.
- V Hans Erik Jensen, Mølleparken 25, 6240 Løgumkloster.
- V Grete Zachariassen, husmor, Mølmark 27, 6310 Broager.
- V Edith Aalling, husmor, Selskærvej 5, 6560 Sommersted.

Amtsprogramrådet 1990

Vestre

Hans Erik Jensen, Mølleparken 25,
6240 Løgumkloster.

Socialistisk Folkeparti, Sønderjyllands amt

Erik Kristensen, Kærvej 9, Sommersted,
6500 Vojens.

Bund Deutscher Nordschleswiger

Gerhard Mammen, Søndervænget 68,
Hellevad, 6230 Rødekro.

LO Sønderjyllands amt

Agnes Nielsen, Møllebakken 22,
Svenstrup, 6430 Nordborg.

Arbejdernes Oplysningsforbund,

Sønderjyllands amt

John Lauridsen, Bjørndrup Bygade 4,
6070 Christiansfeld.

Sydslesvigsk Forening

Ernst Vollertsen, Seekamp 19,
D-2381 Lürschau.

FOF-Sønderjylland

Marie Olsen, Kysvej 12, 6470 Sydals.

Sønderjyske Husholdningsforeninger

Elisabeth Prah, Tønder Landevej 12,
6240 Løgumkloster.

Det Konservative Folkeparti

Sønderjylland

Karlo Christensen, Nygade 13,
6270 Tønder.

Arbejdernes Radio- og Fjernsynsforbund

V. P. Leonhardt, Carstengade 90,
6270 Tønder.

Kristelig Lytter- og Fjernseerfond

Gerda Skov, Røddingvej 5,
Brændstrup, 6510 Gram.

Idrættens Samarbejdsudvalg

for Sønderjyllands amt

Ingolf Skousen, Mågevej 2, 6500 Vojens.

Socialdemokratiet, Aabenraa kommune

Ena Drimer, Brunbjergvej 60,
Løjt Kirkeby, 6200 Aabenraa.

Amtsrådsmedlem

Grete Zachariassen, Mølmark 27,
6310 Broager.

Amtsrådsmedlem

Bent Krogh Petersen, Pilelykke 36,
6310 Broager.

Kommuner i Sønderjyllands amt

- Augustenborg kommune,**
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 15 82.
Borgmester: Regnar Liboriussen.
Kæmner: John Borggreen.
- Bov kommune, 6330 Padborg.**
Tlf. 74 67 00 67.
Borgmester: Preben Johannsen.
Kommunaldirektør: Bent Sørensen.
- Brødbro kommune, 6261 Brødbro.**
Tlf. 74 71 16 50.
Borgmester: Lauge Jepsen.
Kommunaldirektør: Gert Horn.
- Broager kommune, 6310 Broager.**
Tlf. 74 44 10 33.
Borgmester: Jørn Lehmann Petersen.
Kommunaldirektør: Erik Breum.
- Christiansfeld kommune,**
6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 26 74 26.
Borgmester: Holger Hansen.
Kommunaldirektør: Else Mariegaard.
- Gram kommune, 6510 Gram.**
Tlf. 74 82 21 31.
Borgmester: Hans Peter Geil.
Kommunaldirektør:
Keld Brøchner Nielsen.
- Gråsten kommune, 6300 Gråsten.**
Tlf. 74 65 12 30.
Borgmester: Peter Friis Brodersen.
Kommunaldirektør: Ejner Stølting.
- Haderslev kommune,**
6100 Haderslev. Tlf. 74 22 23 24.
Borgmester: Gunnar Nielsen.
Kommunaldirektør: Poul Johansen.
- Højer kommune, 6280 Højer.**
Tlf. 74 78 23 27.
Borgmester: Knud Hansen.
Kæmner: Thomas Uhre Knudsen.
- Lundtoft kommune, Felsted,**
6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 55 11.
Borgmester: P. Buus Madsen.
Kommunaldirektør: Jøns Bundesen.
- Løgumkloster kommune,**
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 45 11.
Borgmester: Hans Jessen Hansen.
Kommunaldirektør: Hans Holt.
- Nordborg kommune, 6430 Nordborg.**
Tlf. 74 45 46 47.
Borgmester: J. Møller Madsen.
Kommunaldirektør: Anton Nielsen.
- Nørre-Rangstrup kommune,**
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 19 34.
Borgmester: Birte Thyssen.
Kommunaldirektør:
Mathias M. Achner.
- Rødding kommune, 6630 Rødding.**
Tlf. 74 84 21 61.
Borgmester: Peter Holst.
Kommunaldirektør:
Normann Pedersen.
- Rødekro kommune, 6230 Rødekro.**
Tlf. 74 66 28 75.
Borgmester: Erik Larsen.
Kommunaldirektør: Ervin Mølgård.
- Skærbæk kommune, 6780 Skærbæk.**
Tlf. 74 75 22 11.
Borgmester: Peter A. Petersen.
Kommunaldirektør: H. Thomsen.
- Sundeved kommune, Avnbøvej 12,**
Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 12 16.
Borgmester: Ruth Jørgensen.
Kæmner: Erik Juhl Petersen.
- Sydals kommune, Skovsholm 1,**
Hørup, 6470 Sydals.
Tlf. 74 41 52 20.
Borgmester: Jens Peter Kock.
Kæmner: Poul-Erik Johansen.
- Sønderborg kommune,**
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 93 00.
Borgmester: Ingolf Winzor.

Tinglev kommune, Tinglev Midt 2,
6360 Tinglev. Tlf. 74 64 40 39.
Borgmester: Thorkild Dahl Nielsen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Morten Knudsen.

Tønder kommune, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 18 10.
Borgmester: Kurt Johansen.
Kommunaldirektør: Egon Nielsen.

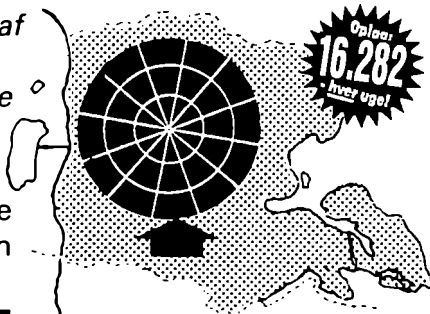
Vojens kommune, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 07 54.
Borgmester: Nis Mikkelsen.
Kommunaldirektør: Mogens Olsen.

Aabenraa kommune, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 12 00.
Borgmester: Jørgen Wille.
Kommunaldirektør: Ehlert B. Nielsen.

Kommuneforeningen
i Sønderjyllands amt.
Kommunekontoret, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 21 61.
Formand: Borgmester Nis Mikkelsen.
Sekretær:
Skatteinspektør Knud Sørensen.

*Hele dette område af
Sønderjylland får
Deres annonce at se
hver torsdag.*

– Det er én af
grundene til, at flere
og flere ser fordelene
ved at annoncere i

Oplæs:
16.282
hver uge!

ugeavisen

for MIDTSØNDERJYLLAND

Vestergade 35 · 6520 Toftlund

Telefon 74 83 19 90 – Telefax 74 83 20 91

FORENINGER, ORGANISATIONER, INSTITUTIONER M. V.

Nationale og historiske foreninger m. v.

Sprogforeningen

Folkøhjem, Haderslevvej 7, Aabenraa.
Tlf. 74 62 11 50.
Kontortid: Mandag 13-17.

Sekretær: Lis Mågård.

Bestyrelse:

Formand: O. bibliot. Jørgen Mågård,
Svangkærvej 9, Smedeby, 6340 Kruså.
Tlf. 74 67 21 14.

Skoleleder Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt
(Sydslesvig). Tlf. 009 49 4671 - 42 57.

Sognepræst Th. Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 12 27.

Lektor Klaus Eggert Hansen,
Havgyden 41, Bæk, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 57 92 69.

Vandrelærer Volker Bock,
Meiereistrasse 7,
D-2381 Thumby.
Tlf. 009 49 462 - 37 189.

Dommer Ditlev Nielsen,
Hollændervænget 13 B, 2791 Dragør.
Tlf. 32 53 76 87.

Lektor Karen Margrethe Pedersen,
Tjørnevej 26, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 13 20.

Skoleforeningen

Formand: Gdr. Hans Schmidt,
»Sandet« 6520 Tøftlund.
Tlf. 74 83 41 08.

Næstformand: Elsebeth Schmidt,
Tanderupgård, 6760 Ribe.

Kasserer: Bankass. Hanne Clausen,
Sydbanks afdeling, 6270 Tønder.

Sekretær: Fhv. gdr. Jens Friis Styrk,
Catharinasvej 22, Visby,
6261 Brædebro. Tlf. 74 78 32 81.

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skrams Gade 5,
Postadr.: Postboks 1530,
1020 København K. Tlf. 33 11 30 63.

Formand: Amtsskolekonsulent
Viggo Witt-Hansen, Rugvænget 16,
6600 Vejen. Tlf. 75 36 06 12.

Direktør Niels Henriksen.

Haderslev Vestre kreds:
Formand: Sigrd Andersen,
Rangstrupvej 20, 6534 Agerskov.
Tlf. 74 83 31 56.

Haderslev Østre kreds:
Formand: Driftsleder Aage Madsen,
Langkær 11 a, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 16 24.

Aabenraa kreds:
Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmark 3, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 07 45.

Sønderborg kreds:
Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanieallé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.

Tønder kreds:
Formand: Svend Kristiansen,
Østerbyvej 32, 6280 Højer.
Tlf. 74 78 32 15.

Grænseegnens Arbejdsudvalg

Formand: Lærer Knud Nielsen,
Toften 4, 6261 Brædebro.
Tlf. 74 71 12 31.

Sekretær: Lærer Tage Madsen,
Surreroj 18, Bylderup.
6372 Bylderup. Tlf. 74 76 21 27.

Slesvigsk Samfund

Formand: Læge Frode Gam,
Valhøjsalle 34, 2610 Rødovre.
Tlf. 31 70 38 38.
Kontor: Kapelvej 17, 3. th.,
2200 København N. Tlf. 31 35 63 37.

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Britta Nielsen,
»Hesselgård«, Krusåvej 6, 6300 Gråsten.

Næstformand: Rita Jespersen,
Dimen 55, 6200 Åbenrå.

Kasserer: Ingrid Wind,
Fennevej 5, 6270 Tønder.

Sekretær: Ester Jessen,
Bovlundbjergvej 10, 6535 Branderup J.

Hvilehjemmet: Havnebyvej 119,
6791 Kongsmark, Rømø.
Tlf. 74 75 52 14.

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Landsarkivet, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 46 83.
Åbningstid: 9-13, lørdag lukket.

Forretningsudvalg: Formand: landsarkivar Hans H. Worsøe, Aabenraa.
Kasserer: afdelingsleder Rasmus Callesen, Aabenraa.
Sekretær: Redaktør Jørn Buch, Haderslev.

Redaktionsadresser:

Sønderjyske Årbøger:
Artikelstof: Dr. phil. Lars N. Henningsen,
Studieafd. Dansk Centralbibliotek,
6340 Kruså. Tlf. 009 49 461 17953.

Sønderjysk Månedsskrift:
Henrik Fangel, Institut for sønderjysk lokalhistorie, Haderslevvej 45,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 58 60.

Skriftrækken:

Hans Schultz Hansen, Landsarkivet,
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 58.

Amtsudvalgsformænd:

Lærer Aksel Gyldenkærne,
Hjærndrup (Haderslev amtskreds).
Lærer Peter Madsen, Løgumkloster,
(Tønder amtskreds)
Overlærer Hans H. Bang, Bov
(Aabenraa amtskreds).
Regnskabschef Henning Mathiesen,
Sønderborg (Sønderborg amtskreds).
Bibliotekar Jesper Bolund Nielsen,
Flensborg (Sydslesvig).

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Stiftamtmand O. Perch-Nielsen.
Museumspædagog Inge Adriansen,
Sønderborg.
Arkivar Bjørn Poulsen,
Flensborg.
Højskolelærer John Pedersen,
Rødding Højskole.
Dr. phil. Henrik Becker-Christensen,
Aabenraa.

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 46 63.

Sekretær: Museumsinspektør
J. Slettebo, Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 25 39.

Dansk Slægtsgaardsforening

v/ Torp Friis Møller,
Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 66 97.

Det unge Grænseværn (D. N. U.)

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.

Næstformand: Gdr. Poul la Cour Møller,
Højbjerggaard, Fjordvej 7, Bækken,
6300 Gråsten. Tlf. 74 60 81 65.

Sønderjysk Forsamlingshusforening

Formand: Hans Christian Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 64 74 71.

Næstformand: Boy Nissen,
Sønderbyvej 14, Møgeltønder,
6270 Tønder. Tlf. 74 73 83 50.

Kasserer: Karen Kristensen,
Krygersvej 13, 6541 Bevtoft.
Tlf. 74 51 43 49.

Sekretær: Jens Knudsen,
»Kalmørgård«, Marstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 74 57 51 65.

Landsforeningen af Forsamlingshuse i Danmark

Formand: Lars Barkholdt,
Gåsemosen 7, Snave 5683 Hårby.
Tlf. 64 77 14 40.

Næstformand: Hans Chr. Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 64 74 71.

Institut for Grænseregionsforskning

Persillegade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 55 50.

Direktør: dr. phil. Henrik
Becker-Christensen

Samfundsvidenskabelig forskningsleder:
cand.polit. Christian Hansen.

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Rosenbakken 109, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 27 65.

Dansk Kvindesamfund

Kontakt: Gerda Dørlinger,
Lembckesvej 43, II, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 51 35 - 74 58 26 46.

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Jørgen Wangel,
Mosevang 29, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 75 33.

Sønderjydske Idrætsforening

Formand: Lyngø Kjeldsen,
Højskolevej 4 d, Røshoved,
6340 Krusaa. Tlf. 74 60 85 51.

1. næstformand: Henning Balle,
Skovby Lundvej 1, Vedsted,
6500 Vojens. Tlf. 74 54 51 64.

2. næstformand: Anne Marie Henriksen,
Østerskovvej 11a, Kollund,
6340 Krusaa. Tlf. 74 67 85 37.

Formand for skydning: Kurt Brommann,
Havretoften 21, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 16 20.

Formand for gymnastik:
Anne Marie Christensen,
Bygade 15, Hønsnap.
6340 Krusaa. Tlf. 74 60 84 24.

Formand for folkedans:
Jørgen H. Nissen, Hjartbro Byvej 8,
6541 Bevtoft. Tlf. 74 51 43 92.

Formand for idrætsudvalget:
Ole Jørgensen, Løgumklostervej 4,
6261 Bredebro. Tlf. 74 71 18 37.

Foreningen er delt i 5 hovedkredse.

Formænd:
Midtsønderjyllands hovedkreds:
Doris Nissen,
Vellerupvej 25, 6534 Agerskov.
Tlf. 74 83 38 31.

Haderslev østeramt:
Helge Moosmann,
Hjort Lorensensvej 47, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 14 43.

Aabenraa hovedkreds:
Hans Chr. Clausen, Alfevej 3,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 61 36 56.

Sønderborg hovedkreds:
Niels Nielsen, Nørremark 20,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 82 51.

Tønder hovedkreds:
Svend Kristiansen, Østerbyvej 32,
Østerby. 6280 Højer. Tlf. 74 76 32 15.

Røddingegnens Gymnastik- og Ungdomsforening

Formand: Folmer Pedersen,
Nyvej 16, 6660 Lintrup.
Tlf. 74 85 51 22.

Forretningsfører: Anna Bruun,
Skovvænget 17, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 10 17.

Formand for håndboldudvalget:
Svend Åge Ricksen, Bakkevænge 20,
Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 61 30.

Formand for folkedanseudvalget:
Ole Sørensen, Lauenborgvej 11,
Stenderup, 6630 Rødding.

Formand for gymnastikudvalget:
Kirsten Madsen, Skodborgvej 7,
Langelved, 6630 Rødding.
Tlf. 74 83 72 63.

Formand for volleyballudvalget:
Jørgen Mølgård, Stahøjvej 1, Hjerting,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 29 93.

Formand for svømmeudvalget:
Anne Grethe Jensen, Skovvænget 16,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 18 76.

Formand for klub- og mødeudvalg:
Ejgil Christensen,
Landboelsgade 4, Ø. Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 63 26.

Bund deutscher Nordschleswiger

Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 38 33.

Formand: Landmand Gerhard Schmidt,
Ladegårdskov, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 18 90.

Generalsekretær: Peter Iver Johannsen.

Deutscher Jugendverband für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 38 45.

Formand: Lærer Hans-Werner Nissen,
Burkal Kirkevej 26,
6372 Bylderup Bov. Tlf. 74 76 22 76.

Forretningsfører: Knut Lippert.

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Jørgensgård 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 41 03.

Formand: Landmand Andreas Bucka,
Hostrupvej 32, 6270 Tønder.
Tlf. 74 73 43 12.

Bogladen, hvor bogglade mennesker mødes

CIMBRIA

Byggemarked

CIMBRIA TØMMERHANDEL A/S . 6200 AABENRAA TLF. 74 62 20 00
VOLLERUP, 6400 SØNDERBORG . TLF. 74 43 17 17

padborg boghandel

Launi Pedersen

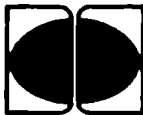
Nørregade 16, 6330 Padborg

Tlf. 74 67 31 08 (Bogafd.)

Tlf. 74 67 10 59 (Papirafd.)

Fax 74 67 57 16

Sønderjysk litteratur i stort udvalg

**Thomsens
Boghandel**

STORETORV 2 . Aabenraa . Tlf. 74 62 37 20 . 74 62 22 29

Musik – Teater – Kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Institutionens bestyrelse:

Stiftamtmand Ole Perch-Nielsen,
formand.

Administration:

Jytte Rasmussen, forretningsfører.

Programudvalg:

Oboist Jørgen Frederiksen,
cellist Palle Christensen,
violinist Karsten Dalsgård Madsen.

Adresse:

Musikhuset, Skovvej 16,
DK 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 61 61.
Telefax 74 42 61 06.

Den sønderjyske Duo

Elin Bruun, Dybbølbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 58 86.
Thomas Jensen, Ertebjergvej 28,
6473 Tandslet. Tlf. 74 44 75 18.

Duo Klassik

Arne Møller Jørgensen, violin
Elin Bruun, klaver.

Henv.: Dybbølbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 68 86.

Collegium danicum

Thomas Jensen, fløjte
Arne Møller Jørgensen, violin
Johan Korsfeldt, bratsch
Finn Sigfusson, cello
Elin Bruun, piano/cembalo.

Henv. bedes rettet til:

Tivoli Festival,
Vesterbrogade 3,
1620 København V
eller til: Collegium danicum,
Dybbølbjerg 16, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 48 68 86.

Sønderjydsk Teaterforening

Formand: Preben Rasmussen, Viben 75,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 12 26.

Sekretær: Helge Rosenblad,
Chr. Winthersvej 4, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 09 21.

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Thomas Hauger,
Præstegade 20, 6760 Ribe.
Tlf. 75 13 98 99.

Forretningsfører: Asger Hulgaard,
Blegevej 7, 8300 Odder.
Tlf. 86 54 08 31.

Redaktør af »Rampelyset«:

Bent Jacobsen, redaktionens adresse:
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.

Landssekretariat: Ladegårdskov 14,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 11 03.

Teaterforlaget DRAMA:

Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 11 41.

Christiansfeld Kunst- og Museumforening

Formand: Fru Ilse Søgaard,
Lysøstøbervej 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 16 73.

Haderslev Kunstforening

Formand: Elisabeth Schmidt-Hansen,,
Jeppe Åkjærsvvej 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 17.

Sekretær: Elsebeth Schmidt-Hansen,
Jeppe Aakjærsvvej 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 17.

Sønderborg Kunstforening

Formand: Lektor Karen Løvig,
Peter Graus Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 18 16.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schröder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 009 49 461 - 1 79 53.

Teatret Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev.
Administrator: Carsten Wittrock.
Tlf. 74 52 66 79 mellem kl. 10 og kl. 14.

Tønder Festival Fond

Postboks 113, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 54 00 - 74 72 46 10.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken »Sønderjylland«

Tøndervej 3 - 6520 Toftlund

Tlf. 74 83 13 43

Husholdningsforeninger

De samvirkende danske Husholdningsforeninger

Landsformand: Valborg Nielsen,
Borregården, Kulbyvej 18, 4270 Høng.
Tlf. 53 55 24 66.

Sekretariat: Dronning Emmasvej 11,
4000 Roskilde. Tlf. 42 35 02 86.

Medlem af bladudvalget: Karen Emilie
Hansen, Ribevej 91, Fæsted,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 55 25.

Sønderjyllandskredsen af
D. S. D. H.:

Formand: Karen Margrethe Schultz,
Mads Jensens Vej 1,
6660 Lintrup. Tlf. 74 85 53 08.

De Sønderjyske Husholdningsforeninger

Formand: Sonja Hansen,
Vollum Øst 12, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 11 92.

De samvirkende sønderjyske Husmandsforeningers husholdningsudvalg

Amtsformand: Helga Nissen,
Skovlundvej 8, Rurup, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 51 53.

Konsulent: Inga Boldt, Guldagervej 2,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 30 51.

Lokalforeningernes formænd:
Gram-Rødding: Petra Matzen,
Stenderup Byvej 2, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 11 61.

Haderslev amt: Inge Lise Schmidt,
Sommerstedvej 29, Bjerndrup,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 55 44 99.

Nørre Rangstrup: Birthe Hansen,
Midtervej 12, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 14 89.

Rise: Marie Asmussen,
Sivkær v. Søest Mark,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 20 61.

Sønderborg amt: Bodil Lund,
Krogvej 6, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 43 36 40.

Tønder: Marie Hansen,
Grøngårdvej 24, Sæd Østermark,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 23 47.

Aabenraa amt: Lone Jensen,
Hovslundvej 34, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 45 57.
Knud Strøm, Ø. Løgumvej 63,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 69 87 41.

Haderslev Amts Landbohusholdningsforening

Formand: Mårtha Daugaard-Hansen,
Riisgaard, Vandlingvej 105,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 36 95.

Nørre Rangstrup Herreds Husholdningsforening

Formand: Hanne Petersen,
Tohedevej 10, Roost,
6535 Branderup.

Det blandede distrikts Husholdningsforening

Formand: Gerda Sørensen,
Guldhornsvej 3, Møggelønder,
6270 Tønder.

Aabenraaegnens Husholdningsforeninger

Kredsformand: Ingeborg Slaugaard,
Torp Bygade 12, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 30 34.

Lokalformænd:

Bedsted Lø: Eli Petersen,
Lundbyvej 27, 6240 Løgumkloster.

Bjolderup: Inger Hjarsen,
Bolderslevskovvej 44, 6392 Bolderslev.
Tlf. 74 64 61 84.

Egvad: Elisabeth Østerby Nielsen,
Hydevadvej 12, Hønkys, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 92 14.

Ensted: Ingeborg Staugaard,
Torp Bygade 12, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 30 34.
Hjordkær: Alice Schøpzin sky,,
Agertoften 19, 6230 Rødekro.
Hovslund: Alida Jørgensen,
Foldingbrovej 14, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 74 68 45 58.
Kassø: Lone Sønnichsen, Kassøvej 45,
Kassø 6230 Rødekro.
Tlf. 74 66 69 50.
Løjt: Ingrid Petersen, Stolligvej 14,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 69 06 07.
Vis Herred: Ingrid Iversen,
Tøndervej 35, 6330 Padborg.
Tlf. 74 67 66 20.

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Ingrid Nielsen,
Kongshoved 2, 6470 Sydals.
Tlf. 74 40 52 81.

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Ulla Madsen,
Kalvetoft 15, Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 75 76.

Slogs Herreds Husholdningsforening

Formand: Else la Cour Bergmand,
Gørrebækvej 15, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 45 42.

Dybbøl Sogns Husholdningsforening

Formand: Fru Marie Jørgensen,
»Solbakkegård« Porsdam 9, Dybbøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 48 55 20.

Lysabild Husholdningsforening

Formand: Fru Lis Jensen,
Svennesmølle 36, Mommark,
6470 Sydals. Tlf. 74 40 77 52.

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger

c/o Turismens Fællesråd,
Admiralgade 24, 1066 København K.
Tlf. 33 93 17 18.

Formand: Direktør Chr. R. Hunderup,
Bella Centret, Cener Boulevard,
2300 København S. Tlf. 31 51 88 11.

Sekretariat: Anni Christophersen.

Samvirkende Jydske Turistforeninger

»Skeelslund«, 9440 Åbybro.
Tlf. 98 24 47 33.

Formand: Skolekonsulent Ole Bisp,
Irisvej 6, 8400 Ebeltøft.
Tlf. 86 34 22 53.

Sekretariatsleder: I. Trøst Hansen.

Turist Marketing Sønderjylland

Formand: Erik Oksborg, Hammelev.

Turist Marketings kontor:
Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Amtsturistchef: Bente Færgemand.
Tlf. 74 63 01 30.

Augustenborg Turistforening

Bureau: Storegade 28,
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 17 20.

Formand: Hanne Lund,
Mommærkvej 17, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 39 90.

Turistforeningen for Broagerland

Formand: Chr. Caspersen,
Gammelmark Camping,
6310 Broager.

Bureau: Ihle's Papirhandel,
Storegade 23, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 11 00.

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Forstander Johannes Larsen,
Gammel Skamlingvej 1, 6093 Sjølund..
Tlf. 75 57 40 26 og 75 57 50 97.

Bureau: Kongensgade 5,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 56 16 30.
Fax. 74 56 32 18.

Gram Turistforening

Formand: Anna Margrethe Ikast,
Hasselvej 39, 6510 Gram.
Tlf. 74 82 25 84.

Bureau: Alli Andersen,
Kiosken, Torvegade 13,
6510 Gram. Tlf. 74 82 13 35.

Højer og Omegns Turistforening

Formand: Albert Pedersen,
Emmerlev Klev Strandhotel,
6280 Højer. Tlf. 74 78 25 88.

Haderslev Turistforening

Formand: Paul Deleuran,
Chr. Winthers Vej 2, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 28 92.

Bureau: Sønderbro 3, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 50.

Turistchef: Svend Aage Mattson.

Turistforeningen for Rødding Kommune

Formand: Overlærer O. Finnemann,
Barsbøl Markvej, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 74 55 23 56.

Bureau: Den Gamle Mølle, Jels,
6630 Rødding. Tlf. 74 55 21 10.

Leder: Conni Tetens.

Nord-Als Turistforening

Formand: Disponent Arne Asmussen,
Tranebærvej 5, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 19 65.

Bureau: Nord-Als Turistbureau,
Stationsvej 8, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 05 92.

Turistchef: Michael Hansen.

Turistforeningen for Rømø-Skærbæk og Omegn

Formand: Sparekassedirektør
Bent Petersen, Gartnervænget 2,
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 18 20.

Bureau: Tvismark, 6792 Rømø.
Tlf. 74 75 51 30.

Turistchef: Per Skramse.

Turistforeningen for Sønderborg og Omegn

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Høllesen, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 49 13.

Bureau: Sønderborg Turistbureau,
Rådhusørvel 7, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 35 55.

Turistchef: Per Christensen.

Nørre-Rangstrup Turistforening

Formand: Gårdejer Aage Birk,
Povlskrovej 1, Arrild, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 43 04.

Bureau: Toftlund Bog- og Papirhandel,
Bente Born, Søndergade 5,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 11 19.

Tønder og Omegns Turistforening

Formand: Erik Tygesen,
Østergade 5, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 19 65.

Bureau: Østergade 2a, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 12 20.

Turistchef: Ulla Fücksel.

Vojens Turistforening

Bureau: Vojens Bibliotek,
Rådhuscentret 5, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 06 00.

Formand: Sven Bork, Topmejsvej 18,
6500 Vojens.

Turistforeningen for Aabenraa og Omegn

Formand: Bankdirektør Bjarne Kock.
Tlf. 00949-461-86020.

Bureau: Turistforeningen for
Aabenraa og Omegn
H. P. Hanssensgade 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 35 00.

Turistchef: Lis Langelund-Larsen.

Forskellige

Løgumkloster Refugium,
Refugievvej 1, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 33 01.
Forstanderpar
Martha og Kurt Andersen.

Den Sønderjydske Forening af
Menighedsrådsmedlemmer:
Formand: Viceskoleinspektør Bent F.
Petersen, Parkvej 11, Brøns,
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 34 39.

Næstformand: Sognepræst Uffe Bjerre,
Trøjborgvej 1, Visby, 6261 Brødbro.
Tlf. 74 76 31 27.

Sekretær: Overlærer Peder Sørensen,
Parkvej 38, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 11 66.

Sdj. landsstyrelsesmedlem:
Sygehjælper Karen Margrethe
Jørgensen, Søndergade 7, Hundsløv,
6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 32 20.

Landsforeningen af Menighedsråds-
medlemmer:

Formand: Landssekretær Flemming
Kramp, Klaksvej 17, 4262 Sandved.

Foreningens kontor: Vesterbro Torv 1-3,
8000 Århus C.

Leder: Sekretariatschef, cand. jur..
Jens Gram, Tlf. 86 19 70 77.

Amnesty International,
Dyrkøb 3, København K.
Tlf. 33 11 75 41.

Dansk Kirke i Udlandet,
Nørrevænget 43 B, Postboks 83,
5100 Odense C. Tlf. 66 13 95 31.
Postgiro 9 00 13 95. Telefax 66 13 96 69.

Præsident: Olav C. Lindegaard,
Ribelandevej 37, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 20 25.

Formand: Sognepræst
Christian Dickmeiss, Platanvej 10,
5230 Odense M. Tlf. 66 12 56 78.

Generalsekretær og kasserer:
Egon Christiansen, Store Klaus 39,
5270 Odense N. Tlf. 66 18 20 17.

Landssekretær: Poul Fabricius,
Rørmaen 10, 5270 Odense N.
Tlf. 66 18 04 05.

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:
Fru Gerda Dørflinger,
Lembckesvej 43, 2. tv., 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 51 35.

Den danske Israelmission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 22 33.

Landssekretær: Peter Schmidt,
Sejrsvej 92, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 03 30.

Dansk Ethioper Mission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 22 33.

Generalsekretær: Keld Kobborg Andersen.

Brødremenighedens Danske Mission
(BDM), Nørregade 14,
6070 Christiansfeld. Tlf. 74 56 22 33.
Missionssekretær: Alex Dahl Nielsen.

Dansk Forenet Sudan Mission
Nørregade 14, 6070 Christiansfeld.
Generalsekretær: Gunnar Haunstrup.
Tlf. 74 56 22 33.

Det Danske Missionselskab (DMS)
Strandagervej 24, 2900 Hellerup.
Tlf. 31 62 99 11.

Generalsekretær: Anders Mielke.
Landsformand: Provst Tranholm-
Mikkelsen, Halsvej 272,
Vester Hassing, 9310 Vodskov.

MUSEER, BIBLIOTEKEER, LOKALHISTORISKE SAMLINGER OG ARKIVER

Museer

Brødremenighedens Museum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-11.30, 14-17, man-
dag lukket. Besøg uden for disse tider
efter aftale med Ella de Molade,
Lindegade 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 12 37.

**Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde
Kors Museum. – Åbningstider:**
1. febr.-24. juni: 9-16, mandage lukket
25. juni-10. aug.: 10-17
11. aug.-30. nov.: 9-16, mandage lukket
December-januar: lukket.

Bov Museum,
»Oldemorstoft«, Bovvej 2,
6330 Padborg. Tlf. 74 67 51 50.
Åbent 1/4 til 1/11 hver dag
(undtagen mandag) 14-17. (Besøg af
grupper udenfor disse tider kontakt
venligst museet eller H. H. Bang,
tlf. 74 67 16 18).

Højer Mølle- og marskmuseum,
6280 Højer. Tlf. 74 78 29 11.
Åben: 1.4.-31.10.: 10-16, fredag lukket.
Lejrskole- og gruppebesøg uden for
åbningstiden kun efter aftale.
Tlf. 74 78 29 11 eller 74 72 26 57.

Midtsønderjyllands Museum,
Gram Slot, 6510 Gram.
Tlf. 74 82 10 00, aften evt. 74 82 24 24.
Åbent palmesøndag -1.11: Tirsdag-
fredag 10-12 og 13-17. Lørdag, søn-
og helligdage 10-17. 1. 11. - palme-
søndag efter aftale. Mandag lukket.

Haderslev Museum, Dalgade 7,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 75 66.
Åbningstid:
Sommer (1/6-31/8): mand.-fred. 10-17,
lørd., søn- og helligd.
12-17.
Vinter (1/9-31/5): tirsd.-sønd. og
helligd. 13-16,
mand. lukket.

Ehlers samlingen,
Slotsgade 20, 6100 Haderslev.
Åbningstider:
1/6 til 31/8: alle hverdage kl. 10-17.
Lørd. og sønd. samt helligd. 14-17.
1/9 til 31/5: tirsdag, torsdag,
lørdag og søndag samt hellig-
dage kl. 14-17.
Besøg eller studier herudover
kan aftales på tlf. 74 53 08 58 –
Slotsgade 20.

Museet Holmen, Østergade 13,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 41 65.
Åben: Palmesøndag til 31. oktober:
tirsdag-lørdag kl. 10-17, søn- og
helligdage kl. 14-17.
Åbningstider om vinteren oplyses
ved henvendelse til museet.

Nationalmuseets Kommandørgård,
Juvrevej 60, Rømø, 6791 Kongsmark.
Tlf. 74 75 52 76.
Åben 1/5-30/9 fra kl. 10.00-18.00.
Åben oktober fra kl. 10.00-15.00.
Mandag lukket.

**Sønderjyllands Kunstmuseum og
Tønder Museum, Kongevej 55,**
6270 Tønder. Tlf. 74 72 26 57.
Åben: Sommerhalvår: 10-17. Vinter-
halvår: 13-17. Mandag lukket hele året.

Museet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 25 39.
Kontortid: Mandag-torsdag 8-16.
Fredag 8-14.
Åben: 1.5.-30.9.: 10-17. 1.10.-31.10: 10-16
1.11.-31.3.: 13-16. 1.4.-30.4.: 10-16.

Aabenraa Museum,
H. P. Hanssens Gade 33,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 26 45.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-16, mandag lukket.
1.9.-31.5.: 13-16, mandag lukket.

Jacob Michelsens Gård i Kolstrup,
Toften 37b, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 26 45.
Åben: Ved særudstillinger og for
grupper efter aftale.

Skærbækøgnens Museum
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 20 52. Leder: H. E. Sørensen,
Melbyvej 27. Tlf. 74 75 17 04.

Landbrugsmuseet Hygum
Hjemstavns gård
Ollingvej 1. Sdr. Hygum,
6630 Rødding.
Henv. om besøg tlf. 74 84 12 69 eller
74 84 51 22.

Museer i Sydslesvig (udvalg)

FLENSBORG:

Bymuseet, Lutherplatz 1,
D 2390 Flensburg.

Åbent: tirsdag-lørdag 10-13 og 15-17,
søndag 10-13.

Naturhistorisk Museum,
Süderhofenden 40-42.

D 2390 Flensburg.
Åbent: 10-12,15-17, søndag 10-13,
mandag og lørdag lukket.

Flensburg Søfartsmuseum

Schiffbrücke 39, D 2390 Flensburg.
Åbent: tirsdag-lørdag 10-17,
søndag 10-13.

HEDEBY:

Vikingsmuseum i Hedeby,
Ved Hedeby (hovedvej 76).
Adr. Schloss Gottorf,
D 2380 Schleswig.

HUSUM:

Nissen-Haus - Nordfrisisk Museum,
Herzog Adolf-Str. 25, D 2250 Husum.
Åbent: april til oktober hverdage 10-12,
og 14-17, søndag 10-17.
Om vinteren lukker museet kl. 16.

Husum slot

D-2250 Husum.
Åbent april til oktober tirsdag til
søndag 10-12 og 14-17.
Resten af året tirsdag, torsdag og
lørdag 15-17.

Theodor Storm-huset

Wasserreihe 31, D-2250 Husum.
Åbent april til oktober tirsdag til fredag
10-12 og 14-17, lørdag-søndag 14-17,
november til marts, tirsdag, torsdag
og lørdag 15-17.

Ostenfeldhuset

Nordhusumer Str. 13, D-2250 Husum.
Åbent juni til august daglig 10-12
og 14-17, maj-september tirsdag
til søndag 10-12 og 14-16.

Røde Hauberg

Roter Hauberg, D2251 Witzwort.
Åbent dagligt fra 10-22.

ISTED:

Isted-mindehallen.
D-2381 Istedt üb. Schleswig.
Åbent april-september tirsdag til
søndag 8-18, oktober til marts
tirsdag til søndag 9-17.

KEITUM/SILD:

Det frisiske Hus.
D-2286 Keitum/Syllt.
Åbent maj til november onsdag til
mandag 10-12 og 14-17.

Hjemstavnmuseet på Sild

Sylter Heimatmuseum,
D-2286 Keitum/Syllt.
Åbent april til oktober tirsdag til
søndag 10-12 og 14-17.30.

LYKSBOG:

Lyksborg Slot.
Schloss Glücksburg,
D-2393 Glücksburg.
Åbent 15. maj til september tirsdag
til søndag 10-16.30.

NIBØL:

Naturhistorisk hjemstavnmuseum.
Hauptstr. 108, D-2260 Niebüll.
Åbent 15. maj til 15. august,
daglig 10-12 og 14-17,
16. august til 14. maj daglig 14-17.

RENDSBOG:

Hjemstavnmuseet.
Alter Markt, D-2370 Rendsburg.
Åbent: tirsdag til søndag 10-12,
fredag til søndag også 15-17.

Kunstsløbejernsmuseet (Carlshütte).

Glück-Auf-Allee 4,
D-2370 Rendsburg-Büdelndorf.
Åbent tirsdag til lørdag 15-18,
søndag 10-12, eller efter aftale.

Det jødiske museum for kunst og kultur.
Dr. Bamberger-Haus.
Prinzessinstr. 8, D-2370 Rendsburg.
Åbent: tirsdag til lørdag 11-13 og
15-18, søndag 14-18.

SLESVIG:

Det slesvig-holstenske Landsmuseum
for forhistorie.

Schloss Gottorp, D-2380 Schleswig.
Åbent april til oktober 9-17,
november til marts 9.30-16.
Mandag lukket (Nydamhallen åben).

Det slesvig-holstenske Landsmuseum
for kunst- og kulturhistorie.
(se ovenfor)

Slesvig bymuseum.

Frederichstr. 7-9, D-2380 Schleswig.
Åbent mandag, onsdag til lørdag 9-17,
søndag 9-13.

SKT. PETER-ORDING:

Ejdersted hjemstavnsmuseum.
Olsdorfer Str. 6, D-2252 St. Peter-Ording.
Åbent april til september tirsdag til
lørdag 10-12 og 15-17, søndag 10-12,
oktober til marts tirsdag til lørdag
15-17, søndag 15-17.

SØBØL:

Nolde-museet.
Neukirchen, Seebüll,
D-2261 Neukirchen.
Åbent marts til november daglig 10-18.

VYK/FØR:

Hæberlin-museet.
Rebbelstieg, D-2270 Wyk/Föhr.
Åbent juni-august tirsdag til søndag
10-12 og 14-18, maj-september tirsdag
til søndag 10-12 og 15-16.

Biblioteker

Augustenborg, Augustenborg Kommunebibliotek, 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 16 71. Filialer i Asserballe, Fynshav.

Bredebro, Bredebro Bibliotek, 6261 Bredebro. Tlf. 74 71 14 28.
Filialer i: Ballum, Visby.

Broager, Broager Bibliotek, 6310 Broager. Tlf. 74 44 16 13.
Filial i: Egernsund skole.

Christiansfeld Bibliotek, Nørregade 12, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 18 37.
Filialer i: Fjølstrup, Hejls, Stepping, Vejstrup.

Deutsche Bücherei, Åstrupvej 9, 6100 Haderslev. Tlf. 74 52 15 29.

Felsted, Lundtoft Kommunes Biblioteker, 6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 53 20.
Filialer i: Bovrup, Kliplev, Søgård.

Gram, Gram Bibliotek, Østergade 10, 6510 Gram. Tlf. 74 82 19 70.
Filial i: Arnum.

Gråsten, Gråsten Bibliotek, 6300 Gråsten. Tlf. 74 65 13 75.

Haderslev, Haderslev Bibliotek, Bispegade 15-17, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 55 33. Fax. 74 53 50 56.
Åbent 9-19 på hverdage, 9-13 på lørdage.

Højer, Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer. Tlf. 74 78 26 86.

Hørup, Sydals Kommunebibliotek, Vestervej 42, Kirke-Hørup, 6470 Sydals. Tlf. 74 41 54 29.
Filialer i: Lysabild, Tandslæt, Kegnæs.

Løgumkloster, Løgumkloster Bibliotek, Storegade 16, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 30 42. Filialer i: Bødsted, Nr. Løgum, Ø. Højst.

Nordborg, Nordborg Bibliotek, Løjtertoft, 6430 Nordborg. Tlf. 74 45 03 36. Filialer i: Guderup, Havnbjerg.

Padborg, Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg. Tlf. 74 67 34 54.
Filial i: Kollund, Holbøl.

Rødding, Rødding Bibliotek, Kongevej 6, 6630 Rødding. Tlf. 74 84 12 88.
Filialer i: Hygum, Jels, Lintrup, Skodborg, Øster Lindet.

Rødekro, Rødekro Bibliotek, Vestergade 20, 6230 Rødekro. Tlf. 74 66 26 23.
Filialer i: Genner, Hellevad, Hjordkær, Hovslund.

Skærbæk, Skærbæk Bibliotek, Falckvej 19, 6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 17 80.
Bibliotekssamarbejde mellem Skærbæk og Tønder kommuner. Bogbus med 12 holdsteder i kommunen uden for Skærbæk by.

Sønderborg, Sønderborg Kommunes Biblioteker, Kongevej, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 26 31. Telefax 74 43 09 18.
Filialer:
Ulkebøl bibliotek (Torvet, Ulkebøl).
Tlf. 74 42 82 58.
Dybbøl bibliotek (Gl. Aabenraavej 20).
Tlf. 74 48 84 88.

Sønderborg Tekniske Bibliotek, Voldgade 5, (Indg.: Blegen 9) 6400 Sønderborg.
Åbn.tider: man.-tor. 8-15.30, fre. 8-14.30 (1/9 - 30/4).

Handelshøjskole Syd
Biblioteket - Sønderborg
Grundtvigs Allé 150,
6400 Sønderborg.

Deutsche Bücherei, Rønhaveplads 12,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 57 65.

Tinglev, Tinglev Bibliotek, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 41 69. Filialer i: Bolderslev,
Bylderup-Bov, Ravsted, Rens.

Tønder, Tønder Bibliotek, Richtsensgade
10, 6270 Tønder. Tlf. 74 72 33 26.
Bibliotekssamarbejde mellem Tønder
og Skærbæk kommuner. Bogbus med
12 holdessteder uden for Tønder.

Deutsche Bücherei, Popsøngsgade 6,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 33 59.

Toftlund, Nørre Rangstrup Bibliotek,
Torvegade 1, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 13 03. Filialer i: Agerskov,
Bøvtoft.

Vester-Sottrup, Sundevød Bibliotek,
Skolevej 21, Vester-Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 72 42.
Filial i: Nybøl.

Vojens, Vojens Bibliotek, Rådhuscentret
5, 6500 Vojens. Tlf. 74 54 16 80.
Filialer i: Hammelev, Jegerup,
Nustrup, Over Jerstal, Oksenvad,
Skrydstrup, Sommersted, Vedsted.

Aabenraa, Det sønderjydske
Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 25 62. Fax. 74 62 14 80.
Filial i: Løjt Kirkeby, Skolegade 23.
Tlf. 74 61 75 28.

Deutsche Zentralbücherei Apenrade,
Vestergade 30, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 11 58.

Lokalhistoriske samlinger og arkiver

Landsarkivet for de sønderjyske Landsdele

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 58.
Åben hverdage 9-16, lørdag 9-17.
Fra 15. 6.-15. 8. dog lukket om lørdagen.
Landsarkivar Hans H. Worsøe.
Arkivarer: Hans Schultz Hansen
og Bjørn Poulsen.

Institut for sønderjysk lokalhistorie

(Historiske Samlinger)
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 58 60.
Åben: Mandag til torsdag, kl. 10-14
og efter aftale.

Formand: Landsarkivar Hans H. Worsøe.

Leder: Lokalhistorisk konsulent
Henrik Fangel.

Hjemmeværnsregion III's historiske udvalg

v/ Mette M. Andersen,
Gl. Toftlundvej 13, Rurup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 15 37.

Augustenborg

Lokalhistorisk Arkiv for Augusten-
borg kommune
Slotsallé 10, 6440 Augustenborg.
Tlf. 74 47 18 08.
Åben onsdag 9-12 og første
mandag aften i hver måned kl. 19-21.

Bov

Bov Biblioteks lokalhistoriske samling
Bovvej 4, 6330 Padborg.
Tlf. 74 67 34 54.
Historisk forening for Vis herred
v/ overlærer H. H. C. Bang,
Padborgvej 27, Bov 6330 Padborg.
Tlf. 74 67 16 18.

Bredebro

Lokalhistorisk samling
Brede Bygade 14, 6261 Bredebro.
Tlf. 74 71 14 28.

Broager

Broagerlands lokalarkiv.
Storegade 33, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 93 51.
Åbent tirsdag kl. 16-18.

Christiansfeld

Christiansfeld Kommunes Lokalhistoriske
Arkiv, Nørregade 1, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 56 25 98. Åbent Tirsd. 17.30-18.30.
Fred. kl. 15-17, eller efter aftale.

Lokalhistorisk Arkiv for Hejls/Hejlsminde
Trappendalvej 29, 6094 Hejls.
Tlf. 75 57 47 54.
Åbent tirsdag kl. 15.30-17.30.

Vejstrup lokalhistoriske Forening
og arkiv
v/ Ole Strandby Lindskov,
Gammelbyvej 6, 6093 Sjølund.
Tlf. 75 57 42 02.

Gram

Lokalhistorisk arkiv for Gram kommune
v/ Karl Gunnar Gregersen,
Åvej 14, 6510 Gram.

Gråsten

Gråsten kommunes lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Ahlmannsparken,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 13 75.
Åben mandag 14-16, torsdag 17-19.

Haderslev

Haderslev byhistoriske arkiv
Biblioteket, Bispegade 15-17,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 55 33.
Åbent onsdag 13-17.

Halk-Hejsager Lokalhistoriske
Forening og Arkiv
Halk Skole, Hejsagervej,
6100 Haderslev. Tlf. 74 56 13 64.

Højer

Højeregns Lokalhistoriske Arkiv
v/ Folmer Christiansen,
Strandvej 40, 6280 Højer.
Tlf. 74 78 21 23.

Lundtoft

Lokalhistorisk samling for Kliplev sogn
v/ gårdejer Jørgen Hansen,
Liliegade 3, Kliplev, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 76 28.

Bovrup-Varnæs sognearkiv
Bytoften, Bovrup, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 06 18.
Åben torsdag kl. 18-21.

Historisk Forening og Arkiv
for Felsted Sogn
Rådhuset, Graastenvej 1,
Felsted, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 52 52.

Løgumkloster

Lokalhistorisk arkiv for Løgumkloster
kommune
v/ lærer Frede Golthardsen,
Ringgade 15, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 02.

Nordborg

Lokalhistorisk arkiv
Løjtertoft 32, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 08 29.
Åbningstider:
Mandag-torsdag kl. 10-14 samt
mandag 17-20 i tiden 1. sept. - 1. maj.

Nørre Rangstrup

Nørre Rangstrup lokalhistoriske Arkiv
Søndergade 56, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 14 58.
Åben mandag 16-18.

Lokalhistorisk forening og arkiv
for Arrild sogn.
Skærbækvej 19, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 43 84.

Branderup-Rurup Lokalhistoriske Arkiv
Sandbjergvej 22, 6335 Branderup.
Tlf. 74 83 15 37.

Lokalhistorisk Arkiv for Bevtoft sogn
Bevtoft Skole, Krügersvej 45,
6541 Bevtoft. Tlf. 74 51 43 26.

Rødding

Brændstrup Hjemstavnsforening
v/ Anne Roos, Låslevvej 22,
Brændstrup, 6510 Gram.
Åbent første mandag i hver måned
15-17.

Hjerting sogns lokalhistoriske forening
v/ Jes Friis, Hjerting Skovvej 1,
Hjerting, 6630 Rødding.

Hygum Hjemstavnsarkiv
Ribevej 45, tlf. 74 84 51 79,
6630 Rødding.
Åben første tirsdag i hver
måned 15-17.

Lokalhistorisk forening for Jels sogn
v/ Margit Ottosen,
Jelsvej 39, Grønnebæk, 6630 Rødding.

Lintrup lokalhistoriske udvalg
Skolen, Kirkepladsen 1,
6660 Lintrup.

Rødding lokalhistoriske Arkiv
Biblioteket, Kongevej 6,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 12 88.
Åben mand.-torsd. kl. 13-16.

Skodborg Hjemstavnsforening og Arkiv
Skodborg Bibliotek.
6600 Vejen.
Åben onsdag 14-16.

Skrave Hjemstavnsforening
v/ Hans J. Matthiesen,
Skravevej 17, Skrave,
6600 Vejen.

Lokalhistorisk Forening
for Øster Lindet Sogn
v/ gdr. Helge Holst, Kulsviørvej 8,
Øster Lindet, 6630 Rødding.

Rødekro

Lokalhistorisk forening for Rødekro
kommune
v/ Thomas Heisel,
Horsbyggårdevej 1, 6230 Rødekro.

Skærbæk

Historisk Samfund i Brøns
v/ hr. Godtfred Degn,
Astrupvej 68, 6780 Skærbæk.

Rejsby-arkivet

Formand: Ejendomsmægler Niels L.
Petersen, Hovedvejen 33,
Kærbølling, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 33 64.

Historisk forening for Skærbæk og omegn

Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 74 75 20 52.
Åben tirsdag-fredag 14-17.

Sundeved

Nybøl Hjemstavnsforening og Arkiv

Nybøl gamle skole, Nybøl,
6400 Sønderborg.
Åben mandag fra 19.30-(?).
Tlf. 74 48 74 82.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Sottrup Sogn.

Vester Sottrup Gl. Skole,
Skolevej 21, Vester Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 72 11.

Historisk Forening og Arkiv for Ullerup

Bakkensbro 12, Ullerup,
6400 Sønderborg.
Åben hveranden onsdag 18.30-20.
Tlf. 74 46 11 22.

Selskabet for Nydamforskning.

Nydamskolen, Skolevej 2,
V. Sottrup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 61 95.

Sydals

Lokalhistorisk forening og arkiv for Kegnæs sogn

Kegnæs skole, 6470 Sydals.
Tlf. 74 46 51 10.
Åben første mandag i
måneden 18-20.

Lokalhistorisk Arkiv for Tandslet sogn.

v/ Sven Iversen, Østkystvej 117,
Ertebjerg, 6470 Sydals.
Tlf. 74 44 77 85.

Lysabild sognehistorisk forening

v/ Viggo Vandkær Thomsen,
Lysabild Døgnegård, 6470 Sydals.
Tlf. 74 40 42 84 (kl. 17-18).

Arkivet på Lysabild skole har åbent
første torsdag i hver måned kl. 18-20,
eller efter aftale.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Hørup sogn.

Hørup centralskole, Vestervej 42,
Kirkehørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 41 52 15.

Sønderborg

Lokalhistorisk Arkiv for

Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg
Kirkegade 8, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 43 27 10.

Åbningstider:

Mandage kl. 9.00-12.00
Onsdage kl. 15.00-17.00
Torvet 2, Ulkebøl
6400 Sønderborg.

Åbningstider:

Tirsdage kl. 10.00-12.00
Onsdage kl. 19.30-21.00

Tinglev

Lokalhistorisk Arkiv for Tinglev kommune

Bylderup Bov Bygade 17,
6372 Bylderup Bov,
Åbent tirsdage 10-12. Desuden
1. lørdag i hver måned 14-17
fra 1. oktober til 30. april.

Tønder

Lokalhistorisk arkiv

Biblioteket, Richtensgade 10, Tønder.
Tlf. 74 72 33 26.
Åben tirsdag 14-17 samt lørdag 10-12
(lukket i juli)

Vojens

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Vojens kommune.

Hørredsfoged Holms Hus,
Tørning Mølle, Tørningvej 6,
Hammelev, 6500 Vojens.
Tlf. 74 75 00 83.

Åben tirsdag 19.30-21.30
(lukket i skoleferier)

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Jegerup sogn.

Jegerup skole, Bygaden,
Jegerup, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 29 80.

Lokalhistorisk Forening og Arkiv
for Oksenvad Sogn og Omegn.

Øster Lindetvej 5, Oksenvad,
6500 Sommersted.
Tlf. 74 55 46 07.

Aabenraa

Ensted sogns lokalhistoriske forening
og arkiv.

Skolegade 1, Stubbæk,
6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 35 21.

Løjt lokalhistoriske Forening
(Billedarkiv)

v/ Jørgen Lundby, Søndervang 21,
Løjt Kirkeby, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 66 73 76.

Hvor intet andet er nævnt har arkiverne i reglen åbent efter aftale, hvilket også er tilfældet i vid udstrækning for arkiverne med faste åbningstider.

Clausen-bøger

ANDR. CLAUSEN BOGHANDEL ApS.

Tlf. 74 42 38 00 - 6400 Sønderborg

Skoler og undervisning

Ungdoms- og efterskoler

Agerskov Ungdomsskole, 6534 Agerskov.
Tlf. 74 83 33 15.

Forstanderpar: Inger og
Johs. Svenningsen.

Broagerlands Efterskole, 6310 Broager.

Tlf. 74 42 27 62.

Forstanderpar: Ingeborg og
Georg Pedersen.

Dybbøl Efterskole, 6400 Sønderborg.

Tlf. 74 48 70 80.

Forstanderpar: Evelyn og Erik
Rosenbæk Bollerslev.

Emmerske Efterskole, 6270 Tønder.

Tlf. 74 72 44 33.

Forstander Per Lausten.

Højer Ungdomsskole, 6280 Højer.

Tlf. 74 78 21 40.

Forstander Bodil og Wolfgang
Dibbern.

Kongedalsens Efterskole,

Dover, 6660 Lintrup. Tlf. 74 85 53 33.

Forstander Jes Imer.

Luthersk Missionsforenings Efterskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 36 52.

Forstander H. P. Mogensen.

Nordborg Slots Efterskole,

6430 Nordborg. Tlf. 74 45 15 28.

Forstander Arley D. Bastiansen.

Rens Ungdomsskole, 6372 Bylderup-Bov.

Tlf. 74 64 83 70.

Forstander Olav Vølds.

Rinkenæs Ungdomsskole,

Rinkenæs, 6300 Gråsten.

Tlf. 74 65 13 08.

Forstander Erik Bach Pedersen.

Skamlingsbanke Ungdomsskole,

6093 Sjølund. Tlf. 75 57 40 26.

Forstander Johannes Larsen.

Sommersted Ungdomsskole,

6560 Sommersted. Tlf. 74 50 41 68.

Forstanderpar:

Birgitte og Knud Erik Hansen.

Sundeved Ungdomsskole, Bovrup,

6200 Aabenraa. Tlf. 74 68 03 11.

Forstander Kr. Kristensen.

Vojens Ungdomsskole, 6500 Vojens.

Tlf. 74 54 11 29.

Forstander Bjarne Friis Pedersen.

Aabæk Efterskole, 6200 Aabenraa.

Tlf. 74 62 50 63.

Forstander Jørgen Kusk.

Deutsche Nachschule Tingleff,

6360 Tinglev. Tlf. 74 64 68 20.

Forstander Klaus Lobsien.

Foreningen af Frie Ungdoms- og
Efterskoler:

Formand: Forstander Knud Brusgaard

Nielsen, Nr. Ørslev Ungdomsskole,

Nykøbingvej 266, Nr. Ørslev,

4800 Nykøbing F. Tlf. 53 86 80 30.

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27,

opg. K, 1463 København K.

Tlf. 33 12 86 80.

Højskoler og landbrugsskoler

Danebod Højskole, Fynshav,

6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 41 12.

Forstander Mogens Hemmingsen.

Gråsten Landbrugsskole,

6300 Gråsten. Tlf. 74 65 10 24.

Forstander Gunner Kjer Hansen.

Hoptrup Højskole, 6100 Haderslev.

Tlf. 74 57 52 13.

Forstanderpar:

Maja og Arne Bechmann.

Løgumkloster Højskole,

6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 40 40.

Forstander Harald Nielsen.

Rødding Højskole, 6630 Rødding.

Tlf. 74 84 22 84.

Forstander Dorthe Esbjørn Holck.

Rønshoved Højskole, 6340 Kruså.

Tlf. 74 60 83 18.

Forstander Laurits Kjær Nielsen.

Idrætshøjskolen i Sønderborg,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 18 48.
Forstander Hans Jørgen Nielsen.

Højskolen Strand,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 21 60.
Kontor daglig 9-16.
Forstander Mogens Pagh Vestergaard.

Volkshochschule Tingleff,
6360 Tinglev. Tlf. 74 64 48 20.
Forstander Klaus Lobsien.

Uge Folkehøjskole, Den nordisk-
europæiske folkelige højskole,
Uge, 6360 Tinglev. Tlf. 74 64 30 00.
Forstandere Myrna og Carl Vilbæk.

Kvindehøjskolen,
Visby, 6261 Bredebro. Tlf. 74 78 34 93.
Kollektivt ledet.

Den Sønderjyske Højskole for
musik og teater,
Herrestedgade 6-8, 6520 Toftlund.
Telefon 74 83 01 04.
Forstander Erik Stent Pedersen.

Løgumkloster Kirkemusikskole
Vestergade 13, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 40 70.
Rektor Peter Langberg,
Tlf. tider: Mandag 10.15-12.15.
Tirsd., onsd., torsd. 8.30-12.15 og 13-15.
Fredag 8.30-12.15.

Bagsværd afd.
Tlf. 44 44 20 66, ma-ti-on 11-13.

Husholdningsskoler

Søgårdhus, Husholdningsskolen på
Flensborg Landevej 23,
6200 Aabenraa.
Forstander: Dorte Bindel.
Tlf. 74 68 78 29.

Sønderjyllands Husholdnings- og
Håndarbejdsskole,
Præstegårdsvej 11, 6630 Rødding.
Forstander: Anna Pedersen.
Tlf. 74 84 25 00.

Land- og skovbrug

Jordbrugsdirektoratet

Sankt Annæ Plads 19,
1250 København K. Tlf. 33 15 61 31.
Direktør J. Priemé.

Kontor i Tønder: Allégade 24,
6270 Tønder. Tlf. 74 72 13 80.

Jordbrugskommissionen for Sønderjyllands amtskommune:

Formand:
Marianne Hinsby,
Skelbækvej 2, Amtsgården,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 50 50.

Medlemmer:
Gårdejer Torben Bagge Hansen,
Fjelstrupvej 118, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 56 61 44.

Husmand Niels Nielsen,
Sofiedalsvej 33, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 67 66 89.

Tiltrædende formand i henhold
til jordfordelingsloven:
Dommer Rasmus Lind,
Haderslev civilret.

Realkreditkyndigt medlem:
Landmand Thomas Rodenberg,
Vester Tørpvej 10, Vester Tørp,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 33 83.

Landbrugsraadet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 3,
1609 København V. Tlf. 33 14 56 72.

Præsident: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 98 63 10 33.
Adm. direktør: Asbjørn Børsting.
Direktør: Klaus Aa. Bustrup.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab

Rolighedsvej 26, 1958 Frederiksberg C.
Tlf. 31 35 02 27. Telefax 31 35 09 49.

Ledende præsident:
Godsejer Jan Krabbe, Frederiksdal,
Frederiksdalsvej, 4912 Harnelunde.

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:
Gårdejer Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.

Det danske Hedeselskab

Hovedkontor: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.
Direktion: Anders Pedersen, adm.
direktør.

Formand: Hofjægermester, kammerherre
O. von Lowzow, R.,
Estruplund, 8950 Ørsted.

Miljøteknisk afdeling
Viborg: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.
Afdelingschef K. E. Bornhardt.

Rødekro: Miljøteknisk afdeling,
Skånevej 13, 6230 Rødekro.
Distr.chef N. Ravnskjær.

Skovbrugsafdelingen
Viborg: Postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 86 67 61 11.
Afdelingschef Chr. Als.

Sønderjyllands skovdistrikt:
Skånevej 13, 6230 Rødekro.
Skovrider F. Lærke.

Grænseforeningens Landbrugsudvalg

Formand: Fhv. forstander Filt Jensen,
Langager, Stenderup,
6400 Sønderborg.

Landboforeninger

De danske Landboforeninger

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4 A4,
1620 København V. Tlf. 33 12 75 61.

Formandskab:

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, Østrup, 9600 Års.
Tlf. 98 63 16 90.

1. viceformand: Gdr. Niels Th. Ilsøe,
Grünebjerggård, Slæggerupvej 214,
Agerup, 4000 Roskilde. Tlf. 42 38 70 45.

2. viceformand: Gdr. Axel Ladegaard
Jensen, Grønvang, Børkopvej 11,
Pjedsted, 7000 Fredericia.
Tlf. 75 95 41 14.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Tøge Tychsen,
Krammark, Dynt,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Gdr. Johan Andersen,
Tornager, Perbølvej 5, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 68 76 86.

Foreningen af jyske Landboforeninger

Kontor: Udkærsvvej 15, 8200 Århus N.
Tlf. 86 10 90 88.

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 98 63 16 90.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Tøge Tychsen,
Krammarksvej 22, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Tage Tychsen,
Krammarksvej 22, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Sekretær: Helge Petersen, Landbogården,
Peberlyk 2, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 01 01. Fax. 74 63 08 03.

Den nordslesvigske Landboforening

Formand: Gdr. Niels Skau,
Tøndervej 9, Øster Lindet,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 63 82.

Sekretær: Kristian R. Poulsen,
Sdr. Tingvej 6, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 17 65.

Haderslev Amts Landboforening

Kontor: Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 04 31.

Formand: Gdr. Thomas Lauritsen,
Højgårdsvvej 6, Stubbum,
6070 Christiansfeld.

Sekretær: Konsulent Jens E. Høj Nielsen,
Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 04 31.

Nr. Rangstrup Herreds Landboforening

Formand: Carsten Juelsgård Madsen,
Skovbjergvej 5, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 14 77.

Sekretær: Thea Lauridsen,
Ørderup Kirkevej 50, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 22 11.

Aabenraa Amts Landboforening

Formand: Gdr. Johan Andresen,
Perbølvej 5, Perbøl, 6200 Aabenraa.

Sekretær: Konsulent Hans Lausten
Hansen, Landbogården,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 01 01.

Vis Herreds Landboforening

Kontor: Nederbyvej 1a, Hokkerup,
6340 Kruså. Tlf. 74 60 82 12.

Formand: Gdr. Arne Nielsen,
Hesselgård, Krusåvej 6,
6300 Gråsten.

Sekretær: Konsulent
Bent Laue Petersen,
Melskovvej 15, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 03 12.

Landboforeningen for Als og Sundeved

Formand: Gdr. Tøge Tychsen, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 74 44 17 46.

Sekretær: Planteavlskonsulent
Helge Lorenzen, Landbocentret,
Stenager 2, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 46 46.

Det bl. distrikts Landboforening

Formand: Jørgen Rode Andersen,
Ribe Landevej 79, 6270 Tønder.

Sekretær: Per Silius Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Landboforeningen for Skærbæk og Omegn

Formand: Gdr. Per Frandsen,
Store Kæpslund, Øster-Gasse.
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 16 03.

Sekretær: Landbrugsled. Ejner Nielsen,
Kr. Olesensvej 1 A, Brøns,
6780 Skærbæk.

Vestslesvigs Landbrugscenter

Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Formand: Gdr. Jørgen Rode Andersen,
Ribelandevej 79, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 33 89.

Sekretær: Konsulent Per Silius Emdal.

Slogs Herreds Landboforening

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 74 64 73 57.

Sekretær: Konsulent Per Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 42 88.

Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig

Formand: Gdr. Fedder P. Hindrichsen,
Tøndervej 1, 6280 Højer.
Tlf. 74 78 23 51.

Sekretær: Pl.kons. Claus Erichsen,
Skibbroen 6 II, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 30 07.

Kort- og Matrikelstyrelsen – sønderjysk afdeling

Afdelingskontor i Aabenraa:
Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 08 73.

Afdelingschef: Jens Wolters.
Herunder hører:
Teknisk sektion i Toftlund, Skovvej 8,
6520 Toftlund. Tlf. 74 83 10 22.

**De sønderjyske
landinspektørkontorer:**
Aabenraa: Bjerggade 6, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 37 55.

Statslandinspektør: Bjarne Albinus.
Område: Aabenraa, Rødekro,
Lundtoft og Bov kommuner.

Haderslev-Toftlund: Moltrupvej 1,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 16 11.

Statslandinspektør: Jes Ryttersgaard.
Område: Haderslev, Christiansfeld
(bortset fra Hejls, Taps og
Vejstrup sogne), Vojens, Nørre Rang-
strup, Gram og Rødding kommuner
samt Hviding, Roager og Spandet
sogne i Ribe kommune.

Daglig leder af Toftlund-kontoret:
Landinspektør H. Marott Poulsen,
Skovvej 8, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 10 22.

Sønderborg: Ringridervej 23,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 36 36.

Statslandinspektør: vakant.
Område: Nordborg, Augustenborg,
Sydals, Sønderborg, Sundevad,
Broager og Gråsten kommuner.

Tønder: Ribe Landevej 30, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 10 34.

Statslandinspektør: Per Bonde.
Område: Tønder, Højer, Bredebro,
Skærbæk, Løgumkloster og
Tinglev kommuner.

Husmandsforeninger

Danske Husmandsforeninger

Kontor: Vester Farimagsgade 6,
1606 København V. Tlf. 33 12 99 50.

Formand: Husmand Chr. Sørensen,
Tirslundvej 11, Tirslund, 6670 Holsted.
Tlf. 75 39 25 57.

Sønderjyder i bestyrelsen:
Husmand Peter Petersen,
Tørvbjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 31 69.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeninger

DSH - Faglig Center
Guldagervej 2, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 30 51 - Fax 74 74 54 40.
Centerleder: Mogens W. Birch.

Formand: Husmand Peter Petersen,
Tørvbjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 31 69.

Sekretær: Økonomikonsulent
Jørgen Hansen, Guldagervej 2,
6240 Løgumkloster. Tlf. 74 74 30 51.

Haderslev Østeramts Husmandsforeninger

Formand: Arne Nielsen,
Tapagervej 40, Knud, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 56 63 60.

Sekretær: Husmand Svend Aage Peter-
sen, Christiansfeldvej 124,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 10 99.

Haderslev Vesteramts Husmandsforeninger

Formand: Svend Eiluck,
Søndermarksvej 28, Spandet,
6760 Ribe. Tlf. 74 86 71 43.

Sekretær: Husmand Hans Chr. Danielsen,
Hønekesdamvej 16, Jøls Mark,
6630 Rødding.

Familiebruget Als og Sundeved

Formand: Kristian Stådsen Petersen,
Dybbøl-Banke 33, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 48 69 99.

Tønder Amts Husmandsforeninger

Formand: Landmand Carl A. Stenger,
Kærmarksvej 28, Birkelev.
6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 73 17.

Husmandsforeningerne

Aabønraa-kredsen:
Formand: Husmand Knud Strøm,
Øster Løgumvej 63,
Gønner, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 69 87 41.

Husdyrbrugsorganisationer

Sønderjysk Avlsforening for sortbroget dansk Malkekøvg

Formand: Gdr. Eskild Wind,
Nørregård, Hjerting, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 14 66.

Kreatureksportforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Adolf Lund, Byvang,
6280 Højer. Tlf. 74 78 22 62.

Salgsdirektør: Gdr. A. M. Lund, Poppenbøl, 6280 Højer. Tlf. 74 73 81 11.

Salgsdirektør: Søren Nicolaisen,
Kummerlev 3, Kumled.
6261 Bredebro. Tlf. 74 71 12 86.

Avlsforeningen Den Jydske Heest

Kontor: Landbrugets Rådgivningscenter,
Udkærsvøj 15, Skejby, 8200 Århus N.
Tlf. 86 10 90 88.

Formand: Gdr. Niels Busk,
Kolstrupvej 4, 8581 Nimtofte.

Bestyrelsesmedlem fra Sønderjylland:
Thorkild Thomsen, Vilstrup Næsvej 25,
6100 Haderslev.

Sønderjysk Fællesledelse af Kvægavl

Kontor: Østergade 11,
6500 Vejens. Tlf. 74 54 00 00.

Formand: Jens Chr. Hansen,
Nejs Møllegård, 6310 Broager.
Tlf. 74 44 15 57.

Landsudvalget for Fjerkræ

Konsulenttjenesten:
Øster Hougvej 50, 5500 Middelfart.
Tlf. 64 41 02 00. Telefax 64 41 11 02.

Mejeriforeninger

Danske Mejeriers Fællesorganisation

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C.
Tlf. 86 13 26 11.

Formand: Gdr. Knud Erik Jensen,
Dolmer, 8500 Grenå.
Tlf. 86 32 16 70.

Direktører: K. Thaysen (adm.)
og L. Raun.

Slagterier

Andelsslakterier

Slakteriregion SYD, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 12 11.
Formand: Gdr. Kræsten Bonefeld,
Langagergård, Pøl, 6430 Nordborg.
Tlf. 74 45 14 12.
Direktør: Gert S. Haurum.
Afdelinger:
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 74 76 23 11.
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 12 11.
Blans, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 46 16 11.
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 39 23.

Kreaturslagterierne

Lars Iversen & Søn – Syd I/S
Formand: Gdr. Hans Schmidt,
Lambjergsvej 6, 6470 Sydals.
Direktør: Niels Lykke Iversen.
Afd.: 7200 Grindsted, tlf. 75 32 00 55
6372 Bylderup-Bov, tlf. 74 76 23 11.

Vestjyske Slagterier A. M. B. A.,

Hovedkontor:
7600 Struer, P.O.Box 506.
Tlf. 97 85 07 00.
Formand: Gdr. Egon Kristensen,
Nørlundvej 9, Kjærgaard Mark,
6740 Bramming.
Adm. direktør: Svend Sønnichsen
Afdelinger:
Gimsing, 7600 Struer. Tlf. 97 85 07 00.
Nopa, 7600 Struer. Tlf. 97 85 07 00.
6701 Esbjerg. Tlf. 75 12 55 00.
7760 Hurup Thy. Tlf. 97 95 18 77.
7620 Lemvig. Tlf. 97 82 12 22.
6630 Rødding. Tlf. 74 84 11 24.
6823 Ansager. Tlf. 75 29 70 44.
6270 Tønder. Tlf. 74 72 23 56.

Skærbæk Eksportslagteri A. M. B. A.

6780 Skærbæk. Tlf. 74 75 19 11.

Danske Slagterier

Axelborg, Axeltorv 3, 1609 København V.
Tlf. 33 11 60 50.
Formand: Gdr. Bent Sloth,
Sønderkær,
Agersted,
9330 Dronninglund.
Tlf. 98 85 41 92.
Adm. direktør: A. Toft Fensvig,
Strandboulevarden 3 III,
2100 København Ø.
Tlf. 35 43 42 75.

Det jydskes Haveselskab

Åby Bækgårdsvej 6, 8230 Åbyhøj.
Tlf. 86 15 56 88.

Regionalsammenslutning IV Sønderjylland

Formand: Niels Aage Sørensen,
Hvidøre 1, 6580 Vamdrup.
Tlf. 75 58 13 29.

Konsulenter i området

Erik Kiel, Sandager 8, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 41 65.
Olav J. Nissen, Kystvej 2, Ballum,
6261 Brødebro. Tlf. 74 71 62 29.

Skovbrug

Sydøstjysk Skovdyrkerforening

Formand: K. Sejer Sørensen,
Bramdrupgård, Bramdrupgårdsvej 3,
6580 Vamdrup. Tlf. 75 59 82 38.

Konsulent: Skovrider T. W. Stranddorf,
Klovtoftvej 8, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 74 55 28 07.

Skovdyrkerforeningen Sønderjylland

Formand: Grd. Hans-Eduard Kysøler,
Bojskov, Bojskovvej 28,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 12 05.

Skovrider Edv. Hvidt,
Landbogården, Peberlyk 2,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 01 01,
lok. 216.

HANDEL, HÅNDVÆRK OG INDUSTRI

Handel

Det Danske Handelskammer

Formand: Grosserer Klavs Olsen,
København. Tlf. 31 29 09 07.

Sekretariat: Børsen,
1217 København K. Tlf. 33 91 23 23.

Lokalkontorer: Ny Banegårdsgade 45,
8000 Århus C. Tlf. 86 13 53 55.

Boulevarden 20, 9000 Aalborg.
Tlf. 98 16 06 00.

Albani Torv 4, 5000 Odense C.
Tlf. 66 14 47 14.

Madevej 19, 2., 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 49 62.

Sønderjyske medlemmer af
bestyrelsen:

Direktør Jens Terp-Nielsen, Sækko A/S,
Egelund, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 18 18.

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvareselskab.
Hovedkontor: Axelborg,
1503 København V. Telex 2 29 68.
Tlf. 33 15 11 13.

Formand: Gdr. Martin Nielsen.

Sønderjyske medlemmer af
repræsentantskabet:
Gdr. Hans Skøtt, Kratkjær,
Rovstrupvej 61, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 54 25.

Gdr. Jens Chr. Christensen,
Gejlager 14, Skodborgskov,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 85 67.

Gdr. H. Lembke Jensen,
Stendetgårdvej 20, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 19 06.

Gdr. Peter Hanquist,
Bovlundbjergvej 38, Vellerup,
6535 Branderup. Tlf. 74 83 51 97.

Brugsforeningsbevægelsen

FDB's hovedkontor:
Roskildevej 65, 2620 Albertslund.
Formand: Bjarne Møgelhøj.

FDB's bestyrelsesmedlem
i Vejen regionen:
(Næstformand) Oberstløjtnant
Aage Christensen,
Hejmdals Brovej 9, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 10 70.

Kredsformænd:

Kreds 36, Ribe-Tønder:
Gdr. Jørgen Bjerrum, Bjerrumvej 16,
6760 Ribe. Tlf. 75 42 03 64.
Tillige formand for repræsentant-
skabet.

Kreds 37, Aabenraa:
Gårdejer Thorkild Fink,
Nr. Hostrup Bygade 15, 6230 Rødekro.
Tlf. 74 56 25 62.

Kreds 38, Sønderborg:
Gitte Hohwü Christensen,
Saxagergård, Gl. Kirkevej 11,
Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 19 27.

Handelsstandsforeninger og handelstoreninger i Sønderjylland (formænd)

Gråsten Handelsstandsforening:
H. P. Toft,,
Boks 18, 6300 Gråsten.

Haderslev Handelsstandsforening af 1844:
Advokat Erik Gram,
Bredgade 5, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 52 52 00. Fax. 74 52 55 24.

Sønderborg Handelsstandsforening:
Direktør Henning Schmidt-Petersen,
Servodan A/S,
Stenager 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 47 26.

Toftlund Handels- & Håndværkerforening:

Bagermester Poul Thaysen,
Søndergade 9, 6520 Toftlund

Tønder Handelsstandsforening:

Manufakturhandler H. C. Tygesen,
Uldgade 4, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 43 34.

Vojens Handelsstandsforening:

Bruno Hansen,,
Østergade 24, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 20 82.

Aabenraa Handelsstandsforening:

c/o Aabenraa Erhvervscenter,
Madevej 19, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 49 62.

De samvirkende købmandsforeninger i Danmark

Hovedkontor – Sekretariat:

Svanemøllevej 41, 2900 Hellerup.
Tlf. 31 62 16 16.

Formand: Købmand Preben Høyen,

S&E, Frederikssundsvej 5,
2400 København NV.
Tlf. 31 81 22 00.

Centralorganisationen for Jylland:

Formand: Købmand Henning Mark,
Ballorumvej 113, 7700 Thisted.
Tlf. 97 98 14 29.

Derunder De sønderjydske Købmandsforeningers Sæmmenslutning:

Formand: Købmd. Laue Hansen.
Huginsvang 89, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 32 12.

Købmandsforeningen Sønderjylland Øst

Formand : Købmand Eluf Nielsen,
Stationsgade 9, Vester-Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 74 46 71 41.

Haderslev og Midtsønderjyllands

Købmandsforening:
Formand: Købmand Laue Hansen,
6500 Vojens.

Tønder Amts Købmandsforening:

Formand: H. M. Hansen,
Kirkevej 2, Bylderup,
6372 Bylderup Bov. Tlf. 74 76 23 28.

Håndværk og industri

Håndværksrådet

Organisation for små og mellemstore virksomheder i Danmark.

Kontor: Amaliegade 31,
1256 København K. Tlf. 33 93 20 00.

Formand: Oldermænd, malermester
Klaus Bonde Larsen, København.

Jyllands-afdeling:
Lille Sct. Hansgade 20, 8800 Viborg.
Tlf. 86 62 77 11.

Sønderjyllands Erhvervsråd

Kirkeplads 2, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 23 84. Fax 74 62 67 60.

Formand: Statsaut. revisor Arnt Sørensen,
Ringgade 6, 6300 Gråsten.

Næstformand: Borgmester
Lauge Nielsen Jepsen,
Møllevej 5, Visby, 6261 Bredebro.

Amtsborgmester Kresten Philipsen,
Sønderjyllands Amt,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa.

Direktør Iver Askholm Madsen,
B & W Energi A/S,
Papegøjevej 7, 6270 Tønder.

Direktør Hans J. Gustavsen,
Danfoss A/S, 6430 Nordborg.

Adm. direktør Carsten Andersen,
Sydbank Sønderjylland A/S,
Kirkeplads 2, 6200 Aabenraa.

Forretningsfører Andreas Warncke,
Langelandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev.

Sekretær: Cand.oecon Tyge Korsgaard,
6200 Aabenraa.

Eksport-rådgivning:
Eksportkonsulent Flemming Nødskov,
Broager.

EF-rådgivning:
Journalist Jakob Bork, Aabenraa.

Lokale erhvervsråd

Erhvervsrådet for Sønderborg-området
Nørrebro 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 92 22. Fax 74 42 92 33.

Padborg-Kruså Erhvervsråd:
Sekretariat: Hærevej 11c, Bov,
6330 Padborg. Tlf. 74 67 27 02.
Telefax 74 67 27 30.
Formand: Advokat Jan H. Sørensen.
Erhvervschef: John Holmstrøm.

Haderslev Erhvervsråd:
Erhvervschef Finn Bagger,
Norgesvej 51, 6100 Haderslev.
Tlf. 74 53 00 53.

Rødding Erhvervsråd:
Formand: Ole Sindberg,
Industrivej 12, 6630 Rødding.
Tlf. 74 84 10 32.
Sekretær: Erhvervschef
Jørgen Andersen,
kommunekontoret, Østergade 28,
6630 Rødding. Tlf. 74 84 21 61.

Nørre-Rangstrup Erhvervsråd:
Danavej 15, 6520 Toftlund.
Tlf. 74 83 19 34. Fax. 74 83 05 32.
Erhvervschef Andr. Andresen

Tønderegnens Erhvervsråd:
Formand: Paul Erik Jensen,
Postboks 106, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 55 60.

Erhvervsrådet for Tinglev Kommune:
Erhvervsdirektør Christen Ugilt,
Industriparken 1, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 40 51. Telefax 74 64 30 69.

Vojens Erhvervsråd:
Erhvervschef F. Graven-Nielsen,
Rådhuset, 6500 Vojens.
Tlf. 74 54 07 54. Telefax 74 54 39 19.

Christiansfeld Erhvervsråd:
Udviklingschef Poul E. Jørgensen,
Haderslevvej 25, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 74 26 74 30. Fax. 74 26 74 22.

Håndværker- og Industriforeninger

Gråsten Håndværkerforening:

Formand: VVS-install. Bent Pedersen,
Sundsnes 21, 6300 Gråsten.
Tlf. 74 65 18 65.

Højer Handels- og Håndværkerforening:

Formand: Kristian Silberg,
Sejerslevvej 5, Sdr. Sejerslev.
6280 Højer. Tlf. 74 78 26 81.

Løgumkloster Handels- og Håndværkerforening:

Formand: Ronald Larsen.,
Markedsgade 5, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 31 41.

Sønderborg Håndværker- og

Industriforening:

Formand: Murermester Ib Skovby,
Peter Kaads Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 74 42 70 38.

Tønder Håndværkerforening:

Formand: Bygmester Jens Boutrup,
Viben 29, 6270 Tønder.
Tlf. 74 72 29 16.

**BØGER
TRYKSAGER
KONTORINDRETNING**

P.J. SCHMIDT A/S

**KONTORINDRETNING/RÅDHUSCENTRET
6500 VOJENS / TELEFON 74 54 12 26**

Finansiering

Sønderjyllands Lånekasse

Sekretariat: Sparekassen Ravsted,
Ravsted Hovedgade 64,
6372 Bylderup Bov. Tlf. 74 64 32 80,
telefon tid – alle ugens dage,
kontortid fredag fra kl. 10-12.

Sekretær: Sparekassedirektør
Werner Jensen.

Bestyrelse: Sparekassedirektør
Carl Christian Hagedorn (formand),
Broager.
Fhv. dir. cand. jur. Ib Frederiksen,
Bakkevænget 42, 8600 Silkeborg.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, København.
Sparekassedirektør
Mogens Jørgensen, Haderslev.
Skoleinspektør
Christian P. Johannsen, Toftlund.

Sønderjyllands Investeringsfond

Kirkepladsen 4, 6200 Aabenraa.
Tlf. 74 62 23 84.

Formand: Fhv. direktør
K. Sandahl Sørensen, Anne-Marievej 5,
6270 Tønder.
Fhv. direktør Ib Frederiksen,
Bakkevænget 42, 8600 Silkeborg.
Forretningsfører Andreas Warncke,
Langelandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, Landgreven 4,
1301 København K.
Direktør Oskar Tygesen,
Sydbank Sønderjylland,
Perlegade 18, 6400 Sønderborg.
Direktør Poul Hansen,
Den Danske Bank A/S,
Perlegade 26, 6400 Sønderborg.
Statsaut. revisor Arnt Sørensen,
Ringgade 6, 6300 Graasten.

Sekretær: Sekretariatschef
cand. oecon. Tyge Korsgaard,
6200 Aabenraa.

Nykredit

Formand:
Gdr. Axel Ladegaard Jensen,
Pjedsted, Fredericia.

Hovedkontorer:
6100 Haderslev: Åstrupvej 13.
Tlf. 74 52 70 00.
1503 Kbh. V. Box 333:
Otto Mønstedts Plads 11.
Tlf. 33 91 34 34.
5100 Odense C: Mageløs 2.
Tlf. 66 11 77 77.
6950 Ringkøbing: Herningvej 3.
Tlf. 97 32 01 11.
8800 Viborg: Sct. Mathiasgade 1-3.
Tlf. 86 62 33 33.
9100 Aalborg: Boulevarden 43.
Tlf. 98 12 38 77.
8100 Århus C: Bispegade 2.
Tlf. 86 76 01 00.

Områdekantor Sønderborg:
Tlf. 74 43 11 66.

Områdekantor Aabenraa:
Tlf. 74 63 01 66.

Dansk Landbrugs Realkreditfond

Nyropsgade 21, 1503 København V.
Tlf. 33 15 11 00.

Direktion:
Direktør, cand. agro. J. Fløystrup
Jensen, adm.

Formand for repræsentantskab og
bestyrelse: Bankdirektør
Bent Hansen, Himmerlandsbanken,
Adelgade 31, 9500 Hobro.
Tlf. 98 52 10 00.

Kredittforeningen Danmark

Regionskontoret i Herning,
Viborgvej 1, 7400 Herning.
Tlf. 97 12 53 00.

Direktion:

Ingeniør Helge Nielsen.

Distriktschef for Sønderjyllands amt:

Tommy Jensen, Storegade 26,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 53 00.

Sønderjysk medlem af bestyrelsen:

Gdr. Arne Kindberg, Nybølgård,
Hjordkær, 6230 Rødekro.

Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev.
Tlf. 74 64 40 54.

Formand: Gdr. Bahne Nicolaisen,
Bøgelhusvej 4, St. Jyndeved,
6360 Tinglev. Tlf. 74 64 83 81.

Næstformand: Gdr. Arne Kindberg,
-Nybølgård-, Nybøl Bygade 3,
6230 Rødekro. Tlf. 74 66 66 17.

Sekretær: Gdr. Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 74 74 33 83.

Forretningsfører: Ingeborg Knudsen,
Ålykke 1c, 6372 Bylderup Bov.

DANSKE OG FRISISKE INSTITUTIONER I SYDSLESVIG

Sprogforeningen

Sydslesvigafdeling.

Formand: Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7,
D-2257 Bredstedt. Tlf. 04671/4257.

Kgl. dansk Generalkonsulat

Nordergraben 19, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/23305. Telefax 0461/17928.

Generalkonsul: Jørgen Peder Hansen.

Konsul: Hørulf Hansen.

Vicekonsul: Hanne Eder.

Sydslesvigsk Forening (S S F)

Formand: Heinrich Schultz,
Tönninger Strasse 29, D-2256 Garding.
Tlf. 04862/512. Telefax 04862/17297.

Flensborg by:

Formand: Dieter Matthiesen,
Richard Wagner Strasse 17,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/62788.
Sekretariat: Schlfbrücke 42,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/24766.
Sekretær: Manfred von Domarus.

Flensborg amt:

Formand: Helmut Lothar,
Birkenweg 4, D-2391 Oeversee.
Tlf. 04630/261.
Sekretariat: Norderstrasse 74,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/25827.
Sekretær: Monika Jansen.

Gottorp amt:

Formand: Preben Vognsen,
Steenstraat 1, 2341 Rabenkirchen.
Tlf. 04642/2114.
Sekretariat: Lollfuss 69, D-2380
Schleswig. Tlf. 04621/23888.
Telefax 04621/21105.
Sekretær: Gudrun Schulz.

Husum amt:

Formand: Uve Hardt,
Königsberger Strasse 30,
D-2251 Schwabstedt. Tlf. 04884/285.
Sekretariat: Neustadt 95, D-2250 Husum.
Tlf. 04841/2612. Telefax 04841/63618.
Sekretær: Peter Johannsen.

Rendsborg/Egernførde amt:

Formand: Joachim Martin,
Gartenstr. 24, D-2371 Borgstedt.
Tlf. 04331/32950.
Sekretariat: »Amtsmansgården«,
Torstrasse 4, D-2370 Rendsborg.
Tlf. 04331/23376 og Noorstrasse 18,
D-2330
Eckernförde. Tlf. 04351/2527 (hver
dag kl. 9-12). Telefax 04351/5183.
Sekretær: Friedrich Thomsen.

Sydtønder amt:

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.
Sekretariat: Lorenz Jannsen Strasse 1,
D-2260 Niebüll. Tlf. 04661/2755.
Telefax 04661/2432.
Sekretær: Uwe Petersen.

Ejdersted amt:

Formand: Peter Jacob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/836.
Sekretariat: Am Hafen 30,
D-2253 Tönning. Tlf. 04861/5493.
Telefax 04861/1607.
Sekretær: Sven Løkkat.

»Dannevirkegården«

Museum og forsamlingshus
Ochsenweg 5, D2381 Dannewerk.
Museumsleder: Jørgen Kühl.
Tlf. 04621/37814.

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
Postfach 2664, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17821 - 17822 - 26329.
Telefax 23654.

Generalsekretær: Gert Wiencke.

Regnskabsafdelingen:
Petra Erichsen.

Kulturafdelingen:
Fuldmægtlig Marianne Wulff.

Dansk postadresse: Postbox 90,
6340 Kruså.

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekantor,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52925.

Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52565.

Forretningsfører: Detlev Lorenzen.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand:
Gerd Pickardt,
Annenweg 11, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75900.

Skoledirektør:
Hans Andresen,
Kontor: Stuhrs Allee 22,
Postfach 1461, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/5801-0. Telefax 0461/57195.
Dansk postadresse: Postboks 99,
6340 Kruså.

Feriekontoret: Marienhölungsweg 41,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/56664.

Skolepsykologisk kontor:
Waldstrasse 43, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52055.

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/13054 + 13055.

Privat dansk gymnasium og realskole.
Rektor: Erik Jensen.
Dansk postadr.: Box 100, 6340 Kruså.

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Dansk postadresse: 6340 Kruså.
Tlf. 0461/8697-0.
Telefax 0461/869759.

Åbningstider:

Sommerhalvåret 1. 4.-1.9. 10-18,
lørdag 9-13.
Vinterhalvåret 10-19, lørdag 9-13.
Overgangsdatoer mellem halvårene
meddeles i Flensborg Avis.

Overbibliotekar: Jørgen Hamre.

Studieafdelingen: Bibliotekslektor,
dr. Johann Runge.

Arkivet: Arkivar, dr. phil.
Lars N. Henningsen.

Den slesvigske Samling:
Jane Bossen.

Det danske Bibliotek i Husum,
Neustadt 81, D-2250 Husum.
Tlf. Husum 04841/2292.
Leder: Bibliotekar
Keld Klemith Madsen.

Det danske Bibliotek i Slesvig,
Lollfuss 69, D-2380 Slesvig.
Tlf. Slesvig 04621/24263.
Leder: Bibliotekar Carsten F. Reyhe.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Waldstrasse 45, D-2390 Flensborg,
Tlf. 0461/52071.
Dansk postadresse: Box 119,
6340 Kruså.

Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget:
Pastor Paul Tappe, Osterstrasse 5,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/2443.

Kontorchef: Hasso Petersen.

Ledende sygeplejerske: Søster Asta
Bogh. Tlf. 0461/52072.

Dansk alderdomshjem

Nerongsallee 27, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/51311.

Lyksborghjemmet

Dansk Børnehjem, Grosse Strasse 54,
D-2392 Glücksburg. Tlf. 04631/2456.

Bestyrer: Ulla og Carl Sauer-Petersen.

Dansk Sygeplejeforening, Flensborg

Formand: Bibliotekar Kirsten Fabricius,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/17953.

Dansk Menighedspleje, Flensborg

Waldstrasse 45, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/52071.

Dansk Menighedspleje, Slesvig

v/ pastor Hans Parmann,
Bismarckstrasse 18A, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/25815.

Dansk Menighedspleje, Tønning

v/ pastor Preben Kortnum Mogensen,
Herrøngården 3, D-2253 Tønning.
Tlf. 04861/453.

Gamles Værn

Formand: Pastor Elsebeth Villadsen,
Ahornweg 13, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/95271.

Sønderjysk Arbejderforening (S A F)

Formand: Hans Hinrichsen,
Carlsenstr. 32, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/29671.

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Edith Sigaard-Madsen,
Harden-Eiche 8, D-2381 Struxdorf.
Tlf. 04623/690.

De sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Karen Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Sydslesvigske Erhvervsfond

Formand for tilsynsrådet:
Rolf Dieter Duschner, Matthias-,
Claudius-Strasse 4,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/581893.

Kontor: Norderstrasse 76 III,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/26621.

Dansk Erhvervsforening i Sydslesvig

Formand: Direktør Preben Bjerregaard,
Emanuel-Göbel-Str. 12,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/51121.

Sekretariat: v/ Bruno Kramer,
Union-Bank, Grosse Strasse 2,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17757.

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/8414-0.
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71335.

Direktion: Hans Erik Hansen,
Uwe Axen.

Slesvigske Kredittforening

Formand for tilsynsrådet:
Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Forretningsfører: Nis Hansen.

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Edith Sigaard Madsen,
Harden-Eiche 8, D-2381 Struxdorf.
Tlf. 04623/690.

Næstformand: Pastor Paul Tappe,
Osterstrasse 5, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2443.

Sekretær: Ingolf Julius,
Holmberg 21, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75347.

Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger

Formand: Tove Vynne,
Neuer Weg 5, D-2381 Neuberend.
Tlf. 04621/5951.

Dansk Ungdomssekretariat:
Moltkestrasse 20a, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51051. Telefax 0461/581997.

Forretningsfører: Ingolf Julius.

Dansk Gymnastikforening Flensburg

Formand: Heinz Dieter Franz,
Nikolaiallee 1-3, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/55836.

Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-2390 Flensburg. (Frueskovens
Idrætspark). Tlf. 0461/54819.

Det lille Teater

Hjemmet, Mariegade 20, Flensburg.
Tlf. 0461/24835.

Post til: Sonja Lehfeldt,
Twedter Mark 74, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/37207.

Sydslesvigske Folkedansere

Formand: Inge-Marie Christensen,
Rudekamp 36, D-2392 Glücksburg.
Tlf. 04631/2800.

Idrætshallen

Moltkestrasse 20c, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51053.

Inspektør: John Larsen.

«Tydal» Spejdgård

D-2382 Eggebek.
Tlf. 04609/263.

Bestyrer: Helmuth Werth.

«Christianslyst»

Løjrscole- og kursushjem.
D-2347 Nottfeld, Post Süderbrarup.
Tlf. 04641/2229.

Forstander: Vagn Porsmose Andersen.

Løjrscolehjemmet «Skipperhuset»

Am Hafen 30, D-2253 Tönning.
Tlf. 04861/5493.

Bestyrer: Sven Lekkal.

Jaruplund Højskole

Forstander: Egon Rasmussen,
D-2390 Jaruplund-Weding.
Tlf. 04630/382.

Flensburg Avis

Wittenberger Weg 19, D-2390
Flensburg. Tlf. 0461/5805-0.

Chefredaktør: Bjarne Lønberg.

Direktør: Uffe Mayland.

Flensburg danske Journalistforening

Formand: Claus Kallerup,
Bücher Strasse 17,
D-2390 Flensburg.

Sydslesvigsk Vælgerforening (S S W)

Formand: Wilhelm Klüver,
Probst Nissen Weg 55, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2403.
Telefax 04662/7398.

Landssekretariat: Norderstrasse 741,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17421.
Telefax 0461/20672.

Landssekretær: Rolf Lehfeldt.

Landsdagsmand: Karl Otto Meyer,
Buchauweg 2, D-2391 Schafflund.
Tlf. 04639/517.
Telefax 04639/1536.

Dansk Lærerforening for Sydslesvig

Formand: Hans Jensen,
Brixstrasse 82, D-2390.
Tlf. 0461/13683.

KFUM og KFUK i Sydslesvig

Formand: K. H. Zeuch,
Nordergraben 26, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/23165.

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Hans Christian Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Korpschef:

Helga Hansen, Neuer Weg 8,
D-2381 Neuberend. Tlf. 04621/51287.

Foreningen »Norden«, Sydslesvig afdeling

Formand: Svend Kohrt,
Am Polldamm 2, D-2395 Husby.
Tlf. 04621/9732.

Sekretariat: Norderstrasse 76,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17821.

Frivilligt Dreng- og Pige forbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Knud Morsing,
Südergraben 36, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/54676.

Lejrskoler og hytter: »Trenehytten«,
D-2399 Tarp. Tlf. 04638/527.

Udlejning v/ Arne Hou,
Emmerlev, DK-6280 Højer.
Tlf. 74 78 25 93.

»Kongenshus«, D-2251 Tetenbüll.
Udlejning v/ Ole Hübertz Knudsen,
Yurian-Oven-Strasse 19,
D-2253 Tönning. Tlf. 04861/476.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schrøder,
Waldstrasse 13, Ellund,
D-2397 Handewitt. Tlf. 04608/1346.

De unges Kunstkreds i Sydslesvig

Formand: Leif Dahl,
Am Hang 25, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/72785.

Torsdagskoret

Formand; Kirsten Antonisen,
Süderstrasse 77, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/74102.

Dirigent: Else Rasmussen,
Jaruplund Højskole, D-2391
Jaruplund. Tlf. 04630/382.

Forlning for nationale Frilse (Friserforeningen)

Formand: Momme J. Nommensen,
Christian Albrechts-Koog.
D-2260 Golmsbüll. Tlf. 04661/8298.

Sekretariat: Bensmor 29,
D-2255 Oster-Bargum.
Tlf. 04672/1677.

Sekretær: Manfred Nissen.

Nordfrilsk Institut

Süderstrasse 30, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/2360.

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Antje Jørgensen,
Husumer Strasse 69, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/26262

Sct. Knuds-Gildet

Oldermand: Heinz Rudebeck,
Jarplunder Weg 14,
D-2390 Jarplund-Weding.
Tlf. 0461/93793.

Ungdomskollegiet

Marienhölungsweg 66,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/52444.

Forstander: Uwe Becher.

Historisk Samfund

Sydslesvigs Amtskreds.

Formand: Jesper Bolund Nielsen,
Hafengang 8, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/25509.

Fælleslandboforeningen for Sydslesvig

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/75016.

Formand: Janne Marcussen,
Dorfstrasse 40, D-2264 Braderup.
Tlf. 04663/224.

Sekretær: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445..

Landboforeningen for Flensborg og Omegn
Formand: Gdr. Søren Andresen,
Bredstedter Strasse 46,
D-2397 Hüllerup. Tlf. 04608/6677.
Konsulent: Jes Simonsen,
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/75016.

Landboforeningen for Sydangel
Formand: Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.
Konsulent: Christen Møller,
Schleswiger Strasse 38, D-2347
Süderbrarup. Tlf. 04641/2249.

Landboforeningen for Gottorp amt
Formand: Preben Holl, Lehmrade,
D-2372 Brekendorf/Owschlag.
Tlf. 04353/581.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Landboforeningen for Sydtønder amt (geest)
Formand: Janne Marcussen,
Dorfstrasse 49, D-2264 Braderup.
Tlf. 04663/224.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

Den nordfrisiske Landboforening (marsken)
Formand: Arnold Klint,
Nordergotteskoog, D-2260 Niebüll.
Tlf. 04661/3493.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

Landboforeningen for Husum og Ejdersted amter
Formand: Gdr. Peter Jakob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/836.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Sydslesvigs Museumsforening
Formand: Dieter Küssner,
Moltkestrasse 9, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56782.

Æ Amateur

Formand: Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.

Dansk Sportsfiskerklub Sydslesvig

Formand: Heinz Boehme,
Kappeller Strasse 3,
D-2391 Sterup. Tlf. 04637/275.

Dansk Tunghøreforening

Formand: Pastor Martin Nørgaard,
Flurstrasse 5, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/53524.

Duborg-Samfundet

Formand: Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 2, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/75668.

Flensborg Y's Mens Club

Formand: Ulla Steenild,
Christiansgang 9, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/72396.

Helmdal Blæseorkester

v/ Karin Jessen,
Teichweg 1, D-2390 Harrislee.
Tlf. 0461/73876.

I. C. Møller-Fonden

v/ Nis Petersen,
Molsenkoppel 40, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56590.

Radioklubben Duborg

v/ Klaus Thorsden,
Ihseeweg 8, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608/577.

Slesvig Y's Mens Club

Formand: Kristen Iver Kristensen,
Lutherstrasse 3, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/51522.

Sydslesvigsk Selvhjælp SSH

Formand:

Sydslesvigs Skakkreds

v/ Valler Madsen,
Marien Strasse 44, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/13428.

**Voksenundervisningsnævnet for
Sydslesvig**

Formand: Orla Møller,
Erdbeerenberg 34, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/31642.

Sekretær: Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

JAGT OG VILDTFORVALTNING

ADMINISTRATION

Skov og Naturstyrelsen
Jagt- og Ejendomskontoret,
Slotsmarken 13, 2970 Hørsholm.
Tlf. 45 76 53 76, fax. 45 76 54 77.

JAGTTEGN

Skov- og Naturstyrelsen,
Jagttegn.
Slotsmarken 13, 2970 Hørsholm.
Tlf. 45 76 83 84, fax. 45 76 56 28.

VILDTBIOLOGISK STATION

er overført til Danmarks Miljøundersøgelser

Danmarks Miljøundersøgelser
Afdeling for Flora- og Faunaøkologi,
Kalø, 8410 Rønde.
Tlf. 75 27 20 88, fax. 75 27 25 14.

RESERVATSEKTIONEN

Ålholtvej 1, 6840 Oksbøl.
Tlf. 75 27 20 88, fax. 75 27 25 14.

VILDTFORVALTNINGSSKOLEN, KALØ

Molsvej 34, 8410 Rønde.
Tlf. 86 37 28 50.

DANSK JAGTFORSIKRING A/S

Købmagergade 3 II, 1150 København K.
Tlf. 33 11 07 47, fax. 33 11 23 31.

DANMARKS JÆGERFORBUND

Hovedkontor:
Højnæsvej 56, 2610 Rødovre.
Tlf. 36 72 42 00.

Formand: Christian Raunkjær.

Direktør: Bent Rasmussen.

Medlemsblad: Jæger.

Vildtforvaltningsområder og vildtforvaltningskonsulenter i Sønderjylland

Vildtforvaltningsopgaverne sorteres under statsskovdistrikterne og varetages primært af vildtforvaltningskonsulenterne.

I sager om vildtplantninger, dyrehavetilsyn, fredninger og lokale- og regionplaner skal henvendelse dog ske direkte til det lokale statsskovdistrikt.

Henvendelse med spørgsmål om jagt og vildt kan ske til konsulenterne og til de lokale statsskovdistrikter på disse adresser og telefonnumre:

HADERSLEV STATSSKOVDISTRIKT,
Ulfshus, Christiansfeldvej 69,
6100 Haderslev. Tlf. 74 52 21 05.

Konsulent Bent Junker-Hansen,
Mørkholtevej 5, 6092 Varmark.
Tlf. 75 57 14 46.

LINDET STATSSKOVDISTRIKT,
Lindetskovgård, Skovridervej 1,
6510 Gram. Tlf. 74 82 61 05.

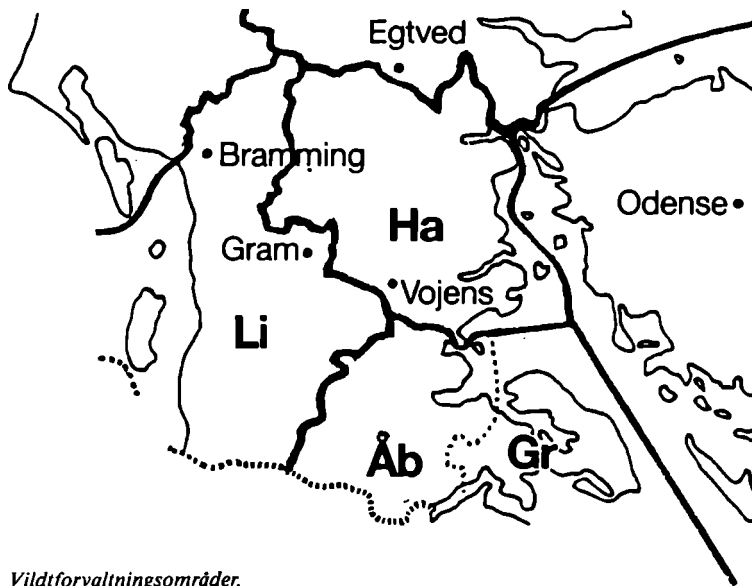
Konsulent Jeppe Ebdrup,
Vester Vedsted, Bygade 28,
6760 Ribe. Tlf. 75 44 54 63.

AABENRAA STATSSKOVDISTRIKT,
- Vesterlund, Skinderbro 31,
6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 31 82.

Gråsten statsskovdistrikt,
Egene, Felstedvej 14,
6300 Gråsten. Tlf. 74 65 14 64.

Placeret på Aabenraa statsskovdistrikt:

Konsulent Søren Essendrop,
Dybvehoved, Møllevej 10,
6200 Aabenraa. tlf. 74 61 73 63.

Vildtforvaltningsområder.

Uddrag af Lov om jagt og vildtforvaltning:

§ 13. Jagt må ikke finde sted fra solnedgang til solopgang. Dog må gæs, ænder og måger samt blishøns skydes på træk i tiden fra 1½ time før solopgang til 1½ time efter solnedgang. I november og december måned må den nævnte beskydning dog kun foretages i tiden fra 1½ time før solopgang til 1 time efter solnedgang.

§ 20. Jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj må ikke finde sted:

- a. på søer og andre ferske vande og
- b. i den danske del af farvandet øst for Sjælland mellem breddegraderne ved kronborgpynten og Aflandshage (56° 02,4' N og 55° 33,3' N).

Stk. 2. Uden for de områder, der er nævnt

i stk. 1, må jagt fra maskindrevet fartøj ikke finde sted i tiden 1. marts - 30. september.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter forhandling med miljøministeriet (fredningsstyrelsen) og vildtforvaltningsrådet forbyde jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj i nærmere angivne områder på fiskeriterritoriet, herunder indre farvande, som fastlagt ved lov om saltvandsfiskeri.

§ 20 a. Til jagt må ikke benyttes maskindrevet fartøj, der kan fremføres med en hastighed på mere end 18 km/t (ca. 9,7 knob). Under jagtudøvelsen må fartøjet kun fremføres med højst 5 km/t (ca. 2,7 knob).

JAGTTIDER OG FREDNINGSBESTEMMELSER

§ 26. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter indstilling fra vildtforvaltningsrådet fastsætte jagttider for de i bilag 1 nævnte pattedyr og fugle. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

Stk. 4. Ministeren kan tilsvarende opheve jagttiden for en vildtart.

Stk. 5. Jagttider kan fastsættes som gældende for:

- a) hele landet,
- b) dele af fiskeriterritoriet,
- c) landsdele,
- d) øer,
- e) amter,
- f) kommuner og
- g) velarronderede lokalområder, såfremt ¼ af de lodsejere, der hver ejer mindst 1.400 m² af området, og som tilsammen har jagtret på ¼ af områdets samlede areal, fremsætter begæring herom.

Den obligatoriske jagtprøve:

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af landbrugsministeren nærmere fastsat gebyr til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning eller ved Vildtforvaltningens lokale konsulenter.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned. Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober) skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

LOKALE JAGTTIDER gældende for jagtåret 1992/93

<i>e. Sønderjyllands amt:</i>		Hare	01.11-18.12
Stor skallesluger	ingen jagttid	Fasanhane	01.11-31.12
Toppet skallesluger	ingen jagttid	Fasanhøne	16.11-30.11
1. Øen Als:		2. Halvøen Kegnæs:	
Råbuk	16.05-15.07	Råbuk, rå og lam	ingen jagttid
	og 01.11-31.12		
Rå og lam	01.11-31.12	3. Øen Rømø:	
		Rå og lam	01.12-18.12

MARKEDSFORTEGNELSE

Sønderjyllands amtskommune

Arnum, første lørdag i maj og tredje lørdag i september, heste.

Gram, pinselørdag, heste.

Højer, 3., 4. og 5. september, fåremarked.

Høruphav, pinselørdag, heste.

Kilplev, anden lørdag i juni, heste.

Løgumkloster, 28. april og 14., 15. og 16. august, heste.

Ravsted, 13. juni, heste.

Skærbæk, hver onsdag marked med heste og slagtekvæg.

Vollerup, sidste lørdag i juni, heste.

Åbenrå, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ribe amtskommune

Brørup, husdyrauktion hver fredag eftermiddag.

Bække, tredje lørdag i juni marked med heste.

Grindsted, hver mandag marked med heste og slagtekvæg. Torvedag, grisemarked og husdyrauktion hver torsdag.

Ho, 28. august heste- og fåremarked.

Vorbasse, næstsidste fredag i juli, heste.

Vejle amtskommune

Horsens, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver fredag marked med levekvæg. Torvedag hver onsdag og lørdag; landboauktion og grisemarked hver fredag.

Kolding, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg, får og søer.

Vejle, hver torsdag marked med levekvæg.

Ringkøbing amtskommune

- Herning**, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Torvedag hver anden lørdag, grisemarked hver torsdag.
- Holstebro**, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Lemvig**, hver torsdag marked med heste og slagtekvæg og søer.
- Skjern**, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Ulfborg**, 14., 15. og 16. august, heste og levekvæg.

Århus amtskommune

- Hammel**, hestemarked 1. lørdag i september.
- Kollind**, 2. onsdag i september, heste.
- Randers**, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver lørdag marked med heste og levekvæg.
- Salten**, 19., 20. og 21. juni, heste.
- Skanderborg**, landboauktion hver fredag kl. 10.00.
- Århus**, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg på kvægtorvet.

Viborg amtskommune

- Bjerringbro**, lørdag den 6. og søndag den 7. juni, heste.
- Hurup (Møllekroen)**, første lørdag i august og den følgende søndag heste.
- Kjellerup**, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.
- Skive**, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg, husdyr hver fredag.
- Thisted**, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver tirsdag marked med levekvæg. 15., 16 og 17. maj heste- og kræmmermarked.
- Viborg**, fjerde lørdag i april og september marked med heste, hver fredag husdyrauktion.
- Vildsund**, 4. onsdag og den følgende torsdag i juli, heste.

Nordjyllands amtskommune

- Brovst**, første lørdag i august marked med heste.
- Brønderslev**, anden mandag i hver måned (i marts og september den første mandag), heste, hver onsdag husdyrauktion.
- Flauenskjold**, 14. september, heste.
- Hjallerup**, sommermarked med heste den første fredag i juni, med forprang dagen før.
- Hobro**, hver onsdag marked med slagtekvæg, landbo- og husdyrauktion hver lørdag.
- Jerslev**, 26., 27. og 28. juni, heste.
- Nibe**, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.
- Pandrup**, anden lørdag i september, heste.
- Sindal**, 28., 29., 30. og 31. maj, heste.
- Ålborg**, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver lørdag marked med levekvæg og grisemarked.
- Års**, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Landboauktion hver fredag.

Øerne øst for Storebælt

Holbæk, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Højby Sj., pinselørdag, heste.

Jægerspris, 26. juni, heste.

Ringsted, sidste lørdag i februar, anden lørdag i april, juni og oktober samt første lørdag i august, heste.

Øerne vest for Storebælt

Egeskov, 16. september, heste og kreaturer.

Odense, hver mandag (eller hvis helligdag den påfølgende tirsdag) eksportmarked med heste og slagtekvæg; 23. juni (St. Knud), heste; hver onsdag marked med levkvæg, grisemarked og landbokvæg.

Ørbæk, 2. lørdag i juli og den følgende søndag, heste, får og geder.

Opmærksomheden henledes på, at der på grund af helligdage og de veterinære sikkerhedsbestemmelser kan ske flytninger, eventuelt bortfald, af nogle i foranstående.

© Sprogforeningens Almanak

Citater – med tydelig kildeangivelse – tilladt i henhold til gældende regler.

ISBN 87-85122-23-8

SPROGFORENINGENS ALMANAK

Redaktion Ingolf Haase, Slotsgaden 28,

6270 Tønder. Telefon 74 73 85 69

Ekspedition: Dy-Po Tryk, Søndervang 4, 6400 Sønderborg

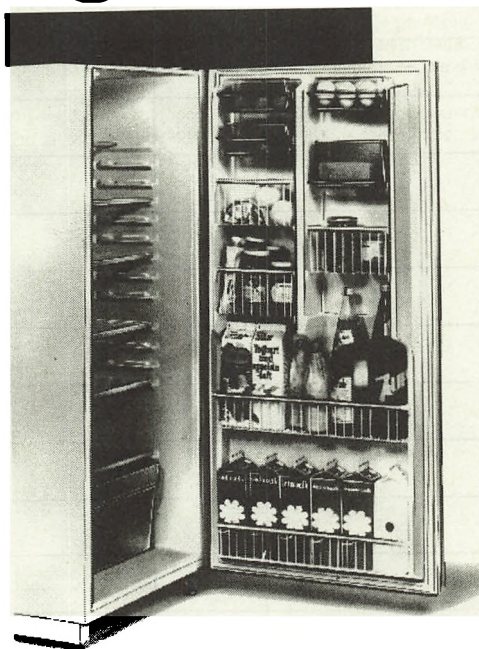
Tlf. 74 42 26 75

Danmarks mest forslugne dør

Et nyt GRAM er en forslugen sag - på nær i strøm, altså, for GRAM er ren lavenergi.

Til gengæld tager døren for sig af retterne. GRAM-døren er fremstillet af danskere til danske køkkenvaner og er utrolig rummelig. Bl.a. takket være serveringsbokse, flytbare trådkurve og store gennemgående flaskekurve, der kan indstilles, så de passer til alle slags flasker og kartoner.

Vælg mellem GRAM køleskabe fra 128 til 372 liter

GRAM

- til dig, der tænker lidt længere

**UNION
BANK**

i Flensborg siden 1875

GROSSE STRASSE 2
FLENSBORG
Telefon (00949461) 84 14 0
Telefax (00949461) 8414-290
Telex 04122855

SÜDERSTRASSE 89
HARRESLEV
Telefon (00949461) 7 13 35

Banken for erhvervslivets nord-syd-kontakter!

**Mange danske virksomheder benytter sig af
DM - KONTI
hos os. – Det bringer store fordele for firmaet og dets kunder!**

